

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

โครงการวิจัย “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปักษ์ที่เหมาะสม
กับเด็กเล็กชาวปักษ์ บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย”

โดย

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ

สนับสนุนโดย

สนับสนุนโดย กองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าที่ความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วจะทำใหม่ได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. สำนักงานภาค จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกที่สำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอ

กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรื่อง : โครงการวิจัย “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู ด.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย”
ผู้วิจัย : นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ

บทคัดย่อ

โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู ด.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูของเด็กเล็กชาวบิซู และเพื่อศึกษาผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู บ้านดอยขมภู

วิธีการดำเนินงานวิจัย เป็นไปตามลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ, กิจกรรมสร้างเครื่องมือ เก็บข้อมูล และวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา, กิจกรรมพัฒนาระบบเขียนภาษาบิซู รวมถึงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซู โดยชุมชนมีส่วนร่วมตลอดจนการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซูโดยชุมชนชาวบิซู

ผลจากการศึกษาทำให้ได้แนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู ได้แก่ ได้ข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาของชาวบิซู, ได้ระบบเขียนภาษาบิซู ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบันทึกภาษาของตนเอง, ได้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซูที่มีการจัดตั้งและการบริหารจัดการของชุมชน

จากการดำเนินงานโครงการ ได้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู กล่าวคือ ทำให้เด็กสามารถพูดภาษาบิซูได้มากขึ้น และมีความสนใจถามคำศัพท์ภาษาบิซูมากขึ้น รวมถึงเด็ก ๆ สามารถร้องเพลงเป็นภาษาบิซูได้ ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับพ่อแม่ และผู้ปกครองเป็นอย่างมาก รวมทั้งยังเกิดผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้ภาษาบิซูมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ตลอดจนภายในชุมชน รวมถึงยังทำให้ทีมวิจัยเกิดความเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และทำให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชน

นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู ได้แก่ ปัจจัยด้านอาคาร สถานที่ ครูผู้สอน การจัดทำแผนการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการบริหารจัดการร่วมกันภายในชุมชน รวมถึงปัจจัยในด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น ดร.เคิร์ก เพอร์สัน นักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่ SIL International มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ เป็นต้น

บทสรุปโครงการ

บทนำ

จากการสังเกตสถานการณ์ภาษาของชุมชนพบว่า ในหมู่บ้านดอยชมภูมีการใช้ภาษาบิซูน้อยลงอย่างน่าตกใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กบิซุที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาบิซุกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ได้ดังที่เด็กบิซุควรจะเป็น (เทียบเคียงกับเยาวชนปัจจุบันที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปที่ยังสามารถใช้ภาษาบิซุได้ค่อนข้างดี) เมื่อชุมชนได้ทบทวนสถานการณ์ดังกล่าว พบว่าเป็นผลมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ที่ชาวบิซุต้องดิ้นรนในเรื่องการประกอบอาชีพ ต้องทำงานมากและหนักขึ้น ตลอดจนมีการทำงานรับจ้างต่างหมู่บ้านเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลถึงวิธีการเลี้ยงดูบุตรหลาน ที่แต่เดิมพ่อแม่ปู่ย่าตายายจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอน ภาษาที่เด็กบิซุได้รู้จัก ได้ยิน ได้ฟัง และพูดได้เป็นภาษาแรก คือ ภาษาบิซุ แต่ปัจจุบันชาวบิซุต้องส่งลูกหลานของตนเองซึ่งมีอายุเพียง 1 ขวบครึ่ง หรือ 2 ขวบ ไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านอื่น ซึ่งผู้ดูแลเป็นคนเมืองและใช้ภาษาคำเมืองในการสื่อสารกับเด็กเล็ก ภาษาที่เด็กชาวบิซุได้เรียนรู้เป็นภาษาแรกจึงกลายเป็นภาษาคำเมืองตามภาษาของผู้ดูแล ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้ฟังและฝึกพูดภาษาบิซุจากครอบครัวเลย

ทีมวิจัยและชาวบิซุในหมู่บ้านดอยชมภูจึงมีความต้องการร่วมกันที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซุ โดยการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซุ โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ กลุ่มเด็กเล็กที่มีอายุในช่วง 1 ขวบครึ่ง – 4 ขวบ ซึ่งจะเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุให้กับเด็กกลุ่มนี้ตั้งแต่การเริ่มทักษะการฟังและการพูด ก่อนที่จะไปสู่ทักษะการอ่านและเขียนโดยใช้ระบบตัวเขียน สื่อนั่งสือเล่มเล็ก เล่มยักษ์ และการเรียนภาษาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมุ่งหวังเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหนในภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพชนและส่งผลถึงการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นรากฐานต่อไป

โจทย์วิจัย

แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซุ บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซุ บ้านดอยชมภู
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซุ บ้านดอยชมภู
3. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้อาษาและวัฒนธรรมบิซุของเด็กเล็กชาวบิซุ บ้านดอยชมภู
4. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซุ บ้านดอยชมภู

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

- 1) แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวป็ชู บ้านดอยชมภู
 - คำศัพท์ / เนื้อหาสาระที่让孩子ได้เรียนรู้
 - กระบวนการ / วิธีการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชูให้กับเด็ก
 - สื่อสำหรับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชู
 - บรรยากาศ / สถานที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
 - ความรู้ / ทักษะ ของผู้ถ่ายทอดทั้งความรู้ทางภาษาและทักษะในการดูแลเด็กเล็ก
 - บทบาทของผู้ถ่ายทอดภาษา / ผู้ปกครองเด็ก / ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
- 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวป็ชู บ้านดอยชมภู
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายใน เช่น ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ความรู้ความสามารถ และทักษะของผู้ถ่ายทอดภาษา ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของชุมชนและผู้ปกครองเด็ก เป็นต้น
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายนอก เช่น สภาพพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- 3) ผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชูของเด็กเล็กชาวป็ชู บ้านดอยชมภู คือ พัฒนาการในการฟังและพูดภาษาป็ชู
- 4) ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของชาวป็ชูบ้านดอยชมภู เช่น ชุมชนเกิดความตระหนักและตื่นตัวในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาป็ชู หรือพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กพูดภาษาป็ชูกับเด็กมากขึ้น

ขอบเขตพื้นที่

บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

เด็กเล็กที่มีเชื้อสายป็ชู อายุระหว่าง 2 – 4 ขวบ เพราะเด็กกลุ่มนี้เริ่มขาดโอกาสในการเรียนรู้ภาษาแม่ กล่าวคือ เด็กกลุ่มนี้จะถูกพ่อแม่นำไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยส้าน ซึ่งมีการสื่อสารภาษาคำเมือง ทำให้เด็กไม่ได้เรียนรู้ภาษาแม่ของตนเอง ชุมชนจึงร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมป็ชูภายในชุมชน

ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลา 12 เดือน นับจากเดือนที่ได้รับการอนุมัติ

วิธีการดำเนินงาน

จากการดำเนินโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ด.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ทีมวิจัยและชุมชนมีกระบวนการดำเนินงานตามกิจกรรม ดังนี้

- 1) กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ
- 2) สร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา
- 3) กิจกรรมการเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาบิซู
- 4) กิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน
- 5) กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา
- 6) ทีมพี่เลี้ยงติดตามสังเกตการณ์การเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 7) ทีมวิจัยร่วมงานประชุมวิชาการ
- 8) กิจกรรมการอบรมครูในหมู่บ้าน
- 9) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ในรูปแบบรังภาษา (Language Nest)
- 10) การจัดเวทีปิดโครงการ (เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน)
- 11) กิจกรรมหลังจากปิดโครงการ

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามในการออกแบบเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา และการประชุมกลุ่มย่อย โดยทีมวิจัยจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ หรือหาข้อตกลงร่วมกัน เช่น การปรึกษาหารือเรื่องการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซู และการประชุมกลุ่มย่อยโดยมีทีมพี่เลี้ยงเข้าร่วมด้วย เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การประชุมเพื่อวิเคราะห์ผลสถานการณ์ทางภาษาของชาวบิซู การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบรังภาษา (Language Nest) เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) แนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู ได้แก่
 - การสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของชุมชน โดยทีมวิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนได้เห็นภาพการใช้ภาษาบิซูของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักในการใช้ภาษาบิซูกับลูกหลาน ตลอดจนเห็นความสำคัญของการฟื้นฟูภาษาบิซูด้วยตนเอง จากการสำรวจพบว่า ในช่วงวัยเด็กตั้งแต่ 0 – 10 ปี จำนวน 16 คน ฟังและพูดเป็นภาษาคำเมือง ไม่สามารถพูดสื่อสารเป็นภาษาบิซูได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 11 – 20 ปี จำนวน 17 คน มี 9 คนที่สามารถฟังและพูดภาษาบิซูได้ มี 7 คนที่สามารถฟังภาษาบิซูได้ แต่ไม่สามารถพูดตอบโต้เป็นภาษาบิซูได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 21 ปี - 81 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสารด้วยการฟัง – พูด ทั้งภาษาบิซูและภาษาคำเมืองได้

- การจัดหาระบบเขียนภาษาบีซู ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการบันทึกภาษาของตนเอง รวมถึงเป็นเครื่องมือในการผลิตสื่อการสอน เช่น นิทานสำหรับเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาของตนเองได้อย่างดีอีกด้วย

- การจัดทำศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน ถือเป็นความร่วมมือแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยมีขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ เช่น การเตรียมคนและพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตั้งแต่การค้นหาคนในการทำงาน การสำรวจเด็กเล็กและสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง การค้นหาอาคารสถานที่ที่เหมาะสม การจัดเตรียมพัฒนาอาคารศูนย์เด็กเล็ก การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็กด้วยความร่วมมือจากคนในชุมชน

จากการดำเนินงานโครงการ ฯ สามารถทำให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบีซู ที่มีครูผู้สอนเป็นชาวบีซู และสอนด้วยภาษาบีซูในชุมชนบีซูได้สำเร็จ และยังคงมีการดำเนินการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำให้เด็กสามารถพูดภาษาบีซูได้มากขึ้น และมีความสนใจถามคำศัพท์ภาษาบีซูมากขึ้น รวมถึงเด็ก ๆ สามารถร้องเพลงเป็นภาษาบีซูได้ ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับพ่อแม่และผู้ปกครองเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การดำเนินงานโครงการ ยังทำให้ชุมชน โดยเฉพาะทีมวิจัยมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้า ทำให้เกิดการประชุมร่วมกันบ่อยครั้ง อีกทั้งทีมวิจัยมีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะดำเนินงานโครงการให้เกิดผลสำเร็จเพื่อลูกหลานของชาวบีซู

2) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบีซู ได้แก่ ปัจจัยด้านอาคาร สถานที่ ครูผู้สอน การจัดทำแผนการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการบริหารจัดการร่วมกันภายในชุมชน รวมถึงปัจจัยในด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น ดร.เคิร์ก เพอร์สัน นักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่ SIL International มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ เป็นต้น

3) ผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบีซู จากการจัดการเรียนการสอนของศูนย์เด็กเล็กชาวบีซู ได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากเด็กหลายคนสามารถฟังภาษาบีซูได้ และมีความสนใจในการเรียนรู้ภาษาบีซูมากขึ้น รวมถึงยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน

4) ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบีซู ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้ภาษาบีซูมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ตลอดจนภายในชุมชน รวมถึงยังทำให้ทีมวิจัยเกิดความเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และทำให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากกระบวนการฟื้นฟูภาษาของชาวบีซูในกลุ่มเด็กเล็ก ผ่านการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยความร่วมมือของคนในชุมชน สามารถนำมาอธิบายให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างในการฟื้นฟูภาษาของชาวเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ได้ ดังนี้

1) จุดเริ่มต้นของการเกิดร้งภาษา เกิดมาจากสาเหตุเดียวกัน กล่าวคือ ทั้งชาวเมารี และชาวบีซู พบว่าภาษาแม่ของตนเองเริ่มมีภาวะถดถอย ในกลุ่มเด็กและกลุ่มเยาวชนเริ่มไม่พูดภาษาแม่ของตนเอง และกลุ่มที่พูดภาษาแม่ของตนเองได้ อยู่ในกลุ่มวัยกลางคนและวัยผู้สูงอายุเท่านั้น จึงจำเป็นต้องเริ่มปลูกฝังให้เด็กเล็กพูดภาษาแม่และเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง

2) ชุมชนทั้งชาวเมารี และชาวบีซู ให้การสนับสนุนและความร่วมมือในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยพยายามที่จะทำให้เกิดร้งภาษา อีกทั้งยังมีอาสาสมัครที่พร้อมจะยอมเสียสละเวลา มาดูแลและสอนเด็ก ๆ ในร้งภาษา

3) ชาวเมารี และชาวบีซู ได้ยึดหลักในการใช้ภาษาแม่ในการสื่อสารกับเด็กเล็ก แต่ชาวบีซูยังขาดการทำกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบกับเนื้อหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กยังไม่เข้มข้น โดยเฉพาะในแง่ของโลกทัศน์ของชาวบีซู

4) ร้งภาษาของชาวบีซู ยังจำกัดเพียงแคภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเท่านั้น แต่ยังไม่ขยายร้งภาษาไปยังบ้าน หรือที่สาธารณะในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นร้งภาษาแบบธรรมชาติ เด็ก ๆ จะได้สามารถเรียนรู้ภาษา และใช้ภาษาแม่ในการสื่อสารได้อย่างเต็มที่ การสื่อสารด้วยภาษาบีซูยังจำกัดอยู่แค่ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุภายในชุมชนที่เป็นชาวบีซูด้วยกันเองเท่านั้น

5) ครูผู้สอนชาวบีซู ยังคงใช้ภาษาบีซูในการสื่อสารกับเด็กโตในลักษณะของการพูดปน หรือการแปลภาษาระหว่างภาษาบีซู และภาษาคำเมือง ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีความอดทน และความพยายามในการสื่อสารด้วยภาษาบีซูเพียงภาษาเดียวเท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบีซู มีบทบาทในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวบีซู ซึ่งมีความสอดคล้องกับการฟื้นฟูภาษาในกลุ่มชนพื้นเมืองเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ กล่าวคือ ได้ใช้ภาษาท้องถิ่นของตนสื่อสารกับเด็กเล็ก เพื่อไม่ให้ภาษาและวัฒนธรรมได้สูญหายไป ซึ่งนอกจากจะมุ่งเน้นให้เด็กเล็กสามารถสื่อสารด้วยภาษาแม่ของตนเองได้แล้ว ยังรวมถึงการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของตนเองอีกด้วย อย่างไรก็ตามศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบีซู เพิ่งเปิดการเรียนการสอนได้ไม่นาน จำเป็นต้องมีการพัฒนา สร้างกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวบีซู ทั้งเรื่องดนตรี ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้เด็กได้ซึมซับวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และที่สำคัญคือเกิดความรู้สึกภูมิใจ ไม่อายที่จะบอกต่อคนอื่นว่าตนเองคือคนบีซู

ข้อเสนอแนะ

ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบีซู ที่สอนภาษาบีซู โดยคนบีซู ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวบีซู แต่อย่างไรก็ตามหากชุมชนมีความต้องการให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวบีซูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนและพัฒนาให้เกิดผลอย่างเป็นระบบ ทั้งในระบบการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และระบบชุมชน ดังนี้

ระบบการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนของเด็กเล็กที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังคงต้องมีการปรับปรุงในการสอนมากขึ้น กล่าวคือ ควรมีการฝึกครูให้สามารถสอนตามกลวิธีของสื่อแต่ละประเภทอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้สอนต้องพยายามใช้ภาษาบีซูกับเด็กให้มากที่สุด ไม่ควรแปลเป็นภาษาคำเมือง ไม่ต้องกังวลว่าเด็กจะไม่เข้าใจภาษาบีซู อีกทั้งยังจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กได้เกิดกระบวนการเรียน การทดลอง และการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนสามารถสร้างความสนุกสนานและความสัมพันธ์อันดีให้กับเด็กและคนภายในชุมชนอีกด้วย รวมไปถึงควรมีการจัดมุมวัฒนธรรม โดยชุมชนต้องจัดทำของเล่นวัฒนธรรมของชาวบีซู ให้เด็กได้เล่น รวมทั้งนิทาน เรื่องเล่าที่เคยเล่ากันมาตั้งแต่สมัยโบราณให้เด็กได้เรียนรู้ เป็นต้น

ระบบชุมชน

คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการสร้างทัศนคติใหม่ให้กับผู้ปกครองเด็ก หรือคนในชุมชนด้วยกันเอง ให้พูดภาษาบีซูกับลูก ไม่ต้องกังวลว่าลูกจะไม่สามารถพูดภาษาเมืองได้ เพราะหากมีการพูดภาษาบีซูในบ้าน และใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น จะทำให้เด็กเล็กได้ยิน และสามารถพูดภาษาบีซูได้

นอกจากนี้ทางชุมชนจำเป็นต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่า ๆ ที่กำลังจะเลือนหายไปให้กลับฟื้นขึ้นมาในชุมชนอีกครั้ง ทั้งเรื่องการแต่งกาย ประเพณีการแต่งงานที่จัดตามแบบดั้งเดิม เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสืบทอดให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และได้เห็นอีกด้วย ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนได้อย่างจริงจัง ก็จะสามารถเป็นต้นแบบ และก่อให้เกิดการขยายผลไปยังชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1. หลักการและเหตุผล	1
2. โจทย์วิจัย	2
3. วัตถุประสงค์	3
4. ประเด็นศึกษา	3
5. พื้นที่วิจัย	3
6. กลุ่มเป้าหมาย	4
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 บริบทชุมชน	
1. สภาพทั่วไป	5
1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน	5
1.2 การอพยพและตั้งถิ่นฐาน	6
1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์	7
2. สภาพสังคมและวัฒนธรรม	8
2.1 ประชากร	8
2.2 ลักษณะบ้านเรือน	8
2.3 เส้นทางคมนาคม / การติดต่อกับสังคมภายนอก	9
2.4 การศึกษา	9
2.5 ประเพณีและวัฒนธรรม	10
2.6 ระบบการปกครอง	11
2.7 ระบบเศรษฐกิจ	11
2.8 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	11
3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์	12
3.1 พื้นดิน	12
3.2 พื้นน้ำ	12
3.3 ทรัพยากรป่าไม้	12

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	
1. ขอบเขตการวิจัย	13
1.1 ขอบเขตเนื้อหา	13
1.2 ขอบเขตพื้นที่	13
1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	14
1.4 ขอบเขตระยะเวลา	14
2. กระบวนการวิจัย	14
2.1 กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ	14
2.2 สร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา	19
2.3 กิจกรรมการเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาบัญชี	24
2.4 กิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน	25
2.5 กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา	29
2.6 ทีมพี่เลี้ยงติดตามสังเกตการณ์การเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	30
2.7 ทีมวิจัยร่วมงานประชุมวิชาการ	32
2.8 กิจกรรมการอบรมครูในหมู่บ้าน	32
2.9 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ในรูปแบบรังภาษา (Language Nest)	33
2.10 การจัดเวทีปิดโครงการ (เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน)	34
2.11 กิจกรรมหลังจากปิดโครงการ	36
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	37
3.1 การใช้แบบสอบถาม	37
3.2 การประชุมกลุ่มย่อย	37
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	38
บทที่ 4 ผลจากการดำเนินงาน	
1. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบัญชี	39
1.1 สถานการณ์ทางภาษาของชุมชนชาวบัญชี	39
1.2 ระบบเขียนภาษาบัญชี	42
1.3 การจัดทำศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน	45
1.3.1 จุดเริ่มต้น: ความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบัญชี	45
1.3.2 การเตรียมคนและพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	47
1.3.3 การจัดการเรียนการสอนภายในศูนย์เด็กเล็ก	50
1.3.4 การบริหารจัดการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู	56
3. ผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู	58
4. ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู	59
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล	
1. สรุปการดำเนินงานวิจัย	61
2. อภิปรายผลการวิจัย	63
3. ข้อเสนอแนะ	65
ภาคผนวก	
• ตัวอย่างข้อมูล แบบสำรวจจำนวนผู้ที่พูดภาษาบิซูในหมู่บ้านบิซูและความคิดเห็นถึงความต้องการให้มีศูนย์เด็กเล็กหรือร้งภาษา	66
• ภาพกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการ ฯ	68

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

บิซูหรือปี่สู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต – พม่า คำว่า “ปี่สู” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกภาษาและกลุ่มตนเอง จากการค้นคว้าของ ดร.เจมส์ มาติซอฟ (Dr. James Matisoff) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน พบว่าคำว่า “บิซู” หมายถึงมนุษย์แท้ ๆ ซึ่งคำว่า “บิซู” เป็นคำโบราณที่มีอายุถึง 3,000 กว่าปีมาแล้ว จากหลักฐานที่ได้จากพงศาวดารจีน ปี พ.ศ. 2344 พอบอกได้ว่าคนบิซูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนใต้ คือ แถวสิบสองปันนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันคนบิซูอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงรายในเขต 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง และอำเภอแม่ลาว มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 400 คนเศษ ถิ่นที่มีคนบิซูอาศัยอยู่หนาแน่นคือที่บ้านปุยคำ ต.ป่าอ้อดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงราย ประมาณ 200 กว่าคน และบ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ประมาณ 217 กว่าคน คนทั่วไปเรียกคนบิซูว่า ลัวะ หรือละว้า ส่วนทางราชการจะเรียกว่า “ลัวะ”

ชาวบิซูมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ และยังคงใช้ภาษาในชีวิตประจำวันในกลุ่มผู้ใหญ่ ที่ผ่านมานักวิชาการชาวต่างประเทศสนใจศึกษาวิจัยลักษณะของภาษาบิซูด้านระบบเสียง ไวยากรณ์ และวาทกรรม เช่น ดร.เคริก เพอสัน (Dr. Krik Person) ศึกษาโครงสร้างประโยคภาษาบิซู, กิลเลียน (Gillian) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ของภาษาบิซู และแคร์รี (Kari) ทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคำในภาษาบิซูกับวัฒนธรรมบิซูและวัฒนธรรมไทย ในขณะเดียวกันนักวิชาการเหล่านี้ก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซูโดยการพัฒนาระบบตัวเขียน, ผลิตหนังสือเล่มเล็ก, หนังสือเล่มยักษ์ ตลอดจนแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาบิซู แต่การทำงานที่ผ่านมาดังกล่าว เป็นการทำงานเฉพาะนักวิชาการและผู้สนใจเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังขาดความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่เกิดความรู้สึกตระหนักเพียงพอ รวมถึงความสำคัญของการที่จะต้องคงวิถีวัฒนธรรมแล้วสืบทอดสู่คนรุ่นหลัง ประกอบกับผลจากการทำงานนี้ยังไม่ไปสู่ขั้นตอนของการเผยแพร่ในวงกว้างและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ จึงได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู ชุมชนมีความเห็นว่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาบิซูจะได้ผลดีมากที่สุดควรเริ่มการฟื้นฟูกับกลุ่มเด็กเล็กตั้งแต่เริ่มหัดพูด โดยนำต้นทุนความรู้ต่าง ๆ เช่น ระบบตัวเขียน หนังสือระดับต่าง ๆ ที่มีอยู่บ้างแล้วมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ผู้เรียน

ในขณะเดียวกัน ผลจากการสังเกตสถานการณ์ภาษาของชุมชนพบว่า ในหมู่บ้านดอยชมภูมีการใช้ภาษาบิซูน้อยลงอย่างน่าตกใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กบิซูที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาบิซูกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ได้ดังที่เด็กบิซูควรจะเป็น (เทียบเคียงกับเยาวชนปัจจุบันที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปที่ยังสามารถใช้ภาษาบิซูได้ค่อนข้างดี) เมื่อชุมชนได้ทบทวนสถานการณ์ดังกล่าว พบว่าเป็นผลมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ที่ชาวบิซูต้องดิ้นรนในเรื่องการประกอบอาชีพ ต้องทำงานมากและหนักขึ้น ตลอดจนมีการทำงานรับจ้างต่างหมู่บ้าน เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลถึงวิธีการเลี้ยง

ดูบุตรหลาน ที่แต่เดิมพ่อแม่ ปู่ย่าตายายจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอน ภาษาที่เด็กบิซูได้รู้จัก ได้ยิน ได้ฟัง และพูดได้เป็นภาษาแรก คือ ภาษาบิซู แต่ปัจจุบันชาวบิซูต้องส่งลูกหลานของตนเองซึ่งมีอายุเพียง 1 ขวบครึ่ง หรือ 2 ขวบ ไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านอื่น ซึ่งผู้ดูแลเป็นคนเมืองและใช้ภาษาคำเมืองในการสื่อสารกับเด็กเล็ก ภาษาที่เด็กชาวบิซูได้เรียนรู้เป็นภาษาแรกจึงกลายเป็นภาษาคำเมืองตามภาษาของผู้ดูแล ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้ฟังและฝึกพูดภาษาบิซูจากครอบครัวเลย

การที่เด็กไม่มีโอกาสในการได้ฟังและฝึกพูดภาษาบิซูตั้งแต่หัดพูด ทำให้เด็กไม่สามารถใช้ภาษาบิซูได้เลย ส่งผลให้เด็กบิซูเกิดความไม่เข้าใจในคำสั่งสอน ไม่เข้าใจประเพณี พิธีกรรมภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เป็นของบิซู ความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนลดน้อยลง ขาดความรักและภาคภูมิใจในความเป็นบิซูของตนเอง เป็นปัจจัยที่จะทำให้ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาบิซูสูญสิ้นไปในที่สุด ซึ่งภาษานั้นเปรียบเสมือนธนาคารแห่งความรู้ ถ้าภาษาสูญสิ้นไปสิ่งที่จะหายไปพร้อมกับภาษาคือระบบวิถีคิด ภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรมที่ตลอดมาอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างลงตัว แต่ถ้าสิ่งเหล่านี้หายไป การพึ่งพิงจากภายนอกมีมากขึ้นระบบนิเวศถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสหลัก เข้าวชนรุ่นใหม่มหันหลังให้กับอาชีพเกษตรกรรม ระบบเศรษฐกิจแปรเปลี่ยนจากพอเพียงไปเป็นทุนนิยม แนวโน้มการละทิ้งท้องถิ่นสูงขึ้น ผู้สูงอายุอยู่บ้านแต่เพียงลำพัง ขาดคนดูแล ดังนั้นเพื่อเป็นการปลูกฝังการรักท้องถิ่น ตั้งแต่ในวัยเยาว์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กบิซู จึงต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็กเล็ก เพื่อเสริมสร้างสายสัมพันธ์ และปลูกฝังค่านิยมของความเป็นคนดีตามวิถีบิซู

เมื่อได้มีโอกาสพบกับนักวิชาการจากศูนย์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต จึงได้นำเรื่องนี้มาร่วมหารือ และนัดหมายพบปะกันในหมู่บ้านดอยชมภู เพื่อทำการค้นหาคน และค้นหาโจทย์ร่วมกัน ผู้ที่มาสมาเสมอและมีอุดมการณ์ร่วมกัน จึงก่อเกิดขึ้นเป็นทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านและผู้นำในชุมชน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซูจึงมีความจำเป็นต้องทำอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในขณะนี้ ดังนั้นทีมวิจัยและชาวบิซูในหมู่บ้านดอยชมภูจึงมีความต้องการร่วมกันที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู โดยการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ กลุ่มเด็กเล็กที่มีอายุในช่วง 1 ขวบครึ่ง – 4 ขวบ ซึ่งจะเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูให้กับเด็กกลุ่มนี้ตั้งแต่การเริ่มทักษะการฟังและการพูด ก่อนที่จะไปสู่ทักษะการอ่านและเขียนโดยใช้ระบบตัวเขียนสื่อหนังสือเล่มเล็ก เล่มยักษ์ และการเรียนภาษาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมุ่งหวังเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหนในภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพชนและส่งผลถึงการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นรากฐานต่อไป

2. โจทย์วิจัย

แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
3. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูของเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
4. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู บ้านดอยขมภู

4. ประเด็นศึกษา

1. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
 - คำศัพท์ / เนื้อหาสาระที่让孩子ได้เรียนรู้
 - กระบวนการ / วิธีการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูให้กับเด็ก
 - สื่อสำหรับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู
 - บรรยากาศ / สถานที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
 - ความรู้ / ทักษะ ของผู้ถ่ายทอดทั้งความรู้ทางภาษาและทักษะในการดูแลเด็กเล็ก
 - บทบาทของผู้ถ่ายทอดภาษา / ผู้ปกครองเด็ก / ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายใน เช่น ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ความรู้ความสามารถและทักษะของผู้ถ่ายทอดภาษา ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของชุมชนและผู้ปกครองเด็ก เป็นต้น
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายนอก เช่น สภาพพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
3. ผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูของเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู คือพัฒนาการในการฟังและพูดภาษาบิซู
4. ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของชาวบิซูบ้านดอยขมภู เช่น ชุมชนเกิดความตระหนักและตื่นตัวในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาบิซู หรือพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กพูดภาษาบิซูกับเด็กมากขึ้น

5. พื้นที่วิจัย

บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย

6. กลุ่มเป้าหมาย

เด็กเล็กที่มีเชื้อสายบิซู อายุระหว่าง 2 – 4 ขวบ เพราะเด็กกลุ่มนี้เริ่มขาดโอกาสในการเรียนรู้ภาษาแม่ ภาษาบิซูจึงเริ่มหายไปพร้อมกับเด็กที่อยู่ในช่วงอายุนี้นี้ กล่าวคือ เด็กกลุ่มนี้จะถูกพ่อแม่นำไปฝากเลี้ยงที่หมู่บ้านอื่น ซึ่งสื่อสารด้วยภาษาคำเมืองตั้งแต่อายุ 1 – 2 ขวบ เด็กเรียนรู้ภาษาคำเมืองตั้งแต่การเริ่มหัดฟัง – พูด ส่งผลให้เด็กไม่ได้เรียนรู้ภาษาแม่ คือ ภาษาบิซู ดังนั้นจึงอยากสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูให้กับเด็กในกลุ่มนี้

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เรื่องแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
2. ได้องค์ความรู้ด้านปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู
3. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับผลด้านพัฒนาการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูของเด็กเล็กบิซู บ้านดอยขมภู
4. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับผลด้านการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของชาวบิซูบ้านดอยขมภู

ผลเชิงพัฒนา

1. เกิดต้นแบบในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เหมาะสมกับเด็กชาติพันธุ์ในบริบทประเทศไทย
2. เกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู
3. ชาวบิซูเกิดจิตสำนึกและภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมบิซู

บทที่ 2

บริบทชุมชน

1. สภาพทั่วไป

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บิซูหรือปี่สู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า คำว่า “ปี่สู” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกตนเองและเรียกภาษาของเขา และในทางราชการมักเรียกว่า “บิซู” แต่คนไทยหรือคนเมือง (ล้านนา) ในพื้นที่ใกล้เคียงมักเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลัวะ” จากการค้นคว้าของ ดร.เจมส์ มาติซอฟ (Dr. James Matisoff) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน พบว่า คำว่าบิซู หมายถึง มนุษย์แท้ๆ ซึ่งคำว่า “บิซู” เป็นคำโบราณ ที่มีอายุถึง 3,000 ปีมาแล้ว

จากหลักฐานที่ได้จากพงศาวดารจีน ปี พ.ศ. 2344 พอบอกได้ว่าคนบิซูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนใต้ แถบสิบสองปันนา จากพงศาวดารจีนได้บันทึกไว้ว่า มีชาวล่าหู่ และมีผู้นำของชนเผ่า ล่าหู่ 2 คน ซึ่งมีชื่อว่า Li Wenming และ Li Xiaolao กับชาวบิซู ได้ร่วมมือกันต่อต้านผู้ว่าราชการและจักรพรรดิจีน Jia Qing ที่มีความโหดร้ายมาก แต่เกิดพายุแพ้งน้ำเข้ามาในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1801 (พ.ศ. 2344) ซึ่งเป็นสาเหตุของการพลัดพรากจากกันของชนเผ่าบิซูนับตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา

พร้อมกันนั้นยังมีเรื่องเล่าขานกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของชนเผ่าบิซูว่า ในระหว่างที่ชนเผ่าบิซูหนีภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทยนั้นอยู่มาวันหนึ่งระหว่างที่พักกินข้าวกัน ชนเผ่าบิซูส่วนหนึ่งก็ได้จัดหาอาหารกึ่งปู ปลาเผาผัดกินกัน และมีชนเผ่าบิซูบางส่วนที่ได้เก็บหอยมาปรุงกินกันแล้วก็ร้องจนหอยสุตจึงนั่งรับประทานกันกว่าจะกินเสร็จ ปรากฏว่าพี่น้องของตนบางส่วนได้ออกเดินทางไปแล้วเหลือไว้เพียงตอดกกล้วยที่เริ่มโป่งยอดออกมาใหม่อีกครั้งหลังจากที่โดนตัดเมื่อครั้งที่ชนเผ่าบิซูบางส่วนออกเดินทาง และนี่เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้พี่น้องชนเผ่าบิซู แยกแยกเกิดการพลัดพรากจากกันนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากคำบอกเล่าทำให้ทราบว่าชนเผ่าบิซูที่เดินทางมานั้นก็คือชนเผ่าบิซูในประเทศไทยนั่นเอง ซึ่งมีการนับถือผี และพระพุทธศาสนาตามจนถึงทุกวันนี้ ส่วนชนเผ่าบิซูที่ติดตามมาไม่ทัน ก็คือชนเผ่าบิซูในประเทศจีน และประเทศพม่า ในปัจจุบันชนเผ่าบิซูที่อยู่ในประเทศจีนยังคงนับถือผี ส่วนชนเผ่าบิซูในประเทศพม่าได้เปลี่ยนจากการนับถือผีมาเป็นนับถือศาสนาคริสต์แล้ว

ต่อมาในปีค.ศ. 1859 (พ.ศ. 2402) Holt Hallet วิศวกรชาวอังกฤษ ได้เข้ามาสำรวจทางรถไฟจากเชียงรายไปคุนหมิง และเขาก็ได้พบกับชนเผ่าบิซู ที่หมู่บ้านท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่นั่นได้เล่าให้เขาฟังว่าชนเผ่า บิซู ดีเหลือได้เก่ง เขาบอกว่าสัญลักษณ์ของชนเผ่าบิซู จะมีตั้งจุมูกใหญ่ และสวยกว่าคนไทยยวน (คนเมือง) Holt Hallet บอกว่า ผู้หญิงบิซูเป็นผู้หญิงที่สวยงามที่สุดที่เขาได้เจอ แล้วเขาก็เกือบจะได้ถ่ายรูปของผู้หญิงบิซูไว้เป็นที่ระลึกแล้ว แต่ในขณะที่เขาจะถ่ายรูปนั้น ได้มีคนไทยยวนเข้ามาด่าว่า ผู้หญิงบิซูจนทำให้เธอโกรธแล้ววิ่งหนีไป

ในสมัยนั้นคนไทยยวน (คนเมือง) จะรังเกียจชนเผ่าบีซูมากแล้วคนเมืองจะเรียกเผ่าบีซูว่า ละว้า แต่ Holt Hallet ได้บอกว่า ชนเผ่าบีซูไม่ใช่ ละว้า เพราะว่าภาษาพูดไม่เหมือนกับละว้าที่จังหวัด เชียงใหม่ แล้วชาวบ้านก็ได้เล่าให้ Holt Hallet ฟังอีกว่าเมื่อก่อนเคยมีกองทัพจีนเข้ามาที่อำเภอเวียงป่าเป้า ซึ่งในเวลานั้นอำเภอเวียงป่าเป้ามีกำแพง ชนเผ่าบีซูมีจำนวนน้อยกว่าทหารจีนมาก ถ้าจะสู้กันโดยตรงก็คงจะสู้กองทัพจีนไม่ได้ ชนเผ่าบีซูจึงใช้วิธีรบ แบบกองทัพโจร โดยจะมาดักฆ่าทหารจีนที่ออกมาจากกำแพง ทีละ 2-3 คน แล้วหนีไปซ่อนตัวในป่า จนในที่สุดทหารจีนก็ไม่กล้าที่จะออกมาจากกำแพงจนเสบียงอาหารหมด พวกทหารจีนจึงได้ฆ่าสัตว์ที่เป็นพาหนะ เช่น ม้า และหมา กินจนหมด จนไม่มีอะไรจะกินแล้วจึงได้เดินทางกลับประเทศจีน แต่ปรากฏว่าในระหว่างทางได้ถูกชนเผ่าบีซูดักฆ่ามาตลอดทางจึงเหลือทหารจีนเพียง 2-3 คน ที่รอดชีวิตกลับไปประเทศจีน

ในปี 2534 มีอาจารย์ชาวจีน ชื่อ ลี หงสู่ย ได้พบกลุ่มคนบีซูที่สิบสองปันนามี ประมาณ 6,000 คน เราจึงมีความแน่ใจว่าคนบีซูอยู่ที่ประเทศจีนจริงๆ บีซูในประเทศจีนมี 2 กลุ่ม คือแถบ ชายแดนประเทศพม่า และประเทศลาว ส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยใหญ่และมูเซอ นอกจากนั้นยังมีชนกลุ่มน้อยในพม่าคือ พิน (มีประมาณ 700 คน) ซึ่งภาษาของพินใกล้เคียงกับภาษาบีซู ส่วนในประเทศลาวก็มีชนเผ่าภูน้อย (มีประมาณ 40,000 คน) ซึ่งมีภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาบีซูด้วย

1.2 การอพยพ และตั้งถิ่นฐาน

ในปัจจุบันจังหวัดเชียงรายมีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าบีซู (คนทั่วไปเรียกว่า “เผ่าลัวะ” หรือละว้า) มีอยู่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่ลาว อำเภอพาน (อำเภอแม่ลาวแยกออกมาจากอำเภอเมือง ต. แม่กรณ์ จ.เชียงราย) ซึ่งปัจจุบันมีผู้ที่พูดภาษาบีซูได้เป็นส่วนน้อยมาก

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ถึงเรื่องประวัติหมู่บ้านดอยชมพู ได้ความว่า ชาวบีซูที่บ้านดอยชมพูอพยพมาจากบ้านแสนตอมาตั้งรากฐานอยู่ที่บ้านเหล่ามะเขือแจ้ ซึ่งตอนนี้ชื่อบ้านเหล่าชวนชม หมู่ 6 เวลานั้นมีผู้นำชุมชนชื่อ กะกู่ละ และกำนันวงศ์ เป็นที่มาของสกุล วงศ์ละ ย้ายจากบ้านเหล่ามะเขือแจ้ มาตั้งบ้านชื่อว่าบ้านเหล่าหลวง มีผู้นำชื่อนายอินตะ ปัจจุบันชื่อบ้านใหม่สันอุดม หมู่ 8 แล้วย้ายจากบ้านเหล่าหลวง มาตั้งรากฐานอยู่ตั้งชื่อ บ้านห้วยชมพู หมู่ 14 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง มีผู้นำชื่อนายหนึ่ง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมี 17 หลังคาเรือน การปกครองขึ้นกับผู้ใหญ่บ้าน บ้านห้วยล้านพลับพลาชื่อนาย ปัน มูลสถาน ต่อมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ของบ้านห้วยชมพู ชื่อ นายดุษฎี วงศ์ลัวะ สกุลวงศ์ลัวะ ได้มาจากชาวบ้านอื่นเรียกว่าลัวะ

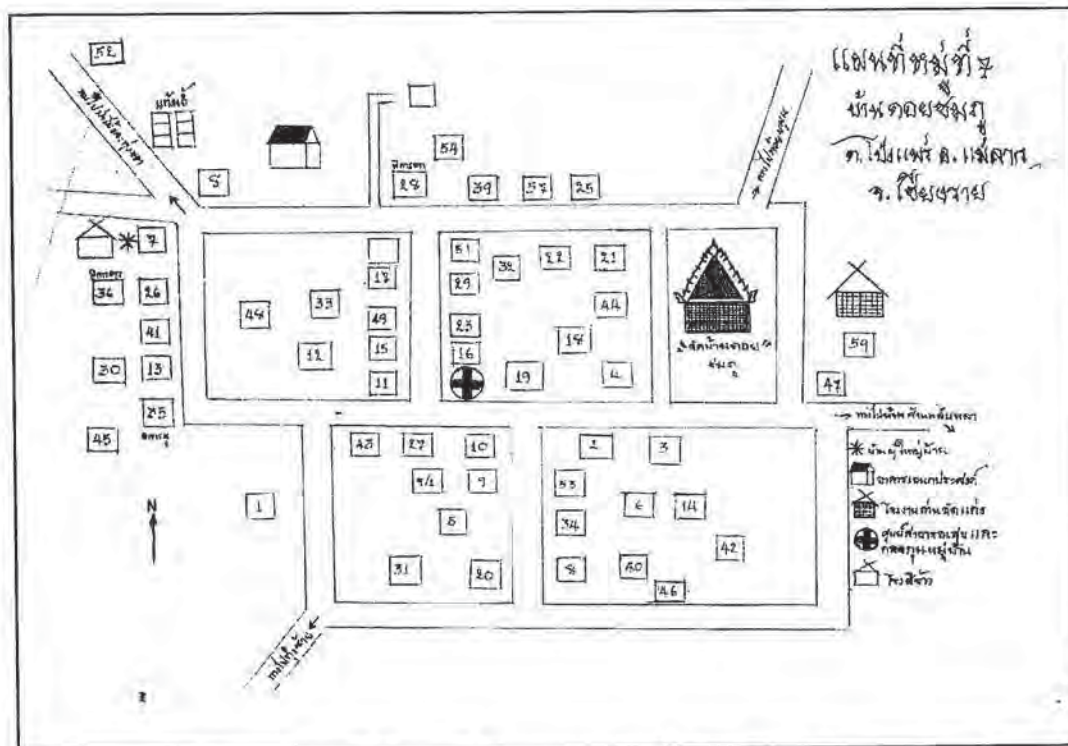
หมู่บ้านห้วยชมพู ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ 2470 หรือ 2472 ตั้งแต่นั้นมามีผู้นำหมู่บ้าน 2 คน มีผู้ใหญ่บ้าน 7 ท่าน ต่อมาปัจจุบันเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านห้วยชมพู เป็นหมู่บ้านดอยชมพู โดย พระณรงค์ฤทธิ์ อินตะมา เป็นผู้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบสูง แวดล้อมไปด้วยป่าไม้ ภูเขา ด้านหลังหมู่บ้านมีภูเขาที่เป็นต้นน้ำลำธารที่ไหลผ่าน พื้นที่ทำกินของชาวบ้านมีชุมมีลำห้วยอยู่ 2 สายคือ สายน้ำด้านฝั่งซ้ายและด้านฝั่งขวา ซึ่งลำห้วยด้านฝั่งขวามีน้ำตกที่มีชื่อเรียกว่า น้ำตกตาดเหมย และมีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านอื่นดังนี้

ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่บ้านสันอุดม และบ้านห้วยส้านพลับพลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ภูเข่า แหล่งต้นน้ำซึ่งเป็นเขตแดนของอำเภอเมือง มีหมู่บ้านห้วยชมพูที่เป็นชนเผ่าลีซออาศัยอยู่
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตแดนของชนเผ่าอาข่า
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตพื้นที่ทำกินและป่าไม้ของบ้านเหมืองลึกเป็นคน

สภาพทางภูมิอากาศของบ้านดอยชมภู เป็นป่าดิบชื้นซึ่งพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านปืชัยมี
ประมาณ 2,938.917 ไร่

ภาพ แสดงแผนที่ชุมชนบ้านคอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

จำนวนประชากรชาวบิซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย มีประชากรอาศัยอยู่ 49 หลังคาเรือน ประชากรชาวบิซูอาศัยอยู่ 43 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 200 กว่าคน ปัจจุบันมีคนเมืองอาศัยอยู่ 2 หลังคาเรือน เนื่องจากชาวบิซูมีการแต่งงานกับคนเมือง (จากการสำรวจปี 2553)

2.2 ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชาวบิซูแต่เดิมเป็นการสร้างบ้านโดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติ พัฒนาการจนกลายเป็นบ้านปูนตามยุคสมัยเพื่อให้เกิดความแข็งแรงมากขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา, บ้านไม้ไผ่หลังคาสังกะสี, บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่, บ้านเรือนไม้, บ้านแบบกึ่งไม้กึ่งปูน, บ้านแบบก่ออิฐถือปูน

บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา

บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา เป็นลักษณะการปลูกสร้างแบบดั้งเดิมของชาวบิซู รูปทรงของบ้านจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู เสาบ้านจะทำด้วยไม้ที่ตัดจากป่าจำนวน 6 ต้น ฝาบ้านจะทำจากไม้ไผ่นำมาสานกัน หลังคาบ้านจะนำหญ้าคา来做เป็นดัก แล้วนำมามุงเป็นหลังคาบ้าน โครงบ้านจะเป็นไม้ไผ่ ส่วนใหญ่จะมีชนหน้าบ้านโล่ง ทำที่วางหมอน้ำดื่มไว้ด้านข้างชานบ้าน มีบันไดที่ทำจากไม้ไผ่ ด้านหน้าบ้านจะมีไม้ไผ่ที่สานกันเป็นรังผึ้งเพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบ้าน ภายในบ้านจะมีห้องนอน 1 ห้อง และมีห้องครัวภายในบ้านบริเวณมุมบ้านโดยจะหาฐานสี่เหลี่ยมสำหรับก่อไฟเพื่อหุงข้าวทำอาหาร ช่างในฐานจะเอาดินใส่ไว้ ด้านบนจะมีที่วางเครื่องปรุงต่าง ๆ และสำหรับรมควันเนื้อสัตว์

เครื่องใช้ต่าง ๆ ในครัวเรือนเป็นวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น กระบอกน้ำที่ทำจากไม้ไผ่ ครกไม้ไผ่ แก้วน้ำไม้ไผ่ สากครกไม้ไผ่ สำหรับบึงเนื้อสัตว์และปลา ทับพีไม้ ตะกร้าไม้ไผ่ ถ้วยไม้ไผ่ และอื่น ๆ

บ้านไม้ไผ่หลังคาสังกะสี

บ้านที่ทำจากไม้ไผ่ก็จะนำไม้ไผ่ที่ตัดมาสับให้เป็นแผ่น เรียกว่า ฟาก จากนั้นนำไปแช่น้ำ 4 - 5 วัน เพื่อไม่ให้ตัวมอดกินจะทำให้แผ่นฟากมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ส่วนประตูก็จะทำจากไม้ไผ่เช่นกัน ได้ถุนยกพื้นสูงปานกลางไม่สูงมากนัก หลังคาจะใช้สังกะสีทำเป็นหลังคาเพื่อความถาวร และมีห้องครัวอยู่ในตัวบ้านด้านหลังและห้องน้ำก็จะแยกออกจากตัวบ้าน

บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่

บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่ ฝาบ้านมีการสานเป็นลาย ต้องอาศัยคนที่สามารถสานลายได้ โดยมีการตอบแทนให้ มีบันไดหน้าบ้านและหลังบ้าน มีห้องนอน 2 ห้องและห้องนั่งเล่น 1 ห้อง ห้องเอนกประสงค์ 1 ห้องโครงสร้างจะเป็นไม้และไม้ไผ่ส่วนหลังคาก็จะเป็นสังกะสีที่ถาวร มีได้ถุนสูงเพื่อใช้

เป็นที่นั่งเล่นและเลี้ยงเปิด ใต้ ห้องครัวจะแยกออกไปอีกส่วนหนึ่งโดยสร้างเป็นหลังเล็กลงมาใช้เป็นที่ทำกับข้าว นั่งกินข้าว หรือนั่งเล่น ภายในก็จะมีเตาแก๊ส ตู้กับข้าว ของใช้อื่นๆ ที่จำเป็น และจะเอาเตาไฟที่ใช้พื้นไว้ข้างนอกเพื่อระบายเขม่าควันไฟออกไป

บ้านเรือนไม้

บ้านเรือนอีกแบบที่ชนเผ่าบีซูสร้างและอาศัยอยู่นี้ก็คือบ้านเรือนไม้ โดยใช้วัสดุที่ทำมาจากไม้เกือบทั้งหมด ฝาบ้านจะเป็นแบบแผ่นไม้เรียงต่อกัน หลังคาก็จะนำเอาสังกะสีมาทำเป็นหลังคาบ้านเพื่อความถาวร ส่วนห้องในบ้านมักจะทำห้องนอน 2 ห้อง ห้องนั่งเล่น 1 ห้องและห้องเอนกประสงค์ 1 ห้อง ส่วนห้องครัวจะอยู่ด้านหลังบ้าน

บ้านแบบกึ่งไม้กึ่งปูน

บ้านชนเผ่าบีซูแบบนี้จะใช้โครงสร้างวัสดุที่ทำจากไม้และอิฐบล็อก ปูนเป็นส่วนประกอบในการสร้างบ้าน หน้าบ้านมักจะทำเสาบ้านที่ใหญ่และสูงเพื่อเป็นเสาโชนมีระเบียงหน้าบ้านโดยแบ่งตัวบ้านเป็นสองชั้น ชั้นบนจะเป็นไม้ทั้งหมดส่วนชั้นล่างจะเป็นอิฐ ที่ก่อด้วยปูนซึ่งจะแข็งแรงคงทนหลังคาบ้านจะเป็นกระเบื้องส่วนห้องครัวและห้องน้ำก็จะอยู่ในตัวบ้านมีระบบประปาส่งถึงตัวบ้านเลย

บ้านแบบก่ออิฐถือปูน

บ้านชนเผ่าบีซูบางบ้านก็มักจะทำแบบก่ออิฐโดยใช้วัสดุที่ทำจากอิฐบล็อก หวาย ปูน เหล็ก หลังคาจะมุงด้วยกระเบื้องภายในก็จะมีห้องนอน 2 ห้อง ห้องรับแขกและนั่งเล่นอยู่ส่วนหน้าและมีห้องครัวจะอยู่ด้านหลังไม่แยกออกจากตัวบ้าน

2.3 เส้นทางคมนาคม / การติดต่อกับภายนอก

ปัจจุบันการเดินทางไปหมู่บ้านบีซูใช้เส้นทางทางบก มีถนนลาดยางเชื่อมต่อกับถนนหลักจากตัวเมืองผ่านเส้นทางบรรจบของหมู่บ้านบีซู ภายในหมู่บ้านทุกซอยจะเป็นถนนคอนกรีตระยะทางจากตัวเมืองเชียงรายถึงปากทางถนนเข้าหมู่บ้านประมาณ 25 กิโลเมตร จากปากทางเข้าหมู่บ้านถึงที่หมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร

2.4 การศึกษา

ในสมัยก่อนคนบีซูไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนผู้ชายก็จะได้เรียนในวัดคือบวชแล้วศึกษาเล่าเรียนไปด้วย ต่อมาก็เริ่มมีโรงเรียนในหมู่บ้านที่มีครูอาสาสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้นและโรงเรียนนี้ก็ได้ยุบไปเพราะไม่มีผู้เรียนเนื่องจากต้องทำงาน แต่ในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามดังนี้

1) การศึกษาในระบบ (ก่อนวัยเรียน, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา, มหาวิทยาลัย)

ในปัจจุบันเด็กเล็กอายุประมาณ 2 – 3 ขวบที่สามารถเดินได้ก็จะนำไปฝากสถานรับเลี้ยงเด็กในหมู่บ้านห้วยล้านพลับพลาซึ่งเป็นหมู่บ้านคนเมืองล้านนา จะใช้ภาษาคำเมืองในการสื่อสารกับเด็กจากนั้นก็เรียนต่อในระดับอนุบาลที่โรงเรียนบ้านห้วยล้านพลับพลา ซึ่งมีการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 เมื่อจบแล้วก็จะไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลบ้านป่า

ช่างที่มีการสอนในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เมื่อจบการศึกษาในระดับนี้แล้วก็จะเลือกไปเรียนต่อมัธยมปลาย หรือระดับปวช. ในโรงเรียนและวิทยาลัยใกล้เคียงในจังหวัดเชียงราย และเรียนต่อระดับปริญญาตรีตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของรัฐบาลจนจบ แต่ในระดับนี้ไม่ค่อยมีคนเรียนต่อมากนัก ส่วนคนที่เรียนต่อและจบมีส่วนน้อยส่วนมากจะจบ ม.6 หรือ ปวช. ปวส. ก็จะออกไปทำงานกัน

2) การศึกษานอกระบบ (กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ)

ส่วนการศึกษานอกระบบก็มีคนเรียนกันบ้างสำหรับผู้ที่ไม่จบหรือเรียนต่อเพิ่มเติมที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านและทำงานในหมู่บ้าน

3) สาธารณสุข (อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ด้านสาธารณสุขในชุมชนหมู่บ้านบิซูไม่มีสถานอนามัย เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะไปใช้บริการที่อนามัยบ้านห้วยสำนักปล้าและอนามัยชุมชนโป่งแพร่ โรงพยาบาลแม่ลาว โดยใช้สิทธิ์บัตรทองทุกคน

2.5 ประเพณีและวัฒนธรรม

ชนเผ่าบิซูส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ และนับถือผี โดยแสดงออกผ่านประเพณีและวัฒนธรรม ที่ผ่านมาชุมชนกลุ่มบิซูในบ้านดอยขมภูยังคงรักษาประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น พิธีไหว้ผีเสื้อหมู่บ้าน

พิธีไหว้ผีเสื้อบ้าน

ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้านนั้น ตอนเช้าชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของอื่นๆ ที่จำเป็นในการประกอบพิธีมารวมกันที่บ้านของหมอผีของหมู่บ้าน

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

- หากกลุ่มผู้ถูกเลือกโดยหมอผีที่ประกอบพิธีของหมู่บ้าน
- เมื่อได้กลุ่มที่เลือกแล้วผู้ที่ถูกเลือกในแต่ละครอบครัวก็จะนำไก่มาคนละตัวแล้วมารวมกัน

- เมื่อถึงที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเวลา 10 โมงเช้า ก็จะเตรียมสถานที่ทำความสะอาดและเลือกไก่ไว้หนึ่งตัว แล้วจะให้หมอผีผู้ประกอบพิธีนำกลับบ้าน ในพิธีเช่นไวนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือข้าวต้มมัด กล้วยสุก แล้วนำมาแกะเปลือกออกแล้วใส่ลงในถ้วยแล้วใส่น้ำตาลและนำไปด้วยแล้วนำไปไหว้เจ้า

- จากนั้นก็ฆ่าทั้งหมดแล้วทำความสะอาดนำไปต้มจนสุกแล้วนำไปไหว้เจ้าอีกครั้ง
- จากนั้นก็รอเวลาเช่นไวนั้นจนกระทั่งได้เวลา ก็จะเก็บข้าวเปลือกเพื่อเสี่ยงทายว่าตอนนี้ผีเสื้อบ้านได้รับของเช่นไวนั้นหรือยังและของที่เช่นไวนั้นเครื่องปรุงอะไรที่จิตไป ถ้าเก็บเมล็ดข้าวแล้วได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเสื้อบ้านได้รับของเช่นไวนั้น และรดี แต่หากได้จำนวนคี่แสดงว่าผีเสื้อบ้านไม่ได้รับของเช่นไวนั้น ซึ่งจะต้องเสี่ยงทายหลายๆครั้ง

- เมื่อเจ้าได้รับเครื่องเซ่นไหว้ที่ได้ถวายแล้ว ก็จะนำไถ่นั้นมาปรุงรับประทานกันเมื่อรับประทานเสร็จก็ขอพรและจัดการสถานที่ให้สะอาดแล้วก็กลับบ้าน

อย่างไรก็ตามมีวัฒนธรรมบางอย่างที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือสูญหายไป เช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่า ซึ่งขาดการสืบทอดมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ในอดีตชาวบีซูจะไม่ให้แต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน หากมีการแต่งงานกับคนภายนอกต้องสร้างที่อยู่อาศัยนอกเขตหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนเมืองและมีการย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านคอยชมภูมากขึ้น

2.6 ระบบการปกครอง

ในหมู่บ้านคอยชมภู มีผู้ใหญ่บ้านและ อบต. ปกครองดูแลหมู่บ้าน ส่วนผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่นำพิธีทางด้านลี้ศักดิ์สิทธิ์ ผู้นำด้านศาสนาคือพระที่ปฏิบัติธรรมและกิจของสงฆ์อยู่ประจำวัดคอยชมภู

เมื่อมีการทะเลาะขัดแย้งกันในหมู่บ้านก็จะมีการลงโทษผู้กระทำผิด เช่น การชดใช้สิ่งที่เสียหาย การปรับเป็นเงิน แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ดินเขตแดนที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกินก็จะพูดไกล่เกลี่ยกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ถ้ายังตกลงไม่ได้กันหรือเรื่องร้ายแรงเกินไปก็จะส่งตัดสินตามกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งในหมู่บ้านจะมีปัญหาด้านสังคมอยู่เช่น ชาวบ้านดื่มสุรากันเพิ่มมากขึ้นซึ่งรวมไปถึงกลุ่มสตรีวัยทำงานด้วยเนื่องจากหาซื้อได้ง่ายเพราะมีโรงงานเหล้าชุมชนในหมู่บ้าน อีกทั้งปัญหาทะเลาะกันบ้างในครอบครัวและเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะมาช่วยกันว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษ

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังได้กำหนดกฎระเบียบในชุมชนร่วมกัน เช่น ห้ามจับสัตว์น้ำโดยการใช้ไฟช็อต หรือยา, ห้ามตัดไม้ในเขตป่าสงวน, ห้ามทำงานในวันเลี้ยงผีเสื้อบ้านในแต่ละครั้งส่วนในวันพระห้ามทำเสียงดังหรือฝ่าฝืนซึ่งข้อห้ามนี้ถือเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อสืบกันมา

2.7 ระบบเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ อาชีพของคนบีซูส่วนมากจะทำการเกษตรกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจ พืชไร่ พืชสวน ทำนาและมีบางส่วนที่หาของป่ามาขาย ในการทำไร่ ทำนา ยังคงมีการลงแขกเกี่ยวข้าวร่วมกัน เวียนกันจนเสร็จภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างในการทำเกษตรกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชนอีกด้วย

2.8 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ในสมัยก่อนความสัมพันธ์ของคนบีซูจะมีมากพูดทักทายกัน มีความสัมพันธ์เป็นระบบเครือญาติ มีความสามัคคีกัน ช่วยกันลงแขก แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยลงไปเนื่องจากการต่างคนต่างต้องทำมาหากิน ไม่เหมือนเมื่อก่อน ระบบลงแขกลดน้อยลง เปลี่ยนเป็นการจ้างมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาพบปะพูดคุยกัน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

ลักษณะดินในหมู่บ้านเป็นดินร่วนซุย เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เมื่อมีการปลูกพืชชนิดเดียวติดต่อกันเป็นเวลานาน ดินก็จะเสื่อมสภาพ ทำให้มีการถางป่าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ส่วนมากดินที่ใช้สำหรับการเกษตรมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น เนื่องมาจากการใช้สารเคมี หรือยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดการเสียสมดุลในระบบนิเวศน์ตามมาด้วย

ในการถือครองที่ดิน ส่วนมากชาวบ้านยังไม่มียุทธวิธีในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ยังไม่มีโฉนดที่ดิน แต่จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้น สำหรับพื้นที่บางส่วนก็จะมีคนภายนอกหรือนายทุนมาซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านที่อยู่อาศัยและปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ ส่วนพื้นที่สาธารณะที่ใช้ร่วมกันในชุมชน เช่น แท็งก์น้ำประปาภูเขา ศูนย์เด็กเล็ก วัด ป่าช้า

3.2 พื้นน้ำ

แหล่งน้ำในชุมชนจะมีระบบประปาภูเขา และลำธาร น้ำที่ใช้สำหรับการเพาะปลูกจะใช้น้ำจากลำธาร ส่วนน้ำที่ใช้สำหรับการบริโภค / อุปโภค ในชุมชน จะใช้น้ำประปาภูเขา แต่จะมีบางบ้านที่ซื้อน้ำดื่มมาบริโภค

ปัจจุบันแหล่งน้ำทั้งน้ำประปาภูเขา และแหล่งน้ำลำธารอื่น ๆ เริ่มตื้นเขิน มีน้ำน้อยในฤดูแล้งเนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายไปมาก และยังมีการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรมมากขึ้น ทำให้แหล่งน้ำไม่บริสุทธิ์เหมือนเมื่อก่อน

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำ ยังไม่มีการฟื้นฟูจากกลุ่มชาวบ้านหรือหน่วยงานใดอย่างจริงจัง มีเพียงแค่การขุดลอก ลำธารบางจุดให้ลึกลง เพื่อการเก็บกักน้ำและเพื่อการไหลของน้ำเป็นไปตามทางเดิม ไม่เปลี่ยนทางเดินของน้ำ

3.3 ทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะทรัพยากรป่าไม้เป็นป่าดิบชื้น ชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากป่าหลายอย่าง เช่น การหาของป่ามาบริโภค และจำหน่าย การหาฟืนและหาพืชสมุนไพรมาใช้บางครั้ง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานในโครงการ "แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย" ได้มีการดำเนินตามแผนที่กำหนดไว้ในโครงการ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตเนื้อหา

- 1) แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยชมภู
 - คำศัพท์ / เนื้อหาสาระที่让孩子ได้เรียนรู้
 - กระบวนการ / วิธีการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูให้กับเด็ก
 - สื่อสำหรับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซู
 - บรรยายภาค / สถานที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
 - ความรู้ / ทักษะ ของผู้ถ่ายทอดทั้งความรู้ทางภาษาและทักษะในการดูแลเด็กเล็ก
 - บทบาทของผู้ถ่ายทอดภาษา / ผู้ปกครองเด็ก / ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
- 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยชมภู
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายใน เช่น ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ความรู้ความสามารถ และทักษะของผู้ถ่ายทอดภาษา ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของชุมชนและผู้ปกครองเด็ก เป็นต้น
 - เงื่อนไข / ปัจจัยภายนอก เช่น สภาพพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- 3) ผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูของเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยชมภู คือ พัฒนาการในการฟังและพูดภาษาปืซู
- 4) ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของชาวปืซูบ้านดอยชมภู เช่น ชุมชนเกิดความตระหนักและตื่นตัวในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาปืซู หรือพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กพูดภาษาปืซูกับเด็กมากขึ้น

1.2 ขอบเขตพื้นที่

บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

เด็กเล็กที่มีเชื้อสายบิซู อายุระหว่าง 2 – 4 ขวบ เพราะเด็กกลุ่มนี้เริ่มขาดโอกาสในการเรียนรู้ภาษาแม่ กล่าวคือ เด็กกลุ่มนี้จะถูกพ่อแม่นำไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยสำน ซึ่งมีการสื่อสารภาษาคำเมือง ทำให้เด็กไม่ได้เรียนรู้ภาษาแม่ของตนเอง ชุมชนจึงร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูภายในชุมชน

1.4 ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลา 12 เดือน นับจากเดือนที่ได้รับการอนุมัติ

2. กระบวนการวิจัย

จากการดำเนินโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ทีมวิจัยและชุมชนมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

2.1 กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

หลังจากที่ได้เห็นด้วยต่อโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” แล้ว ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงร่วมกันวางแผนกำหนดวันในการทำกิจกรรมแรก คือกิจกรรมการเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ซึ่งกำหนดวันเบื้องต้นคือวันที่ 15 ธันวาคม 2553 ณ บริเวณศูนย์วัฒนธรรมบิซูบ้านดอยชมพู

1) การเตรียมงานกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

ในการเตรียมงานกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ทีมพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่ก่อนถึงวันงาน 1 วัน เพื่อเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยช่วยเหลือเตรียมงานส่วนที่ยังไม่เสร็จ เช่น การจัดทำป้ายเวที, การจัดเตรียมสถานที่ พร้อมทั้งมีการวางแผนกำหนดการเวทีร่วมกันอีกครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนวันงาน ทำให้ทีมวิจัยมีความมั่นใจมากขึ้น นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันดังนี้

- ฝ่ายพิธีกร คือ นางสาวสุภาพ ศรีพรรณ หน้าที่คือพูดกล่าวเรื่องทั่วไปและดำเนินรายการตามหมายกำหนดการ

- ฝ่ายต้อนรับ คือ นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และนายเกตุ มโนภักดิ์ หน้าที่คือคอยต้อนรับแขกผู้ใหญ่ที่เชิญมาจากหน่วยงานต่างๆที่สำคัญต่อโครงการโดยพาไปลงทะเบียนแล้วพาไปนั่งที่ได้จัดเตรียมไว้

- ฝ่ายลงทะเบียน คือ น.ส.ศุจินันท์ วงศ์ลิ้ม และ น.ส.สุภาพร ดิคำ หน้าที่คือรับลงทะเบียนบริเวณหน้างานสำหรับแขกที่ได้เชิญมาและผู้ที่มาร่วมงานที่เป็นชาวบิซูรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนในแต่ละฝ่าย

- ฝ่ายสถานที่และอุปกรณ์ คือ นายเกตุ มโนภัทร นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะกรรมการท่านอื่นที่ได้รับมอบหมาย หน้าที่คือ จัดเตรียมสถานที่ เด็นท์ โต๊ะ ผ้าปูโต๊ะ น้ำ เครื่องเสียง ไมค์โครโฟน อื่นๆ

- ฝ่ายอาหาร คือ แม่บ้านประจำหมู่บ้านชาวบ้านและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องด้านอาหาร หน้าที่คือ จัดเตรียมจัดซื้อและหาวัตถุดิบเครื่องปรุงที่จำเป็นในการประกอบอาหารเพื่อเลี้ยงผู้ที่เข้ามาร่วมงานทุกคน

- ฝ่ายบันทึกข้อมูล คือ นายสมชาย แก้วคำน้อย หน้าที่คือ บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันเปิดโครงการวิจัยแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปี่ซู่ตั้งแต่เริ่มต้นงานจนถึงเวลาปิดงาน

หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้ให้ทีมวิจัย ช่วยกันคิดวิเคราะห์เรื่องหน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ว่ามีใครบ้าง และจะสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ได้อย่างไร ซึ่งทีมวิจัยได้ช่วยกันระดมความคิดได้ดังนี้

- หน่วยงานพัฒนาสังคมหน่วยที่ 12 จ.เชียงราย สามารถช่วยสนับสนุนงบประมาณโครงการ

- โรงเรียนห้วยส้านพลับพลา สนับสนุนโดยรับเด็กจากศูนย์เด็กเล็ก เข้าเรียนในระดับชั้นอนุบาล 1 โดยมีการสอนภาษาท้องถิ่นร่วมด้วย

- หน่วยงาน SIL (โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมภาษาและวัฒนธรรมปี่ซู่) โดยช่วยสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนในโครงการนี้

- ชาวบ้านและผู้ปกครองให้ความร่วมมือและสนับสนุนโครงการนี้โดยการนำเด็กเล็กมาให้ศูนย์ดูแล ช่วยพูดคุยสื่อสารและเล่านิทานเป็นภาษาปี่ซู่

- มหาวิทยาลัยมหิดล ช่วยให้คำแนะนำ ปรึกษา การดำเนินงานโครงการตลอดระยะเวลาการทำโครงการ

- อบต.

- สกว. ผู้ให้ทุนสนับสนุน

ภาพ การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ

2) ช่วงเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

วันที่ 15 ธันวาคม 2554 เป็นวันที่ทีมวิจัยร่วมกันจัด เวทีชี้แจงโครงการวิจัย ได้มีบุคคลสำคัญ หรือหน่วยงานท้องถิ่นต่าง ๆ เข้าร่วมด้วย ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน อ.แม่ลาว, ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 12 อ.แม่ลาว, อบต., สาธารณสุข

เริ่มงานเวลาประมาณ 10.30 น. ผู้ใหญ่บ้านกล่าวต้อนรับแขกผู้เข้ามาในงาน และมีการดำเนินงานเวทีตามกำหนดการที่ได้ตั้งไว้ ลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

ดร. มยุรี ถาวรพัฒน์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดลได้กล่าวเปิดพิธีโครงการวิจัยแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูและได้อธิบายถึงโครงการนี้ว่าเป็นโครงการของชาวบ้านอย่างแท้จริงซึ่งทางทีมงานมหิดลนั้นเป็นที่เลื่องที่คอยดูแลและให้คำปรึกษาโครงการ จากนั้นต่อไปก็เป็นหน้าที่ของเจ้าของโครงการที่จะดำเนินโครงการต่อไปด้วยตนเอง และหาหน่วยงานที่คอยสนับสนุนโครงการนี้ให้สำเร็จไปด้วยดี

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการได้มากกล่าวและอธิบายโครงการแก่ผู้เข้าร่วมงานทั้งหมดให้เข้าใจถึงการจัดตั้งและดำเนินโครงการนี้เพื่อประโยชน์ของชาวบิซูที่จะได้รับเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภาษาในรูปแบบวังภาษาและการสื่อสารกันในชุมชนเพราะสถานการณ์ในปัจจุบันนั้นภาษาบิซูนั้นอ่อนแอมากเพราะถูกผลกระทบจากภาษาและวัฒนธรรมภายนอก ดังนั้นจึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมบิซูไว้ทุกรูปแบบให้คงไว้สืบต่อไป

แนะนำทีมงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการแก่ผู้เข้าร่วมงาน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแพร่ได้มากกล่าวและได้พูดถึงในอดีตที่เคยมาหมู่บ้านบิซูในหมู่บ้านนั้นมีแต่คนที่พูดภาษาบิซูเท่านั้นไม่ค่อยมีคนพูดภาษาคำเมืองได้จะมีก็น้อยมากและไม่ค่อยถูกเท่าไรและมีความเห็นว่าสมควรจะอนุรักษ์ภาษาบิซูไว้

นายเฉลิม ณ สุวรรณ กำนันประจำตำบลโป่งแพร่ได้กล่าวว่าเคยคลุกคลีกับชาวบิซูมาตั้งแต่เด็กมาแล้วอยากให้ชนเผ่าบิซูช่วยกันฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซูให้คงอยู่ตลอดไป

นายจำนงค์ มูลเมือง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยส้านพลับพลาได้กล่าวถึงชนเผ่าบีซูว่า
พึงได้รู้จักและมีอยู่ไม่กี่หมู่บ้านในจังหวัดเชียงรายจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ภาษาและ
วัฒนธรรมบีซูไว้

หัวหน้าพัฒนาชุมชนได้กล่าวถึงว่าจะทำอะไรให้คนในชุมชนพูดคุยภาษาของตนอยู่เสมอ
ดังนั้นจึงมีความเห็นให้ชาวบีซูได้อนุรักษ์ภาษาของตนเองพูดคุยกันเป็นประจำ

หัวหน้าพัฒนาสังคมหน่วยที่ 12 เชียงรายได้กล่าวว่าย่าอายุในความเป็นบีซูให้อนุรักษ์
ภาษาและวัฒนธรรมไว้ตลอดไป

คุณหม่อมณี กิตติศรี หมอประจำสถานีอนามัยบ้านห้วยส้านพลับพลาได้กล่าวกับคนบีซูว่า
คนบีซูนั้นไม่ใช่มีแค่ภาษาเท่านั้นแต่มีอาหารประจำเผ่าที่เรียกว่าลาบพริก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนซึ่งชาว
บีซู ทำให้สุขภาพแข็งแรง ไม่มีใครเป็นเบาหวานเลยซักคนเดียว ดังนั้นจึงควรจะทำอาหารที่มีประ
แบบนี้ให้มากเพื่อสุขภาพ

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร ได้กล่าวสรุปโครงการแต่ผู้เข้าร่วมงาน

สุดท้ายได้มีการรับประทานอาหารร่วมกัน พร้อมกับรับชมการแสดงดนตรี ชะล้อ ซอ ซึ่ง
ของชาวบีซู และการแสดงรำจากเด็กเล็ก

ดร. มยุรี ร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนกับหน่วยงานอื่น ๆ (วงธรรมชาติ)

ทีมวิจัย และชุมชนร่วมจัดเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขก

ตัวแทนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม ร่วมแสดงความคิดเห็น

3) สรุปงานและวางแนวทางการทำงานต่อไปร่วมกัน

หลังจากได้รับประทานอาหารร่วมกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมพี่เลี้ยงได้นำวงคุยโดยมีทีมวิจัยและหน่วยงานภายนอกเข้าร่วม ได้แก่ หน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชน, ศูนย์พัฒนาสังคม, หน่วยงานสาธารณสุขเข้าร่วมพูดคุยในประเด็นการทำงานร่วมกัน ซึ่งทั้ง 3 หน่วยงานสามารถให้ความช่วยเหลือในการติดตามงานในเบื้องต้น ทั้งนี้ควรมีการประสานงานร่วมกันเป็นระยะ ๆ ระหว่างพี่เลี้ยงและหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งทางหน่วยงานพัฒนาสังคมได้มีส่วนงานในการฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเบื้องต้นอยู่แล้ว และสามารถนำข้อมูล กระบวนการมาแบ่งปันร่วมกันได้

จากนั้นได้มีการสรุปงานในการจัดเวทีชี้แจงการเปิดโครงการร่วมกัน ตามรายละเอียดดังนี้

- ในการจัดเวทีโครงการ ได้เกิดความสัมพันธ์อันดีของทีมวิจัยและหน่วยงานต่าง ๆ
- มีการต้อนรับแขกที่ดี พร้อมกับมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ เช่น ได้มีการกำหนดให้ปลัดตำบลมากล่าวเปิดงาน แต่ไม่สามารถมาได้ จึงได้เชิญ ดร.มยุรี ชื่นกล่าวเปิดงานแทน
- ปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดจากการประสานงานที่กระชั้นชิด ทำให้ผู้ที่ต้องการเชิญให้เข้าร่วมไม่สามารถมาร่วมงานได้

นอกจากนี้ทีมพี่เลี้ยง โดยคุณสิริรัตน์ ได้แนะนำวิธีการ / รูปแบบการจัดบันทึกให้แก่ทีมวิจัยควรมีรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมอะไร, สถานที่/วัน เวลา, กระบวนการ ขั้นตอนการทำงาน เนื้อหาการทำงาน, อุปกรณ์ที่ใช้, ผู้เข้าร่วมประชุม หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม, เอกสารการเงิน, ภาพถ่ายประกอบการทำกิจกรรม ตลอดจนทีมพี่เลี้ยงได้มีการแนะนำและทดลองจัดทำเอกสารการเงินประกอบพร้อมกับการจัดบันทึก จัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายให้แก่ผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดทำเอกสารโดยตรง

ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยร่วมสรุปบทเรียนการจัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

ทีมพี่เลี้ยงได้แนะนำ ชี้แจงการจัดทำเอกสารการเงินให้แก่ทีมวิจัย

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้สรุปบทเรียนของการจัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ร่วมกันดังนี้
ข้อดี

กลุ่มชาวบ้านมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือกันดีขึ้นในระดับหนึ่ง ซึ่งต่อไปจะดีกว่านี้และการเชิญผู้นำท้องถิ่นมาร่วมงานนั้นเป็นการเริ่มต้นที่จะให้รับรู้ถึงโครงการเป็นแนวทางในการหางบประมาณช่วยเหลือศูนย์ในระยะต่อไป

ข้อเสียและปัญหา

ปัญหาที่ได้เสนอในการประชุมย่อยนี้ คือการเชิญแขกจากหน่วยงานมีการเชิญที่เร่งด่วนเกินไป ซึ่งทำให้ผู้ได้รับเชิญไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนและไม่ได้ทำหนังสือเชิญมา

2.2 สร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา

ในวันที่ 17 มกราคม 2554 ทีมพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่ เพื่อสร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษาให้กับกลุ่มบิชู โดยเริ่มประชุมตั้งแต่เวลา 10.30 น. – 14.30 น. มีผู้เข้าร่วมประชุมดังนี้

1. นายดวงแสง เจษฎาไกรศรี (ผู้ใหญ่บ้าน)

2. นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร (หัวหน้าโครงการ)
3. นายเกตุ มโนภัทร
4. นางชนาภา ตีคำ
5. นายสมชาย แก้วคำน้อย
6. นางสาวิมล (ครูหล้า)
7. น.ส.สุภาพ ศรีพรรณ
8. นายอุ้นเรือน วงศ์ลัวะ
9. น.ส. กุมารี ลาภอาภรณ์ (ทีมพี่เลี้ยง)
10. น.ส.อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ (ทีมพี่เลี้ยง)
11. นายธนกฤต รักษ์วงศ์ (ทีมพี่เลี้ยง)
12. ทีมจากมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ จำนวน 5 คน

1) การเตรียมการก่อนการประชุม

ทีมพี่เลี้ยงได้เดินทางเข้าไปในพื้นที่ ได้พบกับกลุ่มอาจารย์ลิสต์ ซึ่งเป็นทีมงานที่จะจัดทำอบรมสื่อการเรียนการสอนให้กับทีมในชุมชน (จากมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์) และ ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรม ทำสื่อการเรียนการสอนกับอาจารย์ลิสต์ ส่วนใหญ่อยู่ในทีมวิจัย พี่เลี้ยงได้พูดคุยกับอาจารย์ลิสต์ถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาในชุมชน และได้สอบถามอาจารย์ลิสต์ถึงลักษณะการจัดอบรมการทำสื่อการเรียนการสอน ทั้งนี้ทางทีมพี่เลี้ยงจึงขอเวลาช่วงเช้า – ช่วงบ่าย เพื่อการประชุมทีมวิจัยร่วมกัน และได้ชักชวนให้ทีมงานอ.ลิสต์เข้าร่วมด้วย

เวลาประมาณ 10.30 น. ได้เริ่มประชุมร่วมกัน โดยมี น.ส.กุมารี ลาภอาภรณ์ และ น.ส.อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ พี่เลี้ยงทีมวิจัยเป็นผู้นำกระบวนการ โดยเริ่มจากการแนะนำตัวทั้งทีมพี่เลี้ยง ทีมวิจัย และทีมงานของอาจารย์ลิสต์ จากนั้น น.ส.อัจฉราภรณ์ ได้อธิบายลักษณะการทำงานของทีมงานหิดล พร้อมกับให้คุณพิบูลย์ชัย (หัวหน้าโครงการ) อธิบายชี้แจงโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานโครงการร่วมกันอีกครั้ง

หลังจากนั้นอาจารย์ลิสต์ ได้เล่าถึงการทำงานของมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ฟัง กล่าวคือ ทางมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ได้ช่วยเหลือให้เด็กสามารถพูดภาษาแม่ได้ ด้วยการทำสื่อการเรียนการสอน งานที่ทำคือการช่วยอบรมครูเจ้าของภาษาในการทำสื่อการเรียนการสอน และวิธีการสอน สำหรับเด็กเล็กในชุมชนหลายพื้นที่

2) การทำความรู้จักงานวิจัย

พี่เลี้ยงได้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานวิจัยชุมชนร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับการตั้งคำถามว่า “นักวิจัย คืออะไร คิดถึงใคร” ทีมวิจัยได้พูดถึงนักวิทยาศาสตร์ ผู้คิดค้นพลังงาน

ไฟฟ้า และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่คิดค้นฝนหลวง ซึ่งผู้คิดค้นเหล่านี้จำเป็นต้องมีการคิดค้นร่วมกัน และมีการตั้งคำถามร่วมกัน

ภาพ การอบรมสร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา

นอกจากนี้พี่เลี้ยงได้อธิบายถึงคุณลักษณะของนักวิจัย และการทำงานของนักวิจัย คือ

1. มีการตั้งคำถาม เช่น เกิดอะไรขึ้น เกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไมถึงเกิดสิ่งนั้น
2. มีการทำงานเป็นทีม มีการประชุมร่วมกัน สามารถรับฟังความคิดเห็นร่วมกันได้
3. มีความอดทน

หลังจากนั้นหัวหน้าโครงการได้เล่าถึงการทำงาน การเก็บข้อมูลก่อนหน้านี้คือ ได้ทำการรวบรวมรายชื่อของเด็กนักเรียนที่จะสามารถเข้าเรียนในศูนย์เด็กเล็กได้ ที่ส่งเข้าเรียนนอกหมู่บ้านจำนวน 13 คน และที่ถึงเกณฑ์แต่ยังไม่ได้เข้าเรียนจำนวน 6 คน นอกจากนี้ยังได้มีการพูดคุยกับผู้สูงอายุอย่างคร่าว ๆ ที่สามารถเล่านิทานให้เด็กเล็กฟังได้ให้เข้ามาร่วมในการเรียนการสอนศูนย์เด็กเล็กนี้ด้วย

จากนั้นนางสุวิมล ทีมวิจัย ได้ชี้แจงว่าได้มีการทำสื่อสำหรับเด็กบิซูแล้วในระดับหนึ่ง ซึ่งมีทั้งนิทาน เพลงสำหรับเด็กในระดับ 2 ขวบครึ่ง สำหรับผู้สูงอายุได้วางตารางการสอนไว้ว่าสามารถให้ผู้สูงอายุเล่านิทาน 1 – 2 วัน / อาทิตย์ และได้เล่าถึงประสบการณ์การสอนลูกที่บ้าน คือได้พยายามพูดภาษาบิซูกับลูกที่บ้าน แล้วก็อธิบายภาษาคำเมืองว่าแปลว่าอะไร นอกจากนั้นคุณพิบูลย์ชัย ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าตอนนี้ได้พยายามชักชวนให้คนในชุมชนได้พูดภาษาบิซูด้วยกัน โดยเฉพาะเด็กเล็กได้ขอให้พ่อแม่พูดภาษาบิซูกับลูก ไม่ว่าจะฟังรู้เรื่องหรือไม่รู้เรื่องก็ตาม

นอกจากนี้ทีมงานของ อ.ลิสต์ ซึ่งเป็นคนชนเผ่า (อาเคอะ) ได้ร่วมแลกเปลี่ยนการพูดภาษาชาติพันธุ์ของตนเองว่า ภายในหมู่บ้านยังใช้วัฒนธรรมเดิม แท้จริงแล้วชาวอาเคอะ ไม่ใช่ชาวอาข่า แต่ทางรัฐได้สำรวจและขึ้นทะเบียนราษฎรให้เป็นชาวอาข่า เนื่องจากมีประชากรน้อย ปัจจุบันภาษาบนดอยเริ่มจะเปลี่ยน เนื่องจากมีกลุ่มคนภายนอก (คนจีน) เข้ามาซื้อที่ดิน ทำให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้านไม่พูดภาษา

อาเคอะ และยังได้แสดงความคิดเห็นว่าปัจจุบันน่าจะปรับวัฒนธรรมให้มีความสนุกสนานมากขึ้น เพื่อที่จะทำให้เด็ก วัยรุ่นในชุมชนหันมาสนใจวัฒนธรรมตนเอง

3) เครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษาบิซู

จากนั้นน.ส.กุมารี ได้นำเข้าสู่กระบวนการพูดคุยเพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของชุมชนว่ามีการใช้ภาษาบิซูอย่างไร ลักษณะใด เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไปว่ามีคนกลุ่มไหนที่ใช้ภาษาบิซู คนกลุ่มไหนไม่ใช้ภาษาบิซู มีการใช้ภาษาอย่างไร ฯลฯ โดยพี่เลี้ยงได้ตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่การเก็บข้อมูลสถานการณ์การใช้ภาษาบิซูดังนี้

1. ข้อมูลครัวเรือน

- สมาชิกในครอบครัว มีกี่คน มีใครบ้าง ชื่ออะไร อายุเท่าไร ประกอบอาชีพอะไร

2. ข้อมูลสำรวจสถานการณ์ทางภาษาบิซู

- มีการใช้ภาษาบิซูหรือไม่ / อย่างไร
- ใช้ภาษาบิซูกับใคร (ใคร ใช้กับใคร)
- ช่วงเวลาไหน
- พูดกันเรื่องอะไร (สื่อสารทั่วไป หรือพูดเฉพาะเรื่อง เฉพาะคำ)
- พูดเป็นคำ เป็นประโยค หรือเป็นเรื่องราว

3. ถ้าไม่ใช้ภาษาบิซูที่บ้าน มีการใช้ภาษาบิซูที่ไหนอีก กับใคร

(เช่น ในการประชุมหมู่บ้านได้ใช้ภาษาบิซูหรือไม่ หรือในงานบุญ ประเพณีได้ใช้ภาษาบิซูหรือไม่ อย่างไร)

4. อยากให้คนในครอบครัวพูดภาษาบิซูมากกว่านี้หรือไม่ อย่างไร

จัดทำแผนที่ชุมชน

หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้ชวนให้ทีมวิจัยได้เขียนแผนที่ชุมชนร่วมกัน ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีผู้ที่เคยทำแผนที่ชุมชนไว้อยู่แล้ว (เก็บไว้ที่บ้านอ.เคิร์ก) ทำให้ทีมวิจัยมีต้นแบบในการวาดแผนที่ชุมชน

เมื่อวาดแผนที่ชุมชนเสร็จ ทีมวิจัยได้ช่วยกันดูพบว่ามีบ้านทั้งหมด 49 หลังคาเรือน มีบ้านที่เป็นคนเมืองย้ายเข้ามาอยู่ ไม่สามารถพูดภาษาบิซูได้ คือ บ้านเลขที่ 57 และ บ้านเลขที่ 59 ซึ่งแผนที่ชุมชนนี้ได้ทำให้เห็นลักษณะกายภาพของการตั้งบ้านเรือน มีการตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อม ๆ เห็นสถานที่สำคัญในชุมชนอีกด้วย

ภาพ การทำแผนที่ชุมชนร่วมกัน

วิธีการเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยร่วมหารือกับพี่เลี้ยงถึงวิธีการเก็บข้อมูลเบื้องต้นว่า เป็นลักษณะการเก็บข้อมูลของแต่ละหลังคาเรือน ข้อดีของการเก็บข้อมูลแต่ละบ้านจะทำให้เราสามารถพูดคุยกับคนในบ้านหลังนั้น ๆ ได้ครบทุกหลัง และยังถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในโครงการวิจัย อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้คนในบ้านหลังนั้น ๆ ได้พูดภาษาบิซูกับเด็ก หรือกับลูกได้มากยิ่งขึ้นด้วย

หลังจากนั้นพี่เลี้ยงได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มละ 3 คน (รวมทีมงานของอ. ลิสต์ด้วย) เพื่อทำการทดลองการเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษา โดยให้แบ่งบทบาทภายในกลุ่มว่าคนที่ 1 ทำการสัมภาษณ์ คนที่ 2 ทำการจดบันทึก และคนที่ 3 ให้ตอบคำถาม ใช้เวลาประมาณ 10 – 15 นาที

หลังจากได้ทำกิจกรรมนี้เสร็จ กลุ่มวิจัยอ่านให้ที่ประชุมฟังเป็นตัวอย่างข้อมูลดังนี้

"บ้านเลขที่ 98 มีสมาชิก 4 คน มีแม่ มีน้าชาย มีภา มีลูกสาวของน้องอีกคน แม่อายุ 45 ทำไรห่านา พูดบิซู กับคำเมือง น้าชาย อายุ 43 ปี รับจ้างทั่วไป พูดบิซูกับคำเมือง น้อง อายุ 23 ปี รับจ้างทั่วไป พูดบิซูกับคำเมือง ลูกสาว อายุ 6 ปี เรียนอยู่อนุบาล 1 พูดคำเมือง

การใช้ภาษาบิซู แม่ใช้กับทุกคน ภาใช้บางเวลากับลูกสาว น้าชาย ใช้ภาษาบิซูกับแม่และหลานสาวบางเวลา นอกบ้านแม่กับน้าและภาใช้ภาษากับคนบิซู

การใช้ภาษาเมือง น้าใช้กับหลานกับภา ภาใช้กับแม่กับน้า ลูกสาวใช้ภาษาเมืองกับทุกคน มีความต้องการให้ใช้ภาษาบิซูทุกคน" (โดยน.ส. สุภาพ เป็นผู้อ่าน)

หลังจากนั้นผู้ที่มียบทบาทแต่ละบทบาทได้สะท้อนความรู้สึกขณะทำกิจกรรมนี้ ผลพบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่สัมภาษณ์

- รู้สึกว่ากลัวจะลืม เวลาที่คนอื่นพูดแล้วเขียนไม่ทัน
- รู้สึกว่าไม่รู้จะตั้งคำถามเปิดหรือปิด สิ่งที่เราอยากรู้กลัวจะตอบได้ไม่ชัดเจน
- กลัวเหมือนกัน แต่ว่าพอถามจริง ๆ ก็สามารถพูดภาษาบิซูได้

ทั้งนี้ที่ประชุมแนะนำ ให้มีคนไปด้วย ไปช่วยจด และสามารถใช้วิธีชวนคุยกันทั่วไปอย่างเป็นธรรมชาติ ถ้าข้อมูลส่วนไหนที่ขาดก็สามารถกลับไปถามเพิ่มเติมได้

ผู้ที่ทำหน้าที่จัดบันทึก

- (สุภาพ) ยังไม่รู้สึกรู้หาติดขัดอะไร

ผู้ที่ทำหน้าที่ตอบคำถาม

- มีความเข้าใจในคำถาม เข้าใจง่าย ตอบได้

ทีมวิจัยนำสิ่งที่คุยร่วมกันมานี้ นำไปคุยต่อกับคนอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจกันได้อย่างทั่วถึง และให้มีคนรับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดย น.ส.สุภาพ จะทำหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล และบันทึกลงเครื่องคอมพิวเตอร์ เมื่อได้ข้อมูลจากการใช้ภาษาบิซูจากทุกหลังคาเรือนแล้วจะนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ในครั้งต่อไป

ภาพ ทีมวิจัยทดลองเก็บข้อมูล

4) หลังจากประชุมเสร็จ

หลังจากประชุมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทำให้ได้คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษา จากนั้นทีมวิจัยจะนำสิ่งที่ได้ไปประชุมร่วมกันอีกครั้ง เพื่อแบ่งกันว่า ใครรับผิดชอบในการสำรวจบ้านไหนบ้าง

2.3 กิจกรรมการเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาบิซู

หลังจากที่ได้มีการอบรมเรื่องสถานการณ์ทางภาษาเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้มีการประชุมร่วมกันอีกครั้งว่า จะแบ่งความรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลอย่างไร ผลสรุปคือ นักวิจัย 1 คนรับผิดชอบเก็บข้อมูลของแต่ละหลัง 5 - 6 หลังคาเรือน

ในการเก็บข้อมูลทีมวิจัยใช้ภาษาบิซูพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล และยังเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการเพิ่มเติม ทำให้ชาวบ้านทั่วไปได้เข้าใจการดำเนินงานวิจัยมากขึ้น และเข้าใจการจัดทำศูนย์เด็กเล็กในชุมชนชาวบิซูมากยิ่งขึ้นด้วย

เมื่อแต่ละคนได้ข้อมูลมาเรียบร้อยแล้ว จะทำการรวบรวมที่น.ส.สุภาพ เพื่อจัดพิมพ์เป็นเอกสารลงคอมพิวเตอร์ต่อไป

ในกิจกรรมการเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษานี้ทางทีมวิจัยได้ให้ความร่วมมือ และมีการช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี

2.4 กิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน

ในวันที่ 24 – 25 พฤษภาคม 2554 ทีมวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การพัฒนาระบบตัวเขียน ภาษาบีซู” ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมดังนี้

1. ศ.ดร. สุวิไล เปรมศรีรัตน์ วิทยากรจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล
2. ดร. มยุรี ถาวรพัฒน์ วิทยากรจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล
3. ดร. เคิร์ก เพอร์สัน วิทยากรจาก SIL International
4. นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการ กลุ่มบีซู
5. นางสาวสุภาพ ศรีพรรณ นักวิจัยกลุ่มบีซู
6. นางสุจินันท์ วงศ์ลวีระ นักวิจัยกลุ่มบีซู
7. นายเกตุ มโนภัทร นักวิจัยกลุ่มบีซู
8. นายดวงแสง เจษฎาไกรศรี นักวิจัยกลุ่มบีซู
9. นางสาวอัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ พี่เลี้ยงทีมวิจัย
10. นางสาวกুমารี ลาภอาภรณ์ พี่เลี้ยงทีมวิจัย
11. นายรณกร รักษ์วงศ์ พี่เลี้ยงทีมวิจัย

เวลา 9.00 น. ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ได้กล่าวต้อนรับนักวิจัยที่เข้าร่วมประชุม พร้อมกับให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมแนะนำตัว หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้พาทีมวิจัยเข้าชมนิทรรศการ การทำงานพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น มีทั้งหมด 3 ห้องด้วยกัน คือ ห้องแผนที่ ที่แสดงตำแหน่งของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตในประเทศไทย ห้องที่สอง จัดแสดงผลการทำงานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในกลุ่มภาษาและวัฒนธรรมอยู่ในภาวะวิกฤต กลุ่มซอง, กลุ่มเขมรถิ่นไทย เป็นต้น ห้องที่สาม จัดแสดงผลการทำงานของโครงการทวิภาษาในจังหวัดชายแดนใต้

ในการชมนิทรรศการนี้ทำให้ทีมนักวิจัยได้เห็นผลงานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือเล่มยักษ์, หนังสือเล่มเล็ก, ชาร์ตพยัญชนะ เป็นต้น

ภาพ การชมนิทรรศการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา - วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

1) รายงานสถานการณ์การบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็ก

นายพิบูลย์ชัย หัวหน้าโครงการ ได้อธิบายถึงสถานการณ์การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กที่ผ่านมา คือ ในช่วงแรกไม่มีครูประจำสอน ต้องขอความร่วมมือจากผู้ปกครองไปสลับกันสอนเด็ก นอกจากนี้ในบางวันจะมีผู้สูงอายุมาช่วยดูแลเด็ก และมาเล่านิทานให้เด็กฟัง จากนั้นคณะกรรมการและทีมวิจัยได้ประชุมและสรุปร่วมกันว่า จะมีการเริ่มสอนประจำในวันที่ 1 มิถุนายน 2554 โดยมี นางบัวคำ วงศ์ลิ้ม คุรุประจำมาสอนเฉพาะเด็กเล็กในวันจันทร์ – วันศุกร์ ส่วนวันเสาร์ – วันอาทิตย์ จะมีครูสอน 2 คน คือ นางอรุณ และนางชนาภา สอนเด็กโตในหมู่บ้านที่อยู่ในระดับชั้นอนุบาลที่สนใจจะมาเรียนที่ศูนย์เด็กเล็ก

นายพิบูลย์ชัย หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวอีกว่า ที่ผ่านมานี้ไม่ได้มีการประชุมแผนอบต. ตำบลโป่งแพร่ ซึ่งนายพิบูลย์ชัยได้เสนอโครงการการจัดทำศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านดอยชมพู ทางปลัดตำบลได้อธิบายว่า ทางอบต. ไม่มีนโยบายสำหรับดูแลศูนย์เด็กเล็กที่ไม่ได้อยู่ในความดูแลของอบต. แต่สามารถเขียนงบประมาณเสนอโครงการทำกิจกรรมอย่างอื่นได้ ทั้งนี้ทางทีมคณะวิทยากร และทีมพี่เลี้ยงได้เสนอให้เขียนโครงการของงบประมาณ เช่น การสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุให้มีการดูแลเด็กเล็กเป็นกิจลักษณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ นายพิบูลย์ชัย หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวว่า ได้เสนอโครงการการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กให้แก่หน่วยงานพัฒนาชุมชนไปแล้ว รอการพิจารณาอนุมัติ เพื่อเป็นงบประมาณในการสนับสนุนค่านมเด็ก และค่าจ้างครูเพิ่มเติมต่อไป

น.ส.สุภาพ ได้นำเสนอสื่อที่ได้ใช้ในการเรียนการสอนคือ นิทานภาพ ฉากภาพวัฒนธรรม ซึ่งได้มีการจัดทำโดยคนในชุมชน และได้รับทุน (งบประมาณ) สนับสนุนจาก SIL International ในการผลิตสื่อ และออกค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมครู โดยส่งครูเข้าร่วมอบรมครูและอบรมทำสื่อกับมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ (FAL) ได้

ปัญหาที่พบ คือ มีปัญหาเรื่องครู เนื่องจากว่าครูที่ส่งไปอบรม (น.ส.สุวิมล และ น.ส.สุภาพร) ไม่สามารถมาสอนในศูนย์เด็กเล็กได้ จำเป็นต้องหาครูคนใหม่ และต้องมีการฝึกอบรมใหม่อีกครั้ง ทำให้เสียเวลา

ภาพหัวหน้าโครงการรายงานสถานการณ์การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน

น.ส.สุภาพ นำเสนอสื่อที่ใช้สอนในศูนย์เด็กเล็ก

นอกจากนี้ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการบันทึกให้เห็นภาพทั้งหมดที่ได้ทำมา ทั้งการบริหารจัดการ การเข้ามาเกี่ยวข้องกับจากองค์กรภายนอก การประเมินผลสามารถประเมินได้อย่างง่าย เช่น มีการสังเกต เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เช่น เมื่อเด็กกลับบ้านจะมีการถามภาษาปี่ซูกับแม่มากขึ้น และควรมีการบันทึกอย่างง่าย ตลอดจนศ.ดร.สุวิไล ได้เสนอให้มีการจัดทำของเล่นพื้นบ้าน เพื่อให้เด็ก ๆ เล่นได้ และภูมิปัญญาพื้นบ้านจะได้ไม่หายไปจากชุมชน

2) การทบทวนระบบตัวเขียนภาษาปี่ซุ

ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ได้อธิบายหลักการทำระบบตัวเขียนภาษาท้องถิ่น

1. ตัวอักษรต้องเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคมภายนอก
2. ง่ายต่อผู้ใช้ ไม่ซับซ้อนจนเกินไป
3. แสดงลักษณะของภาษาได้มากที่สุด
4. ใช้สัญลักษณ์ 1 ตัว แทน 1 เสียง เช่น เสียง ท ฐ ท ฒ ให้เลือกใช้ 1 ตัวอักษร
5. ระบบตัวเขียนครอบคลุมภาษาย่อยต่าง ๆ ได้

6. ใช้สัญลักษณ์สีมาเสมอ เพื่อให้เกิดความเป็นระบบเดียวกัน
7. สามารถพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์
8. เชื่อมโยงเข้าสู่ระบบราชการได้

หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมอบรมร่วมกับทีมวิทยากรได้ทบทวนระบบตัวเขียนภาษาบีซู โดยให้ผู้เข้าร่วมอบรมเขียนคำศัพท์ต่าง ๆ ผ่านการทำชาร์ตพยัญชนะ หลังจากทำระบบตัวเขียนแล้วพบว่า

1. มีเสียงเก่า ดั้งเดิมอยู่ แต่คนรุ่นใหม่ไม่ออกเสียงกันแล้ว ได้แก่ เสียง ฮน, เสียง ฮม, เสียง ฮล และเสียง ฮย ซึ่งทางกลุ่มผู้เข้าร่วมอบรมจะไม่นำเสียงเหล่านี้มาบรรจุในชาร์ตพยัญชนะ ซึ่งคณะวิทยากรไม่เห็นด้วยและเสนอให้คงเสียงเหล่านี้ไว้เพื่อประโยชน์กับคนบีซูที่จะได้เริ่มรู้เสียงเอกลักษณ์ที่ยังคงมีให้เห็นร่องรอย

2. ระบบเขียนเดิมตามความเคยชินยังออกเสียงไม่ตรงกับรูปสักรัหน้าไหนๆ สามารถใช้ระบบใหม่มาเขียนและออกเสียงได้ใกล้เคียงกว่าได้ เช่น ชร่าล่า (เสือ) = ชู □ ล่า , ย่ามชื้อ = ญ่ามชื้อ

3. คำบางคำเวลาออกเสียงเดี่ยวออกอย่างหนึ่ง เวลาเข้าประโยค (มีกาล) จะอ่านได้อีกอย่างหนึ่ง เช่น แอ (ไป - ปกติ) แอ (น) แง (กำลังจะไป)

จากการค้นพบระบบตัวเขียนใหม่ ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้ตกลงกันว่าจะแก้ไขสื่อที่ได้ทำมาแล้วให้มีเสียง ฮน, ฮม, ฮล, ฮย โดยต้องมีกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุช่วยทำด้วย

ภาพ ทีมวิทยากรและทีมวิจัยช่วยกันปรับปรุงระบบตัวเขียน

ภาพ ผู้เข้าร่วมอบรมร่วมกันเขียนคำศัพท์ เพื่อทำระบบชาร์ตพยัญชนะ

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การพัฒนาระบบตัวเขียน ภาษาบีซู” สิ่งที่ได้ผู้เข้าร่วมอบรมได้รับมีดังนี้

- ทำให้รู้ว่าภาษาวิกฤตไม่ได้มีแค่ภาษาบีซูภาษาเดียว
- รู้วิธีการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรม
- ทำให้คิดว่าศูนย์เด็กเล็กจะเป็นศูนย์รวมที่เด็กเล็กจะได้เรียนรู้ภาษาบีซู
- ทำให้รู้จักชนเผ่าอื่นมากขึ้น
- ทำให้รู้จักตัวอักษรของกลุ่มอื่น
- ได้เห็นการจัดแสดงเครื่องใช้ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น
- เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์ภาษา วัฒนธรรม
- เกิดกำลังใจ / มีความมั่นใจในการทำงาน
- เห็นแนวทางการทำงานที่ชัดเจนมากขึ้น
- เห็นคนทำงานชัดเจนมากขึ้น

2.5 กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา

หลังจากที่ทีมวิจัยได้จัดทำเครื่องมือเพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาบีซู ทีมวิจัยได้ลงสำรวจเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลสมาชิกในครอบครัว และคำถามเกี่ยวกับการใช้ภาษาของชาวบีซู (ดูตัวอย่างข้อมูลได้ที่ภาคผนวก) จากนั้นในวันที่ 14 มิถุนายน 2554 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษาร่วมกัน เพื่อทำให้คนในชุมชนได้เห็นข้อมูล และรับรู้ร่วมกันว่าปัจจุบันชุมชนชาวบีซูมีการใช้ภาษาบีซูอย่างไร และยังทำให้เกิดความตระหนักถึงการฟื้นฟูภาษาของตนเองมากขึ้นอีกด้วย โดยมีทีมพี่เลี้ยงเป็นผู้นำกระบวนการในการช่วยวิเคราะห์ ดังนี้

ทีมพี่เลี้ยงได้ให้ทีมวิจัยช่วยกันจำแนกข้อมูลร่วมกัน แล้วสรุปข้อมูลด้วยการเขียนบนกระดานชาร์ต โดยแบ่งเป็นช่วงอายุ ว่าแต่ละช่วงอายุมีจำนวนประชากรกี่คน ได้แก่

- 1) ช่วงอายุ 0 – 10 ปี
- 2) ช่วงอายุ 11 – 20 ปี
- 3) ช่วงอายุ 21 – 30 ปี
- 4) ช่วงอายุ 31 – 40 ปี
- 5) ช่วงอายุ 41 – 50 ปี
- 6) ช่วงอายุ 51 – 60 ปี
- 7) ช่วงอายุ 61 – 70 ปี
- 8) ช่วงอายุ 71 – 80 ปี
- 9) ช่วงอายุ 81 ปีขึ้นไป

จากนั้นให้ทีมวิจัยช่วยกันอ่านข้อมูล ของแต่ละคำถาม และสรุปข้อมูลร่วมกัน จากนั้นทีมพี่เลี้ยง จะตั้งคำถามจากข้อมูลที่ปรากฏในแต่ละช่วงอายุ เพื่อให้ทีมวิจัยได้มองเห็น และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ได้มากขึ้น เช่น ช่วงอายุ 21 – 30 ปี ทำไมมีเพียง 1 คน ที่ไม่สามารถฟัง พูด ภาษาบิซูได้ ทีมวิจัยได้ ช่วยกันอธิบายว่า นายบัณฑิต แสงอนุเคราะห์ (ต่อ อายุ 21 ปี) ไม่สามารถพูดบิซูได้ เนื่องจากมีแม่เป็น คนเมือง ใช้ภาษาเมืองพูดกับลูก ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ทางภาษา ทำให้ทีมวิจัยได้เห็น ภาพการใช้ภาษาของกลุ่มวัยต่าง ๆ ในหมู่บ้านดอยชมพู ด.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย

ภาพ ทีมวิจัยร่วมกันการวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษาบิซู

2.6 ทีมพี่เลี้ยงติดตามสังเกตการณ์การเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในวันที่ 27 สิงหาคม 2554 ทีมพี่เลี้ยงได้เดินทางมาพูดคุยและสังเกตการณ์การเรียนการสอนใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในกลุ่มเด็กโต โดยมีครูอรุณเป็นผู้สอน ซึ่งในวันนั้นครูได้ใช้สื่อการเรียนการสอน นิทานภาพให้กับเด็ก ๆ หลังจากทีมพี่เลี้ยงได้สังเกตการณ์เรียนการสอนแล้วจึงได้ประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยนกับครูผู้สอน ทีมวิจัย และผู้ปกครอง พร้อมกับถอดบทเรียนร่วมกัน โดยทีมพี่เลี้ยงเป็นผู้ตั้ง ประเด็นคำถาม ดังนี้

- จุดเริ่มต้น / แนวคิดของการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในประเด็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- การรวมกลุ่มของทีมวิจัย หรือผู้ที่สนใจในการเข้ามาร่วมกันทำงานฟื้นฟูภาษาและ วัฒนธรรมชาวบิซู
- สถานการณ์การใช้ภาษาของชาวบิซู / การใช้ภาษาในวิถีชีวิตของเด็กและคนในชุมชน
- การดำเนินงาน การเตรียมการก่อนได้รับงบประมาณจาก สกว.
 - การเตรียม / ปรับปรุงสถานที่เพื่อจัดทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - การเตรียมสื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กเล็ก โดยได้รับความสนับสนุนจาก หน่วยงาน SIL International
 - ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ (SIL, อ.เคิร์ก, นักเรียนจากโรงเรียนจิตรลดา ฯลฯ)

- การเตรียมการ / การบริหารจัดการในการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - การทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเด็ก
 - การหาข้อตกลงร่วมกันในเรื่องค่าใช้จ่าย (ค่าเล่าเรียน, ค่าจ้างครู)
 - การค้นหาครู
 - การจัดเวลาการเรียนการสอน
- ข้อดีของการมีศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน
 - การฟื้นฟูภาษาบิซู ใช้ภาษาบิซู สอนโดยคนบิซู
 - ประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในการเดินทาง
 - มีความปลอดภัยมากกว่า เนื่องจากเด็กอยู่ภายในชุมชน มีการช่วยเหลือดูแลกัน
ฉันท์ญาติพี่น้อง
- การเรียนการสอน
 - การจัดการเรียนการสอน (จันทร์ – ศุกร์ / เสาร์ – อาทิตย์)
 - ปัญหาในการเรียนการสอน
- สภาพแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - การกำจัดขยะ
 - การติดตั้งก๊อกน้ำ
 - การกำจัด / ดูแลเรื่อง มดและยุง
 - การจัดทำสนามเด็กเล็ก
 - การจัดทำของเล่นพื้นบ้าน
- ผลลัพธ์ / ผลกระทบที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น หลังจากที่เปิดการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ข้อมูลเหล่านี้ ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยได้นำไปประกอบในการเขียนบทความเรื่อง “ฟื้นฟูภาษาบิซู : จุดเริ่มต้นและกระบวนการจัดการเพื่อฟื้นฟูภาษา” ซึ่งทีมพี่เลี้ยงได้นำเสนอบทความในงานประชุมวิชาการเรื่อง “การศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต : แนวคิดและปฏิบัติการ” ในวันที่ 27 กันยายน 2554 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

นอกจากนี้ทีมพี่เลี้ยงยังได้ให้คำแนะนำในการเรียนการสอน โดยย้าให้ครู ผู้ปกครอง ใช้ภาษาบิซู กับเด็กให้มากที่สุด โดยเฉพาะกับเด็กโต เพื่อที่เด็กจะได้มีความคุ้นเคยในฟัง – พูดภาษาบิซู

ภาพ การเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในกลุ่มเด็กโต

ภาพการพูดคุย แลกเปลี่ยน และถอดบทเรียนร่วมกัน

2.7 ทีมวิจัยร่วมงานประชุมวิชาการ

ในวันที่ 27 กันยายน 2554 ตัวแทนทีมวิจัยจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ นายพิบูลชัย สวัสดิ์สกุลไพร นายเกตุ มโนภัทร และนายอุ้นเรือน วงศ์ลวะ ได้เดินทางมาที่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเข้าร่วมในการประชุมวิชาการ เรื่อง "การศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต : แนวคิดและปฏิบัติการ" ที่ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล มีทีมพี่เลี้ยง โดย น.ส. กุมารี ลากาภรณ์ และ น.ส. อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ เป็นผู้นำเสนอบทความเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เรื่อง "รังภาษา บิซู : จุดเริ่มต้นและกระบวนการจัดการเพื่อฟื้นฟูภาษา" โดยทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัย เพื่อทำให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซู

2.8 กิจกรรมการอบรมครูในหมู่บ้าน

ในช่วงเดือนตุลาคม 2554 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมอบรมครูที่ทำหน้าที่สอนเด็กในหมู่บ้าน โดยมีผู้เข้าร่วมอบรมเป็นครูที่ทำหน้าที่สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู จำนวน 5 คน โดยเฉพาะการสอนกลุ่มเด็กโต ในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ โดยมี น.ส. สุภาพ ศิริพรรณ เป็นผู้อบรมให้ สื่อที่อบรมได้แก่ การใช้

ฉากภาพวัฒนธรรม (ฉากภาพใหญ่) การใช้หนังสือเล่มยักษ์ การใช้นิทานภาพ เนื่องจากสื่อเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องฝึกครูให้สามารถสอนได้ เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด

นอกจากนี้การฝึกครู จำเป็นต้องมีการฝึกและทบทวนอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากจะสามารถทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการสอน และความแม่นยำในการสอนมากขึ้น

ภาพ การอบรมการใช้สื่อการเรียนการสอนกับครู

2.9 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ในรูปแบบรังภาษา (Language Nest)

ในวันที่ 15 มกราคม 2555 ในช่วงเช้าทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมวันเด็กให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน โดยมีการละเล่นต่าง ๆ พร้อมทั้งเกมตอบคำถามเป็นภาษาบิซู โดยเด็ก ๆ จะได้รับขนม และของรางวัล ซึ่งกิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เด็ก ๆ และผู้ปกครอง รวมถึงปราชญ์ชุมชนอีกด้วย

ส่วนในตอนบ่าย ทีมพี่เลี้ยงได้จัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบรังภาษา (Language Nest) โดยมี น.ส. กุมารี ลากาภรณ์ ทีมพี่เลี้ยง เป็นผู้อธิบาย และให้ความรู้ โดยนำเสนอภาพคลิปวิดีโอการเรียนการสอนเด็กเล็กในรูปแบบรังภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศต่าง ๆ เช่น กลุ่มเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ กลุ่มอินเดียนแดง ในประเทศอเมริกา กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไต้หวัน เป็นต้น

หลังจากนั้น น.ส. กุมารี ยังได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับรังภาษา ลักษณะการเรียนการสอนรูปแบบของรังภาษา หัวใจสำคัญของรังภาษา ให้ทีมวิจัยได้รับรู้อีกด้วย จากนั้นได้ให้ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ทำให้เกิดสิ่งที่ทีมวิจัยและชุมชนอยากให้เป็น และเห็นสิ่งที่ยังขาด ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

ภาพ กิจกรรมเล่นเกมสโรว์ในวัยเด็ก

ภาพกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบร่างกาย

2.10 การจัดเวทีปิดโครงการ (เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน)

ในวันที่ 12 – 13 กรกฎาคม 2555 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมเวทีปิดโครงการ หรือเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน เพื่อเป็นการชี้แจง และให้ข้อมูลความรู้กับชุมชนคนอื่น ๆ ได้เห็นผลและประโยชน์ในการทำโครงการวิจัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2555 ทีมพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่ สำหรับถอดบทเรียนการทำงานทั้งหมด โดยได้ตั้งประเด็นคำถามต่าง ๆ ให้ทีมวิจัยช่วยระดมความเห็น และช่วยกันตอบ ประเด็นคำถามในการพูดคุย ได้แก่

- ทีมวิจัยแต่ละท่านได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ได้อย่างไร
- ทีมวิจัยคิดว่าความสำเร็จของโครงการนี้คืออะไร
- ทีมวิจัยคิดว่าทำไมถึงประสบความสำเร็จ
- ทีมวิจัยแต่ละท่านได้เรียนรู้อะไรจากการทำโครงการนี้
- ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อโครงการนี้อย่างไร

ทั้งนี้ในการถอดบทเรียนดังกล่าว มีนักวิจัยเข้าร่วมเป็นจำนวนน้อย มีเพียงแค่ 5 คน ทำให้ไม่สามารถได้รับฟังความคิดเห็นของทีมวิจัยได้ทั้งหมด ดังจะกล่าวในบทสรุปต่อไป

นอกจากนี้ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงยังได้ร่วมประชุมวางแผนการจัดเวทีปิดโครงการ โดยมีการวางแผนกำหนดภารกิจกิจกรรมร่วมกัน

ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2555 ทีมวิจัยได้ร่วมจัดกิจกรรมเวทีปิดโครงการวิจัย โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน เด็กนักเรียน ผู้ปกครองของเด็กนักเรียน และปราชญ์ชุมชน นอกจากนี้ยังมีทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดลเข้าร่วมอีกด้วย ได้แก่ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ น.ส. กุมารี ลาภอาภรณ์ น.ส. อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ นายรณกร รักษ์วงศ์ และยังมีนักวิชาการต่างประเทศ คือ ดร. เดวิด เฮอร์ช (Dr. David Hirsh) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย เข้าร่วมกิจกรรม และร่วมแลกเปลี่ยนด้วย

กิจกรรมเวทีปิดโครงการ เริ่มต้นในเวลา 9.00 น. เป็นต้นไป โดยทีมพี่เลี้ยงได้เปิดภาพวิทัศน์นโยบายการฟื้นฟูรุ่ง ตอน วิถีบิซุที่ค้อยชมพู ออกอากาศเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555 และ ตอน การฟื้นฟูภาษาบิซุ ออกอากาศเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2555 ให้ผู้ที่เข้าร่วมงานได้รับชม ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

หลังจากนั้นนายอุ้นเรือน วงศ์ลวะ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้กล่าวเปิดต้อนรับ จากนั้น ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ ได้พูดถึงความประทับใจในการทำงานร่วมกับกลุ่มบิซุ และนายพิบูลชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการ กล่าวชี้แจงการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยที่ผ่านมาให้ชุมชนได้รับทราบเป็นภาษาบิซุ

จากนั้นได้มีวงเสวนาพูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็น “ก้าวต่อไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบิซุ” ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีได้นำเสนอแนวทางที่หลากหลาย ดังนี้

- อยากให้มีการทำงานเรื่องภาษาต่อ เพื่อจะเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมที่หายไปให้กลับคืนมา

- ในอดีตชาวบิซุมีการย้อมผ้าใช้เอง อยากให้มีวิถีย้อมผ้าแบบนี้นักกลับมาอีก
- อยากให้มีการนำของเก่าที่เคยใช้ในอดีตกลับมาใช้อีก เช่น เปอะ สำหรับใส่ของ
- อยากให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการแสดงวัฒนธรรมของชาวบิซุให้มากขึ้น
- อยากให้เด็ก ๆ ได้ใช้ภาษาบิซุให้มากขึ้น
- ควรมีหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยสนับสนุนนอกจาก สกว. เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล

ในตอนท้าย อ.เดวิด เฮอร์ช ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมแลกเปลี่ยน กล่าวคือ มีความยินดีและดีใจที่ได้มาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน และดีใจที่ชาวบิซุมีการฟื้นฟูภาษาโดยเริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นการฟื้นฟูที่ดี อาจารย์ได้ยกตัวอย่างว่าเคยไปเที่ยวที่นิวซีแลนด์ ไปเจอคนพื้นเมืองเมารี แล้วมีติดป้ายว่า “ถ้าอยากเยี่ยมเรา ต้องใช้ภาษาเมารีเท่านั้น” และภาษาไม่ใช่เพื่อการสื่อสารอย่างเดียว ภาษายังมีความคิด ความเชื่อ วันข้างหน้าถ้าจะมาก็ ก็อยากจะมารู้จักภาษาบิซุ อยากเห็นว่าคนบิซุคิดอย่างไร

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้มีแนวคิดในการฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมชาวบีซู โดยอยากให้มีการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนต่อไปอีกด้วย ซึ่งจำเป็นต้องปรึกษาหารือในหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง

ภาพกิจกรรมเวทีปิดโครงการ (เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน)

2.11 กิจกรรมหลังจากปิดโครงการ

ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนยังได้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ยังคงจัดให้มีการเรียนการสอนภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้าน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มเด็กเล็ก โดยสอนในวันจันทร์ – วันศุกร์ เน้นการฟัง – พูด ภาษาบีซู กับเด็ก นอกจากนี้ยังมีการฝึกให้เด็กได้ใช้ทักษะในด้านอื่น ๆ ตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วไป เช่น การฝึกใช้กล้ามเนื้อมือ ด้วยการระบายสี การปั้นดินน้ำมัน เป็นต้น

ส่วนเด็กกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเด็กโต โดยสอนในวันเสาร์ – วันอาทิตย์ มีเด็กเยาวชนในหมู่บ้านช่วยสอน คือ สร้อยฟ้า และพงษ์พัฒน์ ซึ่งการสอนเด็กโต ทีมวิจัยได้จัดทำแผนการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจน ดังจะกล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

ภาพ การกิจกรรมเรียนการสอนของเด็กบีซู

นอกจากนี้ชุมชนยังได้ร่วมจัดกิจกรรมวันเด็ก ในวันที่ 13 มกราคม 2556 ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นปีที่ 2 ทั้งนี้มีผู้เข้าร่วมมากมาย เช่น ผู้นำชุมชน อบต. ผู้ปกครองเด็ก ผู้สูงอายุ เยาวชน ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้ชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการเล่นเกมส์ การทดสอบภาษาบิซูกับเด็ก ๆ โดยมีรางวัลให้กับเด็ก ๆ ทุกคนอีกด้วย

ภาพ การจัดกิจกรรมวันเด็ก ปีที่ 2

นอกจากนี้ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556 ทีมวิจัยจำนวน 3 คน ได้แก่ น.ส.สุภาพ ศรีพรรณ นางชนาภา ตีคำ และนางบัวคำ วงศ์ลัวะ โดยทั้งสามได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในหัวข้อ พลังรัก(ษ์) ภาษาแม่ “เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานวิจัยด้านภาษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ประเด็น หลากแนวทาง หลายพลังความร่วมมือกับการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณี การฟื้นฟูภาษาในกลุ่มเด็กเล็ก : กลุ่มบิซู

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.เมือง จ.เชียงราย” ได้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 การใช้แบบสอบถาม โดยทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้ร่วมกันออกแบบเครื่องมือในการสำรวจสถานการณ์ทางภาษา โดยใช้แบบสอบถาม และไปสัมภาษณ์คนในชุมชนทุกหลังคาเรือน เพื่อให้เห็นว่าชาวบิซูในหมู่บ้านมีการใช้ภาษาบิซูอย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กเล็กอีกด้วย

3.2 การประชุมกลุ่มย่อย ในการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมา สามารถแบ่งการประชุมกลุ่มย่อยได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ การประชุมที่ทีมวิจัยสามารถหาข้อตกลง หรือหาร่วมกันได้เอง เช่น การปรึกษาหารือเรื่องการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซู การปรึกษาหารือเรื่องครู และการ

เรียนการสอนสำหรับเด็ก เป็นต้น กับอีกลักษณะหนึ่งคือการประชุมที่มีพี่เลี้ยงเข้าร่วมด้วย ส่วนใหญ่เป็นการประชุมเพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การประชุมเพื่อวิเคราะห์ผลสถานการณ์ทางภาษาของชาวบิซู การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบรังภาษา (Language Nest) เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการดำเนินโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ข้อมูลในการสำรวจสถานการณ์ทางภาษา ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกหลังคาเรือน ภายในหมู่บ้านดอยชมพู และมีการวิเคราะห์ข้อมูล และแลกเปลี่ยนร่วมกัน

บทที่ 4

ผลจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานโครงการวิจัย "แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย" สามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซู

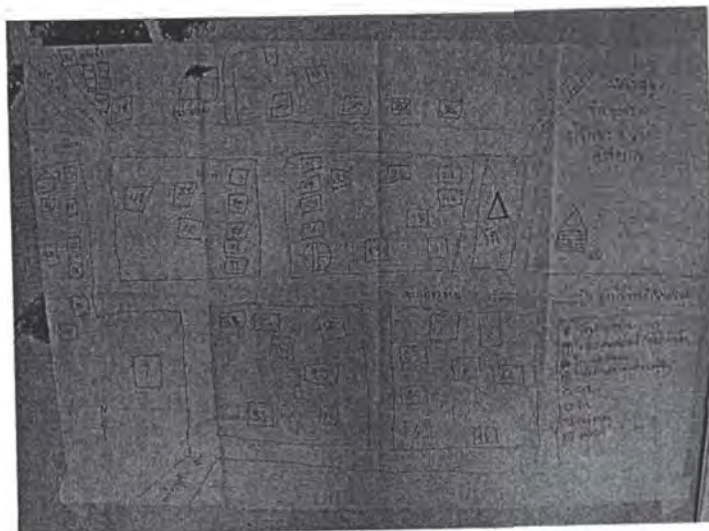
1.1 สถานการณ์ทางภาษาของชุมชนชาวบิซู

แผนที่ชุมชน

ก่อนการสำรวจสถานการณ์ทางภาษา ทีมวิจัยได้มีการทำแผนที่ชุมชน เพื่อให้เห็นการจัดตั้งบ้านเรือนทั้งหมดบ้าน และได้ระบุว่าหลังไหนเป็นบ้านที่มีชาวบิซูอยู่ และหลังไหนเป็นบ้านของคนเมือง ตลอดจนได้แสดงตำแหน่งสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

จำนวนครัวเรือนในบ้านดอยชมภูมีทั้งหมด 49 หลัง เป็นบ้านพักอาจารย์เคิร์ก (นักวิจัยและนักวิชาการ) 1 หลัง บ้านที่ไม่มีคนอยู่ จำนวน 2 หลัง บ้านที่มีคนเมืองย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ จำนวน 3 หลัง บ้านที่มีชาวบิซูอาศัยอยู่ จำนวน 43 หลัง

ส่วนสถานที่สำคัญในแผนที่ชุมชน ได้แสดงตำแหน่งสถานที่สำคัญได้แก่ บ้านผู้ใหญ่บ้าน, อาคารเอนกประสงค์ หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, โรงงานอัดถ่านแท่ง, ศูนย์สาธารณสุขและกองทุนหมู่บ้าน และโรงสีข้าว

ภาพ แสดงแผนที่ชุมชนชาวบิซู บ้านดอยชมภู

สถานการณ์การใช้ภาษาของชาวนิซุ

ทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาของชุมชนบ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน 49 หมู่บ้าน แต่อีก 6 หมู่บ้านไม่ใช่ชาวนิซุ ทีมวิจัยจึงสำรวจเฉพาะบ้านที่มีชาวนิซุอาศัยอยู่ จำนวน 43 ครัวเรือน รวมเป็นประชากรทั้งสิ้น 134 คน จากนั้นได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษาร่วมกัน ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลจากการวิเคราะห์มีดังนี้

ช่วงอายุ	จำนวน คน	คำอธิบาย
0 – 10 ปี	16	เด็กส่วนใหญ่ ฟังและพูดเป็นภาษาคำเมือง มีเด็กจำนวน 4 คน สามารถฟังภาษาบีซูได้เฉพาะคำง่าย และ ผู้ปกครองใช้ภาษาบีซูพูดกับเด็กเหล่านี้ที่บ้าน ได้แก่ 1) ด.ช. บุญญวัฒน์ หนัวปัน (น้องบิน อายุ 2 ปี 6 เดือน) 2) ด.ญ. ยุพารัตน์ ดิคำ (น้องแพรว อายุ 5 ปี) 3) ด.ช. ธนวัช มโนภัทร (น้องแบงค์ อายุ 5 ปี) 4) ด.ญ. เสาวภาคย์ วงศ์ลือะ (น้องต้นหลิว อายุ 6 ปี)
11 – 20 ปี	17	มีจำนวน 9 คน ที่สามารถพูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถฟังและพูดภาษาบีซูได้ เนื่องจากพ่อแม่ที่บ้านเป็นชาวนิซุ ทั้งหมด และพูดภาษาบีซูกับลูก มีจำนวน 7 คน ที่สามารถพูดภาษาคำเมืองได้ สามารถฟังภาษา บีซูได้ แต่ไม่สามารถพูดตอบโต้เป็นภาษาบีซู เนื่องจากพ่อแม่ไม่ได้ ใช้ภาษาบีซูกับลูก และคนกลุ่มนี้ได้ลงไปเรียนหนังสือข้างล่าง จึง ไม่พูดภาษาบีซู
21 – 30 ปี	11	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้ ยกเว้น นายบัณฑิต แสงอนุเคราะห์ (ต่อ อายุ 21 ปี) ไม่สามารถพูดบีซูได้ เนื่องจากมีแม่เป็นคนเมือง ใช้ภาษาเมืองพูดกับลูก
31 – 40 ปี	20	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้ ยกเว้น นางราตรี วงศ์ภักดีดี (อายุ 32 ปี) พูดภาษาไทย เนื่องจากเป็นคนสระแก้ว มาแต่งงานกับคน บีซู และนายสุทัศน์ สุวรรณประภา (อายุ 32 ปี) พูดภาษาคำเมือง เนื่องจากเป็นคนเมืองมาแต่งงานกับคนบีซู
41 – 50 ปี	26	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้ มีจำนวน 4 คน ที่สามารถพูดได้แต่

ช่วงอายุ	จำนวน คน	คำอธิบาย
		ภาษาคำเมือง เนื่องจากเป็นคนเมืองแล้วมาแต่งงานกับชาวบีซู ได้แก่ 1) นายตัน ใจศรี (อายุ 50 ปี) 2) นายชาล สมบูรณ์ (อายุ 47 ปี) 3) นายประชา นีวป็น (อายุ 44 ปี) 4) นายผล ตาแปง (อายุ 41 ปี)
51 – 60 ปี	25	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้ มีจำนวน 1 คน ที่สามารถพูดได้แต่ ภาษาคำเมือง เนื่องจากเป็นคนเมืองแล้วมาแต่งงานกับชาวบีซู ได้แก่ นางบัวขาว ทากาศ (อายุ 51 ปี)
61 – 70 ปี	11	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้ มีจำนวน 1 คน ที่สามารถพูดได้แต่ ภาษาคำเมือง เนื่องจากเป็นคนจากที่อื่นแล้วย้ายเข้ามาอยู่ คือ นายเจย วันรส
71 – 80 ปี	7	กลุ่มวัยนี้ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถ สื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้
81 ปีขึ้นไป	1	สามารถพูดได้ทั้งภาษาคำเมือง และภาษาบีซู สามารถสื่อสาร ฟัง – พูด ภาษาบีซูได้

อาจกล่าวสรุปได้ว่า ผลจากการสำรวจข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาของชาวบีซูทั้งหมด 43
ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 134 คน สรุปได้ว่ากลุ่มเด็กช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 10 ปี ส่วนใหญ่พูด
และฟังภาษาคำเมือง จะมีเด็กบางคนที่สามารถฟังภาษาบีซูได้เฉพาะคำที่ง่าย ๆ กลุ่มวัยรุ่นอายุตั้งแต่
11 – 20 ปี สามารถพูดได้ทั้งภาษาบีซูและภาษาคำเมือง แต่จะมีบางคนที่สามารถฟังภาษาบีซูได้ แต่ไม่
สามารถพูดตอบได้เป็นภาษาบีซูได้ ส่วนกลุ่มวัยกลางคนจนถึงวัยชรา อายุตั้งแต่ 21 – 81 ปีขึ้นไป ส่วน
ใหญ่พูดภาษาบีซูและภาษาคำเมืองได้ จะมีเพียงบางคนที่พูดได้เฉพาะภาษาคำเมือง เนื่องจากเป็นคน
เมืองย้ายมาอยู่ในหมู่บ้าน และมีการแต่งงานกับคนบีซู

ลักษณะการใช้ภาษา

จากการสำรวจข้อมูล พบลักษณะการใช้ภาษาตามประเด็นดังนี้

1) ชาวบีซูทั้งหมด 43 ครัวเรือน ที่สามารถสื่อสารภาษาบีซูได้ ใช้ภาษาบีซูกับคนใน
ครอบครัวและคนในหมู่บ้านที่พูดภาษาบีซู และใช้กับคนที่ เป็นชาวบีซูต่างหมู่บ้าน เช่น บ้านปุยคำ, บ้าน
ผาแดง เป็นต้น

2) โอกาสในการใช้ภาษาบิซูในชีวิตประจำวัน, การทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน เช่น การลงแขก และใช้ในการประชุมหมู่บ้าน หากมีคนเมืองเข้าร่วมประชุมด้วยก็จะใช้ทั้งสองภาษา ส่วนใหญ่ชาวบิซูจะใช้ภาษาบิซูพูดคุยกันเรื่องการทำมาหากิน การถามสารทุกข์สุกดิบ และเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน

3) หากอยู่นอกบ้าน ตามร้านค้าหรือในเมือง จะใช้ภาษาบิซูกับคนที่พูดภาษาบิซูด้วยกัน แต่จะพูดคำเมืองกับคนที่ไม่ใช่คนบิซู เนื่องจากไม่อายุที่จะพูดภาษาบิซูนอกหมู่บ้าน แต่หากเป็นเด็กนักเรียนที่ลงไปเรียนที่โรงเรียนบ้านห้วยสำนจะไม่กล้าพูดภาษาบิซูข้างนอกบ้าน เนื่องจากอาย กลัวว่าเพื่อนจะล้อเลียน

4) ชุมชนมีความต้องการให้ใช้ภาษาบิซูมากกว่านี้ ให้เด็กเล็กได้พูดภาษาบิซูกัน เนื่องจากว่าคนส่วนใหญ่ไม่รู้คำโบราณแล้ว

5) ในอดีตมีการใช้ภาษาบิซูมาก เนื่องจากว่าไม่มีคนเมืองเข้ามาอยู่ด้วย มีการเริ่มใช้ภาษาคำเมืองเมื่อประมาณปี 2518 เนื่องจากมีหน่วยงานราชการเข้ามา เช่น งานพัฒนา หรือมีครูขึ้นมาสอนหนังสือบนดอย และมีการติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น

6) ทั้ง 43 ครัวเรือน ได้ใช้ภาษาบิซูพูดกับลูก จำนวน 35 ครัวเรือน ใช้ภาษาคำเมืองพูดกับลูก 6 ครัวเรือน และใช้ทั้งภาษาบิซูและภาษาคำเมืองพูดกับลูก จำนวน 6 ครัวเรือน

7) ทั้ง 43 ครัวเรือน มีความคิดว่า ต่อไปในอนาคตถ้าไม่พูดภาษาบิซูกับเด็ก ๆ ภาษาบิซูจะสูญหายไปแน่ ๆ

8) สำหรับลูก ส่วนใหญ่คิดว่าภาษาบิซูเป็นภาษาแรกของลูก จะมีเพียง 11 ครอบครัวเท่านั้นที่สามารถพูดภาษาคำเมืองและภาษากลางได้เป็นภาษาแรก เนื่องจากมีการแต่งงานกับคนภายนอก

9) ส่วนภาษาคำเมือง คนบิซูส่วนใหญ่ใช้ภาษาคำเมืองกับคนเมือง และใช้กับคนที่พูดภาษาบิซูไม่ได้

นอกจากนี้ผลการสำรวจยังพบว่า คนบิซูทั้ง 43 ครัวเรือนอยากให้มีการตั้งศูนย์เด็กเล็กเร็ว ๆ เนื่องจากคนบิซูจะได้ไม่ห่างเหินกัน

1.2 ระบบเขียนภาษาบิซู

ระบบเขียนภาษาบิซู ถือเป็นเครื่องมือสำคัญเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้สามารถบันทึกภาษาและองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซูได้ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นสื่อ ผ่านรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือนิทาน เพื่อใช้ในการเรียนการสอนของเด็กชาวบิซู จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "การทำระบบตัวเขียนภาษาบิซู" วันที่ 24 – 25 พฤษภาคม 2554 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้ได้ชาร์ตพยัญชนะ ดังรายละเอียดดังนี้

1) พยัญชนะต้น 29 ตัว มี 4 เสียงที่คนรุ่นใหม่ไม่ออกเสียงนั้นแล้ว ได้แก่ ฮน, ฮม, ฮย

และฮล

ก	กง	ค	ง	จ
ก่องกูป	กุง	คื้อ	เง	จ้อกจ้อก
นกฮูก	พวกรเว	สฺนัซ	ทาก	จิ้งจก
จุ	ช	ชฺ	ช	ชฺ
จุงจื่อ	ช่าง	ช่าล่า	ช่าล้อง	เชน
ตันไม้	น้ำตก	เสื่อ	ตะกร้า	เหา
ญ	ด	ด	ท	น
ญัมไป	แดย่า	ดอลอ	ทาง	น้ำค้าง
ด็กแดน	ผี	ผีเสื่อ	ดาบ	จมูก
บ	ป	พ	ฟ	ม
บู่ก่า	ปย่า	แพล้อง	ไฟ	ม้อง
หญ้า	ผึ่ง	ย่าม	ฝาย	เห็ด
ย	ล	ว	อ	ฮ
ยุ่ม	ล้องมย้าง	ว่า	อู่โฮ้ง	ฮอต้าม
บ้าน	กุ่ม	หมู	เต่า	หนู

สน-	สม-	ฮย-	ฮล-
เฮน่า	ลองฮมยา	ฮยา	ฮูล่อง
น้ำมูก	กึ่ง	ไก่	หม้อ

2) ตัวควบกล้ำ 10 ตัว

กย	กล	คย	คล	บย
กย่า	กลาง	อู๋คยา	คลา	อางบยา
ไต้ยีน	ร่ว่งหล่น	ปู	ปลุก	เยอะมาก
บล	ปย	ปล	มย	มล
บล่า	ปย่า	น้ามปลอ	มยา	มล้าง
ลูกดอก	แดงไทย	มิด	มิด	น่าน

3) ตัวสะกด 8 ตัว

-ก	-ง	-ด	-น	-บ
ค้ายึก	อ่าแมง	แซ่ด	จ้านบ้ำ	โก๊บน้ำ
กึ่งก่า	แมว	ฉิด,พ่น	นกอินทรีย์	กบ
-ม	-ย	-ว		
ฮ่อด้าม	ก้าแซ้ย	อาก้าว		
หนู	ลิง	เปิด		

4) ตัวสระ 10 ตัว

-า	-อี	-เี	-อุ	-เ
ยา	ล่าจี	คือ	อุโฮ่ง	เง่
ไก่		หมา	เต่า	ทาก
แ-	โ-	-อ	เ-อ	ไ-
แพแล	โย้ง	ดอลอ	จำเ่อ	ไฟ
แพะ	ผอม	ผีเสื้อ	หิงห้อย	ฝาย

5) วรรณยุกต์ 3 เสียง

_อ่	-	_อ้
ย่า	ยา	ย้า
คัน	ไก่	ไร่

1.3 การจัดทำศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน

1.3.1 จุดเริ่มต้น : ความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู

ความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู เกิดขึ้นมาจากผู้นำชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมงานกิจกรรมของชนเผ่า ทำให้ได้พบกับชนเผ่าต่าง ๆ มากมาย ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ประกอบกับได้เห็นชนเผ่าต่าง ๆ จากที่หลากหลายพูดคุยภาษาชนเผ่าของตนเอง ทำให้เกิดความตระหนักว่า ต่อไปภาษาบิซูจะไม่มีคนพูด วัฒนธรรมดี ๆ ของชาวบิซูจะสูญหาย จึงได้กลับมาปรึกษารื้อร่วมกับคณะกรรมการวัฒนธรรมในหมู่บ้าน จากวงคุยเล็ก ๆ ขยายสู่วงใหญ่ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายอุ้นเรือน วงศ์ลิ้วะ นักวิจัยในโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมพู ด.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ดังนี้

“เราไปประชุมข้างนอก แล้วก็เอาความรู้กลับมาคุยกันข้างใน เมื่อก่อนนี้คิดว่าชนเผ่าเราเป็นกลุ่มเล็ก มีน้อย น่ายาย แต่พอได้ไปสัมผัสกับชนเผ่าต่าง ๆ ได้รู้จัก 30 กว่าชนเผ่า เห็นว่าต่างคนต่างพูดภาษาเก่า ๆ ถ้าเป็นแบบนี้เราก็ไม่น่ายาย เราก็พูดภาษาเก่า ๆ ได้ แสดงตัวได้ อยากให้เด็กเรียนภาษาเก่า ๆ อยากให้คนเผ่าคนแก่พูดคุยเกี่ยวกับวัฒนธรรมเก่า ๆ แต่ไม่รู้จะเริ่มยังไง”

(นายอ่อนเรือน วงศ์ลิ้วะ, สัมภาษณ์ : 27 สิงหาคม 2554)

จากการปรึกษาหารือกันภายในคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน ซึ่งมีเป้าหมายหลักคือ อยากให้เด็กพูดภาษาบิซูได้ และไม่ยายที่จะพูดภาษาบิซู จึงเกิดความพยายามทำให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู เช่น การพยายามให้เกิดการเรียนรู้การสอนภาษาบิซูในโรงเรียนบ้านห้วยส้านพลับพลา โดยมีการประสานกับผู้อำนวยการโรงเรียน โดยชุมชนจะขอให้มีการสอนภาษาบิซูในโรงเรียน อย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ชั่วโมง แต่ไม่เกิดผลสำเร็จเนื่องจากไม่มีครูสอน และไม่มียงบประมาณในการจ้างครู

นอกจากนี้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกลักษณะคือ ครอบครัวที่มีเด็กเล็ก ได้ส่งไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยส้าน ซึ่งผู้ดูแลคือคนเมือง ทำให้ต้องสื่อสารกับเด็กเล็กด้วยภาษาคำเมือง จากจุดนี้เองที่ทำให้ชุมชนมองเห็นว่า หากส่งเด็กเล็กไปเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนอกหมู่บ้านจะทำให้เด็กไม่สามารถพูด – ฟังภาษาบิซูได้ จึงมีแนวคิดในการพยายามสร้างศูนย์เด็กเล็กร่วมกันภายในชุมชน สอนภาษาบิซู โดยชาวบิซู จึงทำให้ชุมชนมีความชัดเจนว่าอยากให้เด็กศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน จากนั้นผู้นำชุมชนมีการติดต่อประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อทำให้เกิดการสนับสนุนในการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน แต่เนื่องจากจำนวนเด็กนักเรียนมีเพียง 6 คนไม่ถึงเกณฑ์ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะสนับสนุนได้ จึงทำให้ชุมชนยังไม่สามารถจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชนได้

แต่อย่างไรก็ตามชาวบิซู บ้านดอยชมภู ก็ยังมีโอกาสที่ดีที่มีนักวิชาการภาษาศาสตร์ชาวต่างประเทศ คือ ดร.เคิร์ก เพอร์สัน เข้ามาศึกษากลุ่มบิซูในพื้นที่เป็นเวลาหลายปี ได้มีการติดตามสถานการณ์ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด จนกระทั่งเกิดความสัมพันธ์อันดีในชุมชน เมื่อดร.เคิร์ก เพอร์สัน ได้ทราบความต้องการของคนในชุมชน จึงเป็นอีกหนึ่งแรงหนึ่งที่พยายามช่วยผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมภาษาบิซูภายในชุมชน โดยได้รับคนในหมู่บ้าน คือ น.ส. สุภาพ ศรีพรรณ และนายสมชาย แก้วคำน้อย ซึ่งเป็นคนบิซู จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ภูหนังสือ และสามารถใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ได้ มาร่วมทำงานด้วย ภายในหน่วยงานมูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ (FAL) มีหน้าที่ในการฝึกอบรมมีปัญญาท้องถิ่น และมีการผลิตสื่อการเรียนการสอนภาษาบิซูร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งทำให้ชาวบิซูได้มีระบบตัวเขียน มีสื่อสำหรับการเรียนการสอนเด็กเล็ก เช่น หนังสือเล่มยักษ์, นิตานภาพ และฉากภาพวัฒนธรรม เป็นต้น

หลังจากนั้นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต โดย ศ.เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ ได้ร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชาวนิซุ บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย โดยมี ดร.เคิร์ก เพอร์สัน เป็นผู้ช่วยเหลือในการประสานงานกับทางชุมชน ชุมชนได้นำเสนอแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในชุมชน และมีการเรียนการสอนภาษาปะก๊ โดยชาวนิซุ จนเกิดเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปะก๊ที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวนิซุ บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในความดูแลของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

1.3.2 การเตรียมคนและพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เมื่อชุมชนชาวนิซุได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน และองค์กรภายนอก ประกอบกับได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการทำงานวิจัย ทำให้ชุมชนเกิดความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น ตั้งแต่การค้นหาค้นหาคนในการทำงาน การสำรวจเด็กนักเรียน การค้นหาอาคารสถานที่ที่เหมาะสม การจัดเตรียมพัฒนาอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การปรับปรุงภูมิทัศน์ ตลอดจนการบริหารจัดการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้ได้ทำไปพร้อมกับกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปะก๊ที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวนิซุ บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย”

1) ค้นหาคนในการทำงาน

ทีมนักวิจัยถือเป็นคณะทำงานที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานวิจัยให้ประสบความสำเร็จได้ จากการพูดคุยและสัมภาษณ์กับทีมวิจัยบางส่วน พบว่า จุดเริ่มต้นผู้ที่เข้ามาร่วมดำเนินงานในโครงการมีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่หนึ่ง เกิดจากความเป็นผู้นำ ทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ และผู้นำที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือว่ามีความเป็นผู้นำ สามารถที่จะเป็นผู้นำ ผู้ประสานงานที่ทำให้ชาวบ้านได้มารวมกลุ่มกัน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการติดต่อประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้

ลักษณะที่สอง เกิดจากประสบการณ์ตรง กล่าวคือ เป็นผู้ปกครองของเด็กเล็กที่มีความต้องการอยากให้ลูกหลานพูดภาษาปะก๊ได้ จึงมีความยินดีที่จะเข้ามาร่วมทำงานนี้ สะท้อนได้จากคำกล่าวของนางชฎาภา คำคำ ว่า

“พี่คำ มีลูกเล็ก ๆ คนโตพูดภาษาไทยชัด คำเมืองก็ชัด ปะก๊ก็ชัด
อยากให้ลูกคนเล็กพูดภาษาปะก๊ได้อย่างน้อย ๆ ก็ขอให้พูดได้ ก็เลย
เข้ามาร่วมทำตรงนี้ แล้วถ้ามีศูนย์ในหมู่บ้านของเราจะมีความ

ปลอดภัย ประหยัดทั้งเวลา ทั้งเงินทอง อย่างน้อยมีค่าน้ำมันรถ ค่า
ขนม เพราะเด็ก ๆ ก็สามารถพูดได้แต่ยังไม่คล่อง”

(นางชนาภา ตีคำ, สัมภาษณ์ : 27 สิงหาคม 2554)

อาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ยินดีที่จะเข้ามาทำงานวิจัย เกิดจากภาวะผู้นำ ผู้มีจิตอาสา มี
ความเสียสละ และความต้องการที่จะทำให้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุมมีการสืบทอดไปยังชนรุ่นหลังต่อไป

2) การสำรวจเด็กเล็ก และสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง

ทีมวิจัยได้มีการสำรวจเด็กนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถเข้าเรียนในศูนย์
พัฒนาเด็กเล็ก รวมถึงเด็กเล็กที่ส่งไปเลี้ยงดูที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนอกหมู่บ้าน และยังได้สอบถามความ
คิดเห็นของผู้ปกครอง ซึ่งในระยะแรกผู้ปกครองยังไม่เข้าใจ ทำให้ต้องมีการอธิบายและมีการประชุม
ร่วมกันหลายต่อหลายครั้ง เนื่องจากในระยะแรกผู้ปกครองส่วนหนึ่งมีความกังวลว่าหากชุมชนจะเปิด
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วยตนเอง กลัวว่าจะทำไม่สำเร็จและขาดความต่อเนื่อง

ทั้งนี้ทีมวิจัย ได้ร่วมกันอธิบาย ชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองด้วย
เหตุผลหลายประการ เช่น การส่งลูกไปเรียนที่บ้านห้วยสำน ทำให้เสียเวลาต้องคอยไปรับ ไปส่ง เสีย
ค่าใช้จ่ายมากกว่าทั้งค่าน้ำมัน ค่าขนม และที่สำคัญคือการส่งลูกไปเรียนที่บ้านห้วยสำน ผู้ที่เลี้ยงดูไม่ใช่
คนบิซุม ไม่สามารถพูดภาษาบิซุมหรือสอนวัฒนธรรมและความเป็นตัวตนของชาวบิซุมให้แก่เด็กได้ แต่หาก
มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายในชุมชน และสอนโดยชาวบิซุมจะทำให้เด็กสามารถพูด ฟังภาษาบิซุมได้และหาก
เด็กมีความรู้ความสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาบิซุม และภาษาคำเมือง ต่อไปในอนาคตก็จะกลายเป็นเด็กที่
เก่ง มีความสามารถ กล้าแสดงออก ไม่อายที่เป็นลูกหลานบิซุม รวมถึงการเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและ
กันได้ เนื่องจากคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ สามารถเลี้ยงดูได้เหมือนลูกหลานแท้ ๆ อีก
ด้วย ดังความคิดเห็นของคุณพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร

“การคุยกันแต่ละครั้ง จากคนที่ต่างคน มีความเข้าใจกันยาก ความคิดของชาวบ้านคือ
กลัวจะไปไม่รอด เราต้องอธิบาย ถ้าไปส่งข้างล่างจะมีเรื่องค่าใช้จ่าย เวลา ความ
ปลอดภัย แต่ถ้าอยู่ข้างบน นอกจากจะได้อนุรักษ์ภาษาของเราแล้ว ก็มีความอบอุ่น
จากผู้ปกครองด้วย แทนที่จะขับมอเตอร์ไซด์ไปข้างล่าง ก็ทำงานแบบไม่ต้องกังวล สี่
โมงอยู่ในบ้าน ไม่ต้องกังวลว่าเด็กจะไปอยู่ที่ไหน ทำให้เขาเห็นว่ามันสะดวกขึ้น ต้อง
อาศัยความพยายามในการตอบคำถามและชี้แจงรายละเอียด เมื่อเข้าใจกันแล้วการ
ทำงานก็จะง่ายขึ้น ไม่ว่าจะอย่างไรเมื่อลงมือทำแล้ว ก็ต้องทำให้มันรอด”

(พิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร, 27 สิงหาคม 2554)

ผลจากการสำรวจเด็กเล็กพบว่า ในปี 2553 มีเด็กเล็กที่อยู่ในเกณฑ์เข้าเรียนที่
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 6 คน ได้แก่ 1) ด.ญ. ทักษิณ พลตะล อายุ 2ปี 2) ด.ช.กิตติภา รัตนธิการ

อายุ 2 ปี 3) ด.ช.ธรรมรัตน์ ทองใจ อายุ 2 ปี 4) ด.ญ. นิจจรี สุวรรณประภา อายุ 2 ปี 5) ด.ช.บุญญวัฒน์ หนัวนัน อายุ 2 ปี 6) ด.ช.ปิติกัทร สุพงษ์ อายุ 1 ปี 8 เดือน ซึ่งส่วนใหญ่พ่อแม่ ผู้ปกครองที่ส่งลูกไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยสำน มีความเห็นร่วมกันและยินดีที่จะให้ลูกได้เรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซูในหมู่บ้าน

3) ค้นหาอาคารสถานที่

ผู้นำชุมชนร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาธรรมชุมชน และทีมวิจัย ได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อค้นหาอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เหมาะสมภายในชุมชน ซึ่งที่ประชุมได้สรุปร่วมกันว่า ให้อาคารศูนย์พัฒนาธรรมบิซูในหมู่บ้าน ปรับปรุงให้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ภายในอาคารมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เนื่องจากมีขนาดกว้าง อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีห้องน้ำ และมีประตูปิดกันมิดชิด

อาคารศูนย์พัฒนาธรรมบิซูในหมู่บ้านดอยชมภูนี้ เป็นอาคารที่สร้างขึ้นในช่วงปี 2537 – 2538 โดยได้รับงบประมาณของสภาตำบล และงบประมาณจากหน่วยพัฒนาสังคม ซึ่งแต่เดิมชุมชนใช้เป็นที่พักชุมชนหมู่บ้าน และยังใช้เป็นสถานที่เก็บของส่วนกลางของหมู่บ้านอีกด้วย ถือได้ว่าอาคารศูนย์พัฒนาธรรมบิซูในหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นอาคารที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันตามความต้องการของชุมชน

4) การจัดเตรียมพัฒนาอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เมื่อชุมชนได้ตกลงร่วมกันว่าจะใช้อาคารศูนย์พัฒนาธรรมบิซู เป็นสถานที่สำหรับจัดทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ชุมชนจึงร่วมแรงร่วมมือกันพัฒนาอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้ ขณะเดียวกันทางด้าน ดร.เคิร์ก เพอร์สัน ได้พานักเรียนจากโรงเรียนจิตรลดา มาช่วยตกแต่งอาคารสถานที่ ให้มีสีสันสวยงาม และเหมาะสมต่อการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก นอกจากนี้ดร. เคิร์ก เพอร์สัน ยังได้จัดหาสื่อการเรียนการสอน ของเล่นสำหรับเด็กเล็กที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาการในวัยเด็กมาจัดไว้ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในส่วนของชุมชนได้มีการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาพื้นที่ ปรับปรุงภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือมีการคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเล็กให้มากที่สุด กล่าวคือ ชุมชนได้ร่วมกันทำรั้วกันบริเวณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่ให้เด็กเล็กวิ่งออกไปภายนอกบริเวณได้ โดยชุมชนทุกครัวเรือนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กดังกล่าว ตลอดจนการดูแลในด้านอื่น ๆ เช่น ตัดหญ้าสนามหญ้า การฉีดยากันยุงบริเวณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้ทางชุมชนยังได้คำนึงถึงเรื่องความสะดวก ถูกหลักตามสุขภาพอนามัยของเด็กเล็กอีกด้วย เช่น การดูแลความสะดวกของห้องน้ำ การจัดให้มีที่กอน้ำบริเวณที่สามารถใช้ได้สะดวก เป็นต้น ซึ่งจากการปรับปรุงอาคารสถานที่ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดไว้ในด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

1.3.3 การจัดการเรียนการสอนภายในศูนย์เด็กเล็ก

จากการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบรังภาษา (Language Nest) โดยผ่านการชมภาพวิถีทัศน์การเรียนการสอนแบบรังภาษาจากประเทศต่าง ๆ และการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดรังภาษา โดยเฉพาะกรณีชนเผ่าเมารี ประเทศนิวซีแลนด์ ทำให้ทีมวิจัยได้รับความรู้ในประเด็นต่าง ๆ

1) แนวคิดรังภาษา (Language Nest)¹

แนวคิดรังภาษา เป็นรูปแบบหนึ่งในการฟื้นฟูภาษาแม่ และวัฒนธรรมชุมชนที่กำลังถดถอยหรือกำลังหายไป โดยผ่านการเรียนรู้หรือการสอนที่ใช้ภาษาแม่ตั้งแต่ในวัยเด็ก แนวคิดรังภาษา เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) โดยชาวเมารี ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากชาวเมารีพบว่าชนเผ่าตนเองมีผู้พูดภาษาเมารีได้ไม่ดี หรือไม่ถูกต้อง ส่วนผู้ที่พูดได้หรือใช้ภาษาได้ดีจะอยู่ในช่วงวัย 40 ปีขึ้นไป

รังภาษา ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุก ๆ ที่ ทั้งที่บ้าน หรือภายในชุมชน เช่น ตลาด, สนามกีฬา, ลานประชุม นอกจากนี้ยังมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติ และทุก ๆ ที่ในชุมชนถือเป็น “รังธรรมชาติ” (natural nest)

การสอนแบบรังภาษา หรือการเรียนการสอนในชุมชน ได้ให้ความสำคัญกับภาษา – วัฒนธรรมชาวเมารี ซึ่งใช้เป็นเนื้อหาการเรียนการสอน เช่น การทำอาหารพื้นเมือง การเย็บผ้าของชาวเมารี เป็นต้น สำหรับครูผู้สอน จะต้องสามารถพูดภาษาเมารีได้อย่างดี และยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวเมารีเป็นอย่างดีอีกด้วย ทั้งนี้ในการจัดทำรังภาษา จำเป็นต้องได้รับความเห็นร่วมกันและการสนับสนุนจากชุมชนเป็นสำคัญ

จากการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดแบบรังภาษาของชาวเมารีอย่างต่อเนื่องมาตลอด ทำให้ในปี ค.ศ. 1991 รัฐบาลนิวซีแลนด์ ได้เห็นความสำคัญของการสอนภาษาเมารี โดยกำหนดให้การเรียนการสอนภาษาแม่บรรจุอยู่ในหลักสูตร ปัจจุบัน ชาวเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ มีรังภาษามากกว่า 600 รังภาษา และขยายไปยังกลุ่มอื่น ๆ ในประเทศต่าง ๆ เช่น ชาวฮาวายเอียน ในประเทศอเมริกา

หัวใจสำคัญของรังภาษา มีดังนี้

- ควรใช้ภาษาแม่ภายในรังภาษาหรือภายในครัวเรือน
- เมื่อเด็กไม่เข้าใจภาษาแม่ ครูควรมีวิธีการสอนพิเศษ โดยไม่ใช้การแปลหรือการอธิบายด้วยภาษาอื่น
- การเรียนรู้ภาษาใหม่ ควรเริ่มเรียนด้วยการฟัง และการพูด (ควรมีการใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง)

¹ Lois M. Meyer and Fernando Soberanes Bojórquez. (2010). The Language Nest Orientation for the Guides. First reprinting. Pedagogical Movement CMPIO-CNEII-CSEIIO Oaxaca.

- เด็ก ๆ สามารถเรียนรู้ทั้งสองภาษาได้ดี ถ้าได้รับการสนับสนุนทั้งจากโรงเรียนและที่บ้าน

- รูปแบบการเรียนการสอนแบบร้งภาษา ไม่ใช่การเรียนหนังสือที่โรงเรียน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องจัดสถานที่ให้เหมือนห้องเรียน แต่ควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมือนอยู่ในบ้าน

หลังจากที่ทีมวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด และรูปแบบของร้งภาษาเรียบร้อยแล้ว ทีมพี่เลี้ยงได้จัดให้มีวงคุยแลกเปลี่ยนร่วมกัน และให้ทีมวิจัยได้เขียนสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู ซึ่งสามารถสรุปข้อคิดเห็นของชุมชนได้ดังนี้

สิ่งที่ยังขาด / สิ่งที่ยอยากให้มี

- ให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและคณะทำงานมากขึ้น
- อยากให้มีการเรียนนอกสถานที่
- อยากให้ผู้สูงอายุมาถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นให้กับเด็ก
- อยากทำของเล่นพื้นบ้านให้เด็กเล่นมากขึ้น
- อยากให้เด็กมีความสุขและมีความสุขในการเรียน
- จำกัดเวลาของเด็กในการรับสื่อภาษาอื่น ๆ / เน้นให้เด็กฟังภาษาบิซูให้

มากที่สุด

- อยากให้ผู้ปกครองและคนในครอบครัวพูดภาษาบิซูกับเด็กให้มาก ๆ
- อยากให้ผู้สูงอายุเลิกเหล้า

ภายหลังจากการจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบร้งภาษา (Language Nest) ทีมวิจัยได้มีการประชุมร่วมกัน และจัดให้เด็กนักเรียนมีการเรียนรู้นอกสถานที่ ดังเช่น การพาเด็กไปไหว้พระที่วัดดอยชมพูในชุมชน ซึ่งเด็ก ๆ ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และควรมีการจัดกิจกรรมเรียนนอกสถานที่อย่างต่อเนื่องต่อไป

2) แผนการเรียนการสอน

ก่อนการเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู ได้มีการเตรียมจัดทำสื่อการเรียนการสอนไว้แล้ว โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน SIL International และ มูลนิธิภาษาประยุกต์เข้ามาช่วยสนับสนุน คือ มี น.ส. สุภาพ ร่วมกับอาจารย์ลิสต์ที่ทำงานภายในหน่วยงาน SIL International และ มูลนิธิภาษาประยุกต์ ได้จัดทำสื่อการสอนด้วยกัน ซึ่งมีทั้งนิทานภาพ จากภาพวัฒนธรรม และหนังสือเล่มยักษ์ ซึ่งมีชุมชนเข้ามาช่วยในการแต่งนิทาน แต่งเพลง วาดภาพ ระบายสีร่วมกัน แต่ยังคงต้องมีการผลิตสื่อเพิ่มเติมไปเรื่อย ๆ ให้เพียงพอต่อการสอน ไม่ให้เด็กเบื่อ

ในวันจันทร์ – วันศุกร์ เมื่อพ่อแม่ หรือผู้ปกครองมาส่งที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูจะสอนให้เด็กยกมือไหว้และบอกลาพ่อแม่เป็นภาษาบิซู เมื่อเด็ก ๆ มาพร้อมกันแล้ว ครูจะให้เด็ก ๆ เล่นของเล่นบ้าง แล้วจึงเรียกมารวมกันเพื่อออกกำลังกายตอนเช้า หลังจากนั้นครูจะช้รูปภาพและสอนคำศัพท์เป็นคำ ๆ เด็กมีความสนใจอย่างดี จนกระทั่งเวลาประมาณ 11.00 น. ครูจะให้เด็กนักเรียนล้างมือ กินข้าว เมื่อกินข้าวเสร็จก็จะให้เด็กล้างมือ แปรงฟัน และเตรียมตัวนอนกลางวัน จนกระทั่งเวลาประมาณ 12.30 น. เด็ก ๆ จะเริ่มต้น ครูต้องอาบน้ำ และแต่งตัวให้เด็กนักเรียน รอเวลาจนกว่าผู้ปกครองจะมารับเวลาประมาณ 15.00 น.

ส่วนในวันเสาร์ – อาทิตย์ สำหรับเด็กโต อายุ 4 – 7 ขวบ จะมีเด็กเข้ามาเรียนเป็นจำนวนประมาณ 7 - 9 คน เมื่อผู้ปกครองนำเด็กมาส่งที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เด็ก ๆ จะสวัสดีคุณครู สวัสดีผู้ปกครอง ปลอ่ยให้เล่นสั๊กพัก ครูจะเรียกเด็กมารวมกัน ทักทายสวัสดีคุณครูพร้อมกัน และให้เด็กออกกำลังกาย จากนั้นครูจะสอนให้เด็กร้องเพลง ชวนเด็กคุย นำสื่อการเรียนการสอนมาสอน นอกจากนี้ครูยังสอนให้เด็กได้ทอังกฏของห้องเรียนเป็นภาษาบิซู 3 ข้อ คือ 1) ไม่แย่งของเล่นกัน 2) รู้จักแบ่งปันของให้เพื่อน และ 3) รู้จักขอโทษเมื่อทำผิด

ตัวอย่างการบันทึกการสอนของครู

"วันนี้เป็นวันแรกที่ฉันมาทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยง อากาศในวันนี้ก็ปกติดี ไม่ร้อนไม่หนาว ตารางสอนวันนี้ช่วงเช้า พาเด็ก ๆ ออกกำลังกายและสอนเรื่องร่างกายของฉันทัน เวลา 10.00 น. ได้เล่านิทานให้เด็กฟัง และสอนวิชาคณิตศาสตร์ 11.30 น. พักกินอาหารเที่ยง หลังจากนั้นเวลา 12.30 น. ให้เด็กแปรงฟันและนอนหลับ วันนี้เด็ก ๆ นอนนานมากเพราะอากาศเย็นสบาย โดยเฉพาะน้องบินเพื่อน ๆ ตื่นกันหมดแล้วน้องบินยังไม่ตื่นเลย เวลา 15.00 น. ตื่นขึ้นมากินผลไม้และได้สอนภาษาบิซูวันละคำคือ แมตพ้อ แปลว่าล้างหน้า วันนี้เด็ก ๆ ทุกคนน่ารัก และวันนี้มีเด็กมาเรียน 7 คน คือ น้องท้อป น้องบอล น้องแพร น้องนุ่น น้องโอม น้องเอิร์น น้องบิน"

วันอาทิตย์ที่ 13 สิงหาคม 2554

นางอรุณ วงศ์ลิ้วะ

"วันนี้เป็นวันแรกที่ฉันได้มาทำหน้าที่ครูพี่เลี้ยงกับนางจุ่ม รัตนธิการ สำหรับวันนี้เป็นวันแรกที่น้องมาร์คไม่อยู่กับยาย ช่วงเช้าวุ่นวายมาก น้องมาร์ค กับน้องวิว หลับก่อนเที่ยง 11.00 น. พักกินข้าว เด็ก ๆ ห่อข้าวมาหลากหลาย ทานข้าวเที่ยงเสร็จสั๊กพัก กินนมแล้วก็นอนด้วยกัน วันนี้มีเด็กมาร่วมเรียนภาษาบิซูด้วยกัน 14 คน มีเด็กเล็ก 6 คน มีน้องวิว น้องแพม น้องเป็ก น้องมาร์ค น้องบิน น้องออม เด็กโตมี 8 คน มีน้องแพร น้องหลิว น้องแบงค์ น้องพล น้องท้อป น้องคิว น้องนุ่น น้องโชคน้อย ได้สอนเรื่องส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และชื่อสัตว์ต่าง ๆ

ช่วงบ่ายสอนร้องเพลงบิซูที่แต่งเอง และแนะนำตนเองด้วยภาษาบิซู เวลา 16.00 น. มีผู้ปกครองมารับ ท้ายสุดนี้น้องพลแอบออกไปก่อน น้าบัวคำ มารับน้องวิวเป็นคนสุดท้าย หลังจากนั้นก็ช่วยกันทำความสะอาดศูนย์ ล้างห้องน้ำ กลับบ้านเวลา 16.58 น."

ชนาภา คำคำ

ตั้งแต่การเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู โดยมีการสอนเด็กเล็ก ตั้งแต่ 2 – 3 ขวบ ในวันจันทร์ – ศุกร์ และมีการเรียนการสอนในวันเสาร์ – อาทิตย์ ในเด็กตั้งแต่ 4 – 7 ขวบ เป็นต้น ไป ซึ่งการสอนเด็กโตในวันเสาร์ – อาทิตย์ ครูผู้สอน น.ส. สุภาพ ศรีพรรณ ร่วมกับอาจารย์ลิสต์ จากหน่วยงาน SIL International ได้ร่วมกันจัดทำแผนการเรียนการสอนในกลุ่มเด็กโต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างแผนการสอนเด็กบิซู (สำหรับเด็กอายุ 4 ขวบขึ้นไป) ปีที่ 1 สัปดาห์ที่ 1

เวลา	วันเสาร์	วันอาทิตย์
8:00 – 8:50	พลศึกษา: คุรนำออกกำลังกาย 2 ท่า - สะบัดมือ 5 ครั้ง - หมุนเข้า 5 ครั้ง	พลศึกษา: คุรนำออกกำลังกาย 2 ท่า - ก้มแตะสลับ 5 ครั้ง - หมุนคอ 5 ครั้ง
9:10-9:30	จริยธรรม: การทำตามกฎในห้องเรียน - ยินดีต้อนรับ พูดถึงอากาศและวัน - เพลงประกอบท่าทาง: ล.ล่องแต่ - เล่าเรื่อง - ทบทวนกฎในห้องเรียน - คุรบอกให้นักเรียนท่องกฎคนละ 1 ข้อ - คุรถามนักเรียนถึงความสำคัญของการมีกฎในห้องเรียน - คุรมอบหมายเวรรับผิดชอบประจำสัปดาห์ในห้องเรียนให้นักเรียน - ทำกิจกรรมผ่อนคลายก่อนเรียนวิชาภาษาบิซู	จริยธรรม: การขอโทษและการให้อภัย - ยินดีต้อนรับ พูดถึงอากาศและวัน - เพลงประกอบท่าทาง: ล.ล่องแต่ - เล่าเรื่อง - ทำบทบาทสมมุติเรื่องการขอโทษและการให้อภัย - ทำกิจกรรมผ่อนคลายก่อนเรียนวิชาภาษาบิซู
9:30-9:40	ภาษา: ฉากภาพใหญ่ - แนะนำหัวข้อการเรียนในสัปดาห์ - ฉากภาพใหญ่..... - ตามคำถามในรูปภาพ - นักเรียนพูดเกี่ยวกับเรื่องในรูปภาพ - นักเรียนเล่าเรื่องในรูปภาพตามจินตนาการของตัวเอง	ภาษา: เรื่องเล่า - พูดถึงหัวข้อการเรียนในสัปดาห์ - ทบทวนเรื่องเล่าของเมื่อวาน - คำถามปลายเปิด-ปิด - ให้นักเรียนเล่าเรื่องกลับและเล่นบทบาทสมมติ - ร้องเพลงหรือเลียนแบบเสียงจากเรื่อง
9:45-10:00	ภาษา: เรื่องเล่า	ภาษา: หนังสือรูปภาพ

เวลา	วันเสาร์	วันอาทิตย์
	- พูดถึงหัวข้อการเรียนรู้ในสัปดาห์ - ฟังเรื่องเล่า - คำถามปลายเปิด-ปิด - ร้องเพลงหรือเลียนแบบเสียงจากเรื่อง	- พูดถึงหัวข้อการเรียนรู้ในสัปดาห์ - หนังสือรูปภาพ..... - ครูถาม นักเรียนว่าเห็นอะไรในภาพ, ในภาพกำลังทำอะไร - ครูให้หนังสือรูปภาพกับนักเรียนคนละภาพ - ให้ นักเรียนเรียงลำดับภาพ - นักเรียนเล่าเรื่องในหนังสือรูปภาพ
10:00 – 10:30	เรื่องจากประสบการณ์ - นักเรียนร่วมทำประสบการณ์เกี่ยวกับหัวข้อ - นักเรียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์นั้น - ครูเขียนและอ่านให้นักเรียนฟัง	เรื่องจากประสบการณ์ - นักเรียนทบทวนประสบการณ์ของเมื่อวาน - ครูอ่านให้นักเรียนฟัง ถ้านักเรียนต้องการอ่านสามารถที่จะอ่านได้
10:45 – 11:00	ฟังพูดภาษาบิซู - ครูต้องสอนตามตารางสอนคำศัพท์บิซู	ฟังพูดภาษาบิซู - ครูต้องสอนตามตารางสอนคำศัพท์บิซู
11:00 – 11:15	อักษรบิซู - ฝึกอ่านและเขียนตัวอักษร	อักษรบิซู - ฝึกอ่านและเขียนตัวอักษร
11:15 – 12:15	พักรับประทานอาหาร, แปร่งฟันและเล่นตามอิสระ	พักรับประทานอาหาร, แปร่งฟันและเล่นตามอิสระ
12:15 – 12:50	นอนหลับ (ครูเล่าเรื่องก่อนนอนซึ่ง นักเรียนอาจจะขอให้ครูเล่าเรื่องที่เขาสอบ)	นอนหลับ (ครูเล่าเรื่องก่อนนอนซึ่ง นักเรียนอาจจะขอให้ครูเล่าเรื่องที่เขาสอบ)
15:30 – 15:45	ศิลปะ - ให้ นักเรียนระบายสีรูป.....	ศิลปะ - ให้นักเรียนระบายสีรูป.....
15:45 – 6:00	คณิตศาสตร์: นับ 1 เป็นภาษาบิซู -นับ 1-3 โดยใช้นิ้ว -นับ 1-3 โดยใช้สิ่งของ -นับ 1-3 โดยใช้ตัวนักเรียน	วิทยาศาสตร์: รู้จักอวัยวะ ตา จมูกและปาก -ครูบอกนร.ว่านี่คือ ตา จมูกและปาก 2 รอบ เป็นภาษาบิซู -ครูบอกให้นร.จับ ตา จมูกและปาก 2 รอบ (นร.ทำพร้อมครู) เป็นภาษาบิซู -ครูบอกให้นร.จับ ตา จมูกและปาก 2 รอบ (นร.ทำเอง) เป็นภาษาบิซู
16:00 – 16:30	ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนในวันนี้	ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนในวันนี้

1.3.4 การบริหารจัดการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู ไม่ได้อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงต้องเป็นหน้าที่ของชุมชน โดยผ่านการประชุมคณะกรรมการพัฒนารวมชุมชน ทีมวิจัย และผู้ปกครองร่วมกันหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และเกิดจากความเห็นพ้องร่วมกันของชุมชน โดยเปิดทำการวันแรกคือ วันที่ 2 พฤษภาคม 2554 เป็นต้นมา

ในช่วงแรกหลังจากที่มีการปรับปรุงอาคารสถานที่เรียบร้อยแล้ว ชุมชนได้ประชุมร่วมกันในเรื่องการบริหารจัดการต่าง ๆ ทั้งเรื่องครูผู้สอน การเก็บค่าใช้จ่าย การบริหารรายรับ รายจ่าย ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในระยะแรกได้มีการตกลงร่วมกันว่า จะเก็บเงินจากผู้ปกครองที่ส่งเด็กเข้าเรียนเป็นรายเดือน โดยแบ่งเป็นช่วงอายุ ถ้าเด็กอยู่ในช่วงสองปี ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะเสียค่าเลี้ยงดูเดือนละ 350 บาท ต่อเด็กหนึ่งคน แต่ถ้าเด็กอยู่ในช่วงสามปีขึ้นไป สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะเสียค่าเลี้ยงดูเดือนละ 200 บาทต่อเด็กหนึ่งคน ส่วนนมและอาหารกลางวันผู้ปกครองเป็นผู้ดูแลนำมาเอง หากเปรียบเทียบกับ การส่งเด็กเล็กลงไปเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยสำน ผู้ปกครองจะเสียค่าใช้จ่ายเดือนละ 200 บาท และไม่ต้องเสียค่านม ซึ่งค่าเลี้ยงดูถูกกว่าการนำมาฝากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้าน

จากจุดนี้เองทางชุมชนจึงมีการตกลงปรับลดค่าใช้จ่ายร่วมกันอีกครั้ง กล่าวคือ เด็กที่มีอายุ 2 ปีที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จาก 350 บาทต่อเดือน ให้เหลือ 250 บาทต่อเดือน ส่วนเด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไป ที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ยังคงคิดในราคา 200 บาทต่อเดือนเท่าเดิม แต่ผู้ปกครองต้องนำนมและอาหารกลางวันมาจากบ้านเอง เนื่องจากลดภาระในการบริหารจัดการของครู

นอกจากนี้วันเสาร์ และวันอาทิตย์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซูยังเปิดโอกาสให้เด็กที่ลงไปเรียนที่โรงเรียนบ้านห้วยสำนพลับพลา ในช่วงอายุตั้งแต่ 4 – 7 ปี ได้มาเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู โดยในช่วงแรกคิดค่าเลี้ยงดูจากผู้ปกครองวันละ 30 บาทต่อคน แต่เนื่องจากราคาสูงไปจึงมีการปรับลดลงเหลือ 20 บาทต่อคน ในส่วนของการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย จะมีนางศุจินันท์ วงศ์ลิ้มเป็นผู้ดูแลและจัดทำบัญชี มีการจดบันทึกอย่างละเอียด และได้ชี้แจงในที่ประชุมเป็นระยะ ๆ ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ส่วนในด้านครูผู้สอน ในระยะแรกชุมชนได้ร่วมกันกำหนดครูผู้สอนไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ได้กำหนดไว้ว่าจะมีครูประจำ 3 คน และมีครูที่เข้ามาช่วยสอนเสริมอีก 2 คน ครูสอนประจำได้แก่ นางสาวพร, นางสาวมลิ, นางสาวรัตน ส่วนครูที่จะสอนเสริมได้แก่ นางอรุณ และนางชนากา ซึ่งครูที่สอนประจำได้ผ่านการฝึกครูจากมูลนิธิภาษาศาสตร์มาแล้ว โดยได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าอาหารจากหน่วยงาน SIL International แต่ในที่สุดก่อนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะเปิดอย่างเป็นทางการ ครูประจำเหล่านี้ไม่สามารถมาสอนได้ จึงทำให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ทีมวิจัยและผู้ปกครองจึงต้องร่วมคิดและแก้ไขปัญหาร่วมกันอีกครั้ง

ในระยะแรกที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเริ่มเปิดสอนอย่างเป็นทางการ ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน ทีมวิจัย และผู้ปกครอง ได้ร่วมกันพูดคุย ปรึกษาหารือเพื่อการแก้ปัญหาเรื่องครูผู้สอน จนกระทั่งได้มีมติร่วมกันว่า ในระยะแรกให้ผู้ปกครองเด็กนักเรียนช่วยกันหมุนเวียนมาดูแลเด็กเล็ก หรือในบางวันจะมีผู้สูงอายุชาวบิซุมมาช่วยสอน มาช่วยเล่านิทานเป็นภาษาบิซุให้เด็ก ๆ ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ฟัง โดยมีค่าตอบแทนให้ผู้ที่มาสอนวันละ 150 บาท ส่วนผู้สูงอายุที่มาช่วยสอนจะได้รับส่วนแบ่ง 50 บาท

นอกจากนี้ส่วนวันเสาร์ – อาทิตย์ ผู้ปกครองสามารถนำเด็กเล็กมาฝากเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ อีกทั้งยังเปิดรับเด็กโตในวัยตั้งแต่ 4 – 7 ปี ให้ได้มาเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอีกด้วย โดยคิดค่าใช้จ่ายในวันเสาร์ – อาทิตย์ 30 บาทต่อคน

การเรียนการสอนที่มีผู้ปกครองหมุนเวียน ผลัดกันสอนได้เกิดปัญหาตามมา เช่น การบริหารจัดการที่ต้องกำหนดตารางเวลาการสอนกันทุกวัน สร้างความยุ่งยากให้กับคณะทำงานและครูผู้มาสอน ตลอดจนการหมุนเวียนเปลี่ยนกันสอนของครูได้สร้างความสับสนให้กับเด็กนักเรียน ทำให้เด็กไม่ยอมไปเรียน ดังนั้นคณะทำงานจึงต้องค้นหาครูในชุมชนที่เป็นชาวบิซุ สามารถพูดภาษาบิซุได้ มาสอนประจำในวันจันทร์ – ศุกร์ และมีครูที่สอนวันเสาร์ – วันอาทิตย์อีกด้วย โดยได้ครูที่สอนประจำวันจันทร์ – ศุกร์ คือ ครู หยง และครูที่สอนวันเสาร์ – อาทิตย์ คือ ครูอารุณ และครูชนาภา (ครูคำ) โดยเริ่มมีครูประจำสอนตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2554 เป็นต้นมา

จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการ และมีบุคลากรที่ชัดเจน โดยครูผู้สอนเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดไว้ในด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ

2. ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุ

จากกระบวนการฟื้นฟูภาษาของชาวบิซุในรูปแบบของรังภาษาที่กล่าวมาข้างต้นเกิดขึ้นได้เนื่องจากชุมชนมีความตระหนักในภาวะถดถอยของภาษาบิซุ จึงหันหน้าคุยกันเพื่อนำมาสู่การแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยยึดหลักชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิดและร่วมทำ ตั้งแต่ปัญหาร่วมของชุมชน การนำเสนอทางออก การพยายามแก้ไขปัญหาร่วมกันทีละขั้น ๆ มีการบริหารจัดการร่วมกันด้วยความไว้วางใจกันภายในชุมชน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เองที่สามารถสร้างให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมกันภายในชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซุ ได้แก่

1) ด้านอาคาร สถานที่ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้มีสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2) การค้นหาครู ครูผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเป็นครูพี่เลี้ยงเด็ก กล่าวคือ จำเป็นจะต้องเป็นคนบิซุ ที่พูดภาษาบิซุได้ มีความอดทน ใจเย็น สามารถที่จะอยู่กับเด็กเล็กได้ นอกจากนี้ยังต้องผ่านการฝึกครู ซึ่งสามารถสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสื่อการเรียนการสอนนั้นๆ ด้วย

3) การจัดทำแผนการเรียนการสอน สำหรับชาวบิซูได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน SIL International ซึ่งให้การสนับสนุนในการจัดทำแผนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กวัย 4 – 7 ขวบ ซึ่งได้มีการพูดคุยร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ครูผู้สอน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน SIL International เนื่องจากแผนการเรียนการสอน จำเป็นต้องมีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมชาวบิซู ให้เด็กได้เรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนก็มีการปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กในการสอนแต่ละครั้ง เช่น บางครั้งเด็กเรียนมากเกินไป ก็จะต้องมีช่วงเวลาพัก ให้เด็กได้เล่นบ้าง

4) การจัดทำสื่อการเรียนการสอน ชาวบิซูได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน SIL International เช่นเดียวกับการจัดทำแผนการเรียนการสอน ทั้งนี้ชุมชนชาวบิซู จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อการเรียนการสอนดังกล่าว ทั้งนี้ภาพ หนังสือเล่มยักษ์ ตลอดจนฉลากภาพวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องเป็นภาพ และเรื่องเล่าของชาวบิซู สื่อเหล่านี้มีความเหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนในเด็กโต เนื่องจากเด็กสามารถอ่านออก เขียนได้ เป็นการพัฒนาทักษะการอ่าน เขียน ให้กับเด็ก ส่วนในกลุ่มเด็กเล็ก ส่วนใหญ่ครูจะเน้นการพูด ฟัง เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

5) การบริหารจัดการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู การบริหารจัดการถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู สามารถดำรงอยู่และจัดให้มีการเรียนการสอนต่อไปได้ โดยต้องได้รับความคิดเห็น และมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ซึ่งถือเป็นทีมบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู และผู้ปกครอง เนื่องจากมีเรื่องของค่าใช้จ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมไปถึงการจัดเตรียมนม และอาหารกลางวันสำหรับเด็กอีกด้วย ซึ่งทั้งนี้ทีมวิจัยและผู้ปกครองของเด็กได้มีการประชุม และสามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอก ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในการผลักดันให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู หน่วยงานเหล่านี้ได้แก่

1) ดร.เคิร์ก เพอร์สัน นักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่ ที่ได้จัดทำระบบตัวเขียนภาษาบิซู นำพานักศึกษาจากโรงเรียนจิตรลดา มาช่วยพัฒนาอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พร้อมกับบริจาคสื่อการสอนของเล่นเด็กให้กับเด็กเล็ก ฯลฯ

2) SIL International สนับสนุนงบประมาณในการส่งครูไปฝึกอบรม งบประมาณสำหรับจัดทำสื่อการเรียนการสอน

3) มูลนิธิภาษาศาสตร์ประยุกต์ เป็นวิทยากรในการอบรมครู และการอบรมจัดทำสื่อการเรียนการสอน

4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณในการทำโครงการวิจัย “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย”

5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ศูนย์ศึกษา และฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล มีที่เลี้ยงทำหน้าที่ติดตามและหนุนเสริมการดำเนินงานวิจัย

แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1) แผนการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอน ซึ่งชุมชนและหน่วยงานงาน SIL International ได้ร่วมกันจัดทำ ยังไม่สามารถนำมาใช้สอนได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากสื่อที่มีอยู่ประกอบด้วย หนังสือเล่มยักษ์ ฉากภาพวัฒนธรรม นิทานภาพ ซึ่งสื่อดังกล่าวเหมาะสมสำหรับเด็กโต ที่มาเรียนเสาร์ – อาทิตย์ ประกอบกับครูยังไม่สามารถสอนตามกลวิธีของสื่อแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง จำเป็นต้องมีการจัดอบรม ฝึกครูให้สามารถสอนสื่อแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเกิดประโยชน์สูงสุด

2) ครูผู้สอน โดยเฉพาะครูที่สอนวันเสาร์ – อาทิตย์ในกลุ่มเด็กโต พบว่าครูยังคงใช้การสอนด้วยวิธีการพูดภาษาปน 2 ภาษา กล่าวคือ พูดภาษาบีซูแล้วแปลเป็นภาษาคำเมือง เนื่องจากมีความกังวลว่าเด็กจะไม่เข้าใจ หรือฟังไม่รู้เรื่อง นอกจากนี้ครูยังไม่สามารถควบคุมเด็ก หรือมีวิธีเก็บเด็กได้อย่างดี ทำให้บางครั้งเกิดความวุ่นวายเมื่อเด็กทะเลาะกัน ซึ่งครูควรมีความอดทนและเชื่อมั่นในการสื่อสารภาษาบีซูกับเด็กโตในวัย 4 ขวบขึ้นไป อีกทั้งควรมีวิธีการที่สามารถเรียกความสนใจของเด็ก หรือฝึกฝนวิธีการเก็บเด็กได้ดีมากขึ้น

3) ผู้ปกครองพาเด็กโตมาเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวันเสาร์ – อาทิตย์ ไม่สม่ำเสมอ ทำให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ภาษาบีซูได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

4) ปัญหาในลักษณะเชิงกายภาพ เช่น ปัญหาเรื่องมด ปัญหาเรื่องการจัดการขยะ ปัญหาเรื่องหญ้าขึ้นสูง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ทางชุมชนได้ร่วมมือกัน โดยกำหนดวันเพื่อพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

3. ผลกระทบต่อพัฒนาการการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบีซู

จากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบีซูตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – เดือนกันยายน 2554 นับเป็นระยะเวลา 5 เดือน ครูแต่ละคนรวมถึงผู้ปกครองเริ่มเห็นพัฒนาการของเด็กแต่ละคน จากการสังเกต ครูหยงได้พูดถึงเด็กว่า เด็กแต่ละคนฟังภาษาบีซูรู้เรื่อง เข้าใจ จะเห็นได้จากการที่สั่งให้เด็กเก็บของเป็นภาษาบีซู เด็กก็จะสามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ เด็กบางคนยังพูดไม่ชัด แต่สามารถจำคำศัพท์ได้เป็นคำ นอกจากนี้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังถือว่าเป็นแหล่งรวมกลุ่มกันของเด็ก ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะวันเสาร์ – อาทิตย์ ต่างจากเดิมที่เด็กแต่ละคนจะนั่งอยู่หน้าจอทีวี การมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทำให้เด็กได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งทำให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ส่วนพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กยังสะท้อนให้เห็นว่า เด็กเล็กเริ่มมีความสนใจในภาษาเบีซูมากขึ้น กลับบ้านไปจะถามพ่อแม่ว่า “คำนี้ภาษาเบีซูเรียกว่าอะไร” เมื่อเด็กกลับไปบ้านเด็กสามารถร้องเพลงที่ครูสอนให้พ่อแม่ฟังได้ สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความภาคภูมิใจให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กเป็นอย่างมาก

4. ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวเบีซู

จากการดำเนินงานตามโครงการ ฯ ทีมวิจัยได้มีกระบวนการดำเนินงานตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ จนสามารถทำให้เกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชาวเบีซู ภายในชุมชน โดยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นสำคัญ จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังเช่น

1) ชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้ภาษาเบีซูมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ จากกิจกรรมสำรวจสถานการณ์ทางภาษา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมแรก ๆ ของการดำเนินโครงการ ฯ ทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาด้วยตนเอง ทำให้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงการใช้ภาษาเบีซูกับคนในชุมชน และยังถือเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ ทำให้คนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญในการฟื้นฟูภาษาของตนเองมากขึ้นอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก การประชุมหมู่บ้านจะใช้ภาษาเบีซูในการประชุม หรือการประชุมสัมพันธ์ หรือการประกาศเสียงตามสาย ผู้นำชุมชน หรือผู้ประกาศจะใช้ภาษาเบีซูในการประกาศภายในหมู่บ้าน

2) เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ซึ่งเด็กจะเรียกครูว่า “อูบะ” แปลว่า ป้า ทำให้ครูและเด็กมีความสนิทสนมกันมากขึ้น มีความสัมพันธ์และความผูกพันฉันท์เครือญาติมากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ดังจะเห็นได้จากเดิมชาวบ้านต่างคนต่างทำงาน แต่เมื่อมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวเบีซู โดยผ่านการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกันในหมู่บ้าน จึงทำให้คนในชุมชนได้พบปะ และเริ่มหันหน้ามาพูดคุยกันมากขึ้น แม้ในช่วงระยะแรกคณะทำงานจะต้องสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจเป็นอย่างมาก แต่สุดท้ายการดำเนินงานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็เกิดขึ้นได้ และเกิดผลที่ดีต่อชุมชน สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ที่เป็นครูผู้สอนอีกด้วย สามารถแสดงให้เห็นจากการบันทึกของทีมวิจัย

“ณ จุดเริ่มต้นของการสร้างศูนย์เด็กเล็กในความรู้สึกของฉัน ฉันดีใจมากที่มีศูนย์เด็กเล็กเกิดขึ้นในหมู่บ้านของเรา และทุก ๆ คนก็ตั้งใจเช่นเดียวกัน เพราะจะได้รักษานูรักษ์ภาษาเบีซูไว้ เพราะเป็นภาษาแม่ ที่พ่อกับแม่พูดกับเราเป็นคนแรก เพราะไม่อยากให้ภาษาเบีซูสูญหายไป เด็กรุ่นต่อไปจะได้รักษาสืบทอดภาษาเบีซูต่อไปในอนาคตข้างหน้า

การสร้างศูนย์เด็กเล็กไม่ใช่เรื่องง่ายแต่ก็ไม่เกินความสามารถของทุกคน ชาวบ้านทุกคนให้ความสามัคคีร่วมกันพัฒนารวมแรงรวมใจ โดยเฉพาะกรรมการ (ทีมวิจัยทุกคน) ทำให้การพัฒนาสำเร็จลุล่วงไปโดยไม่มีอุปสรรค ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคบ้าง แต่พวกเราทุกคนก็ทำให้ผ่านไปโดยดี ทำให้ความฝันนั้นกลายเป็นจริง และก็ต้องขอขอบคุณทีมวิจัยของมหิดล น้องโบว์ หรือ กุมารี ลาภาภรณ์ และ

น้องออย หรืออัจฉราภรณ์ ผู้ช่วยเหลือในโครงการนี้ ซึ่งทำให้บ้านของเรามีศูนย์เด็กเล็กเกิดขึ้นในวันนี้ และต้องขอบคุณกรรมการทีมวิจัยทุก ๆ คน ที่ได้ช่วยกันประสานงานและให้กำลังใจกันและกัน ทำให้จุดมุ่งหวังของเรากลายเป็นจริง

ศูนย์เด็กเล็กของเรามีครูพี่เลี้ยงอยู่ 3 คน มีครูประจำ 1 คน และมีครูพี่เลี้ยงเสาร์ – อาทิตย์ 2 คน ศูนย์เด็กเล็กของเราเริ่มเปิดเมื่อวันที่ 2 พ.ค. 2554 และตัวของฉันเองก็เป็นครูสอนในวันเสาร์ ฉันมาเริ่มทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยงวันที่ 4 พ.ค. 2554 ฉันมีความสุขมากที่ได้อยู่กับเด็ก ๆ เด็ก ๆ น่ารักกันทุกคน และได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ กับการสอนเด็กในชีวิตประจำวัน"

อารุณ วงศ์ลิ้ม

3) สามารถทำให้ทีมวิจัยเกิดความเข้มแข็ง และมีการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผ่านการแก้ไขปัญหาและการเผชิญต่ออุปสรรคมาด้วยกัน และถึงแม้ว่าจะสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการแล้ว รวมทั้งทำให้ชาวบ้าน หรือชุมชนชาวบิซูให้ความยอมรับการทำงานของทีมวิจัยเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากทีมวิจัยหลาย ๆ คน มีบทบาทในการเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น รวมถึงเป็นคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์เชียงรายอีกด้วย

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ได้เริ่มต้นจากคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่มีความเป็นห่วงภาษาบิซู กลัวว่าจะสูญหายไป เด็กไม่สามารถพูดภาษาบิซูได้ จึงได้รวมกลุ่มและพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกัน ทำให้พบว่า ปัจจุบันที่เด็กบิซูไม่สามารถพูดภาษาบิซูได้ เกิดมาจากการส่งเด็กเล็กไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่บ้านห้วยส้าน โดยครูที่เลี้ยงสื่อสารกับเด็กด้วยภาษาคำเมือง ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้ยินภาษาบิซู ทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนจึงร่วมกันคิดและหาทางออกร่วมกัน

ความพยายามในเบื้องต้นของชุมชน ได้มีการปรึกษาหารือกับโรงเรียนบ้านห้วยส้าน ในการพยายามนำภาษาบิซูเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน แต่ยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากขาดครูที่พร้อมและสามารถสอนภาษาบิซูในโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งทางโรงเรียนไม่มีงบประมาณในการจ้างครู จึงทำให้ชุมชนไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ จากนั้นชุมชนจึงนำแนวคิดการทำศูนย์เด็กเล็กชาวบิซูมาปรึกษากับ อ.เคิร์ก เพอร์สัน ซึ่งถือเป็นนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบิซู บ้านดอยชมภู ทำให้ได้เกิดการประสานงานร่วมกันระหว่าง อ.เคิร์ก เพอร์สัน กับ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้เกิดการพัฒนาโครงการ และได้รับการสนับสนุนให้มีการดำเนินโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ในปี 2553 – 2554 โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

ในการดำเนินงานโครงการ ฯ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู 2) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสม 3) เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้อาษาและวัฒนธรรมบิซู และ 4) เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู บ้านดอยชมภู

ก่อนที่จะชุมชนจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างเป็นทางการ ชุมชนได้มีการดำเนินงาน และเตรียมการมาก่อนแล้ว ทั้งทางด้านงานประสานงานกับองค์กรบริหารส่วนตำบล ให้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน แต่เนื่องจากจำนวนเด็กนักเรียนมีจำนวนน้อย ไม่ถึงเกณฑ์ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยอยู่ในความดูแลขององค์กรบริหารส่วนตำบล ทำให้ชุมชนต้องใช้อาคารศูนย์วัฒนธรรมภายในชุมชน มาปรับปรุงอาคารสถานที่ สำหรับการจัดทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจาก อ.เคิร์ก เพอร์สัน และเด็กนักเรียนจากโรงเรียนจิตรลดา มาช่วยปรับปรุงอาคารสถานที่

หลังจากนั้นเมื่อได้รับงบประมาณการดำเนินงานโครงการแล้ว ทางทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงร่วมกันจัดกิจกรรมตามโครงการ ฯ โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนของชุมชนร่วมกัน โดยเริ่มจากการจัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการให้ชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ และเข้าใจการดำเนินงานโครงการ ฯ การเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ภาษา ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการเรียนการสอน เช่น การค้นหาครู การจัดทำแผนการเรียนการสอน การฝึกครู รวมถึงการหาข้อตกลงร่วมกันของชุมชนสำหรับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู จนทำให้เกิดการเรียนการสอนทั้งในระดับเด็กเล็ก ตั้งแต่ 2 – 3 ขวบ และในระดับเด็กโต ตั้งแต่ 4 – 7 ขวบมาอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ดังนี้

1) แนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู ได้แก่

- การสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของชุมชน โดยทีมวิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนได้เห็นภาพการใช้ภาษาบิซูของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักในการใช้ภาษาบิซูกับลูกหลาน ตลอดจนเห็นความสำคัญของการฟื้นฟูภาษาบิซูด้วยตนเอง จากการสำรวจพบว่า ในช่วงวัยเด็กตั้งแต่ 0 – 10 ปี จำนวน 16 คน ฟังและพูดเป็นภาษาคำเมือง ไม่สามารถพูดสื่อสารเป็นภาษาบิซูได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 11 – 20 ปี จำนวน 17 คน มี 9 คนที่สามารถฟังและพูดภาษาบิซูได้ มี 7 คนที่สามารถฟังภาษาบิซูได้ แต่ไม่สามารถพูดตอบโต้เป็นภาษาบิซูได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 21 ปี - 81 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสารด้วยการฟัง – พูด ทั้งภาษาบิซูและภาษาคำเมืองได้

- การจัดทำระบบเขียนภาษาบิซู ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการบันทึกภาษาของตนเอง รวมถึงเป็นเครื่องมือในการผลิตสื่อการสอน เช่น นิทานสำหรับเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาของตนเองได้อย่างดีอีกด้วย

- การจัดทำศูนย์เด็กเล็กภายในชุมชน ถือเป็นความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยมีขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ เช่น การเตรียมคนและพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตั้งแต่การค้นหาคนในการทำงาน การสำรวจเด็กเล็กและสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง การค้นหาอาคารสถานที่ที่เหมาะสม การจัดเตรียมพัฒนาอาคารศูนย์เด็กเล็ก การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็กด้วยความร่วมมือจากคนในชุมชน

จากการดำเนินงานโครงการ ฯ สามารถทำให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู ที่มีครูผู้สอนเป็นชาวบิซู และสอนด้วยภาษาบิซูในชุมชนบิซูได้สำเร็จ และยังคงมีการดำเนินการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำให้เด็กสามารถพูดภาษาบิซูได้มากขึ้น และมีความสนใจถามคำศัพท์ภาษาบิซูมากขึ้น รวมถึงเด็ก ๆ สามารถร้องเพลงเป็นภาษาบิซูได้ ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับพ่อแม่และผู้ปกครองเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การดำเนินงานโครงการ ยังทำให้ชุมชน โดยเฉพาะทีมวิจัยมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้า ทำให้เกิดการประชุมร่วมกันบ่อยครั้ง อีกทั้งทีมวิจัยมีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะดำเนินงานโครงการให้เกิดผลสำเร็จเพื่อลูกหลานของชาวบิซู

2) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิชู ได้แก่ ปัจจัยด้านอาคาร สถานที่ ครูผู้สอน การจัดทำแผนการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการบริหารจัดการร่วมกันภายในชุมชน รวมถึงปัจจัยในด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น ดร.เคิร์ก เพอร์สัน นักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่ SIL International มูลนิธิภาษา ศาสตร์ประยุกต์ เป็นต้น

3) ผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้อาษาและวัฒนธรรมบิชู จากการจัดการเรียนการสอนของศูนย์เด็กเล็กชาวบิชู ได้ส่งผลต่อการพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากเด็กหลายคนสามารถฟังภาษาบิชูได้ และมีความสนใจในการเรียนรู้ภาษาบิชูมากขึ้น รวมถึงยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน

4) ผลกระทบต่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิชู ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้ภาษาบิชูมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ตลอดจนภายในชุมชน รวมถึงยังทำให้ทีมวิจัยเกิดความเข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และทำให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชน

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากกระบวนการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิชู โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความสอดคล้องกับกระบวนการฟื้นฟูภาษาของชาวเมารี ประเทศนิวซีแลนด์ ในรูปแบบของรังภาษา หรือ Language Nest สามารถอธิบายได้ดังนี้

รังภาษา (Language Nest) คือ การศึกษาสำหรับเด็กเล็กตั้งแต่วัย 1 – 6 ขวบ ที่มีการเรียนการสอนเพื่อดำรงรักษาภาษาของชนพื้นเมืองของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่เด็ก ๆ ไม่ค่อยพูดภาษากลุ่มชาติพันธุ์หรือภาษาแม่ของตนเอง โดยเป้าหมายของการสร้างรังภาษา คือ การสร้างพื้นที่และสิ่งแวดล้อมให้กลายเป็นเสมือนบ้าน ที่เด็ก ๆ จะได้ยินภาษาถิ่นหรือภาษาแม่ของเขา ซึ่งจะทำให้เด็ก ๆ สามารถฟัง และพูดภาษาแม่ของตนเองได้ ขณะเดียวกันกลุ่มเยาวชนก็สามารถได้เรียนรู้ ได้ฟังและพูดภาษาของตนเองได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย โดยรังภาษาในที่นี้ไม่จำเป็นต้องหมายถึงในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังสามารถรวมถึงบ้าน หรือพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ลานประชุม สนามกีฬา หรือตลาด เป็นต้น ซึ่งถือเป็น “รังภาษาธรรมชาติ”

รังภาษาของชาวเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เนื่องจากชุมชนได้ตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของภาษาเมารี ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะถดถอย กล่าวคือ ในกลุ่มเด็กเล็ก และกลุ่มเยาวชนเริ่มที่จะไม่พูดภาษาเมารีแล้ว มีเพียงกลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงพูดภาษาเมารีได้เป็นอย่างดีเท่านั้น

แนวคิดหลักหรือหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนภายในรังภาษาของชาวเมารีคือ การนำองค์ความรู้ โลกทัศน์ของชาวเมารีมาสอนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ ตั้งแต่เรื่องความเชื่อ วิถีชีวิต การทำอาหาร การปักผ้า ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของชาวเมารี

นอกจากนี้ในการเรียนการสอนรูปแบบร้งภาษาของชาวเมารี ยังยึดแนวทางในการปฏิบัติอื่น ๆ อีก กล่าวคือ จะใช้ภาษาแม่ภายในร้งภาษาเท่านั้น โดยเริ่มต้นเรียนรู้ด้วยวิธีการพูดและการฟัง หากเด็กไม่เข้าใจภาษาแม่ ครูผู้สอนควรมีวิธีการสอนในลักษณะพิเศษ เช่น การแสดงท่าทาง ซึ่งไม่ควรใช้วิธีสอนด้วยการแปล หรือการอธิบายด้วยภาษาอื่น ยังรวมไปถึงการสร้างบรรยากาศภายในร้งภาษา ไม่จำเป็นต้องจัดให้เหมือนห้องเรียน แต่ควรรสร้างบรรยากาศให้เหมือนบ้าน

ในปี ค.ศ. 1991 การฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวเมารี ในรูปแบบของร้งภาษาได้ขยายกว้างไปสู่โรงเรียนเตรียมเด็กเล็ก (pre – school) ในวัย 4 – 10 ปี ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่จะเริ่มต้นให้มีการสอนสองภาษาภายในโรงเรียน จนกระทั่งปัจจุบันแนวคิดร้งภาษา เพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมได้ขยายกว้างไปยังกลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศต่าง ๆ กว่า 600 ร้งภาษาแล้ว ดังเช่น กลุ่มฮาวายเอียน ในนิวแมกซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (Lois M. Meyer and Fernando Soberanes Bojórquez, 2010 : 7 – 12)

จากกระบวนการฟื้นฟูภาษาในรูปแบบร้งภาษาของชาวเมารี สามารถนำมาอธิบายให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างในการฟื้นฟูภาษาของชาวยิว ดังนี้

1) จุดเริ่มต้นของการเกิดร้งภาษา เกิดมาจากสาเหตุเดียวกัน กล่าวคือ ทั้งชาวเมารี และชาวยิว พบว่าภาษาแม่ของตนเองเริ่มมีภาวะถดถอย ในกลุ่มเด็กและกลุ่มเยาวชนเริ่มไม่พูดภาษาแม่ของตนเอง และกลุ่มที่พูดภาษาแม่ของตนเองได้ อยู่ในกลุ่มวัยกลางคนและวัยผู้สูงอายุเท่านั้น จึงจำเป็นต้องเริ่มปลูกฝังให้เด็กเล็กพูดภาษาแม่และเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง

2) ชุมชนทั้งชาวเมารี และชาวยิว ให้การสนับสนุนและความร่วมมือในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยพยายามที่จะทำให้เกิดร้งภาษา อีกทั้งยังมีอาสาสมัครที่พร้อมจะยอมเสียสละเวลา มาดูแลและสอนเด็ก ๆ ในร้งภาษา

3) ชาวเมารี และชาวยิว ได้ยึดหลักในการใช้ภาษาแม่ในการสื่อสารกับเด็กเล็ก แต่ชาวยิวยังขาดการทำกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบกับเนื้อหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กยังไม่เข้มข้น โดยเฉพาะในแง่ของโลกทัศน์ของชาวยิว

4) ร้งภาษาของชาวยิว ยังจำกัดเพียงแคภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเท่านั้น แต่ยังไม่ขยายร้งภาษาไปยังบ้าน หรือที่สาธารณะในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นร้งภาษาแบบธรรมชาติ เด็ก ๆ จะได้สามารถเรียนรู้ภาษา และใช้ภาษาแม่ในการสื่อสารได้อย่างเต็มที่ การสื่อสารด้วยภาษาบิชูยังจำกัดอยู่แค่ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุภายในชุมชนที่เป็นชาวยิวด้วยกันเองเท่านั้น

5) ครูผู้สอนชาวยิว ยังคงใช้ภาษาบิชูในการสื่อสารกับเด็กโตในลักษณะของการพูดปน หรือการแปลภาษาระหว่างภาษาบิชู และภาษาคำเมือง ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีความอดทน และความพยายามในการสื่อสารด้วยภาษาบิชูเพียงภาษาเดียวเท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวยิว มีบทบาทในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวยิว ซึ่งมีความสอดคล้องกับการฟื้นฟูภาษาในกลุ่มชนพื้นเมืองเมารี ในประเทศนิวซีแลนด์ กล่าวคือ ได้ใช้ภาษาท้องถิ่นของตนสื่อสารกับเด็กเล็ก เพื่อไม่ให้ภาษาและวัฒนธรรมได้สูญหายไป ซึ่งนอกจากจะ

มุ่งเน้นให้เด็กเล็กสามารถสื่อสารด้วยภาษาแม่ของตนเองได้แล้ว ยังรวมถึงการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของตนเองอีกด้วย อย่างไรก็ตามศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู เพิ่งเปิดการเรียนการสอนได้ไม่นาน จำเป็นต้องมีการพัฒนา สร้างกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวบิซู ทั้งเรื่องดนตรี ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้เด็กได้สัมผัสวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และที่สำคัญคือเกิดความรู้สึกภูมิใจ ไม่อายที่จะบอกต่อคนอื่นว่าตนเองคือคนบิซู

3. ข้อเสนอแนะ

ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชาวบิซู ที่สอนภาษาบิซู โดยคนบิซู ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู แต่อย่างไรก็ตามหากชุมชนมีความต้องการให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนและพัฒนาให้เกิดผลอย่างเป็นระบบ ทั้งในระบบการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และระบบชุมชน ดังนี้

ระบบการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนของเด็กเล็กที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังคงต้องมีการปรับปรุงในการสอนมากขึ้น กล่าวคือ ควรมีการฝึกครูให้สามารถสอนตามกลวิธีของสื่อแต่ละประเภทอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้สอนต้องพยายามใช้ภาษาบิซูกับเด็กให้มากที่สุด ไม่ควรแปลเป็นภาษาคำเมือง ไม่ต้องกังวลว่าเด็กจะไม่เข้าใจภาษาบิซู อีกทั้งยังจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กได้เกิดกระบวนการเรียน การทดลอง และการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนสามารถสร้างความสนุกสนานและความสัมพันธ์อันดีให้กับเด็กและคนภายในชุมชนอีกด้วย รวมไปถึงควรมีการจัดมุมวัฒนธรรม โดยชุมชนต้องจัดทำของเล่นวัฒนธรรมของชาวบิซู ให้เด็กได้เล่น รวมทั้งนิทาน เรื่องเล่าที่เคยเล่ากันมาตั้งแต่สมัยโบราณให้เด็กได้เรียนรู้ เป็นต้น

ระบบชุมชน

คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการสร้างทัศนคติใหม่ให้กับผู้ปกครองเด็ก หรือคนในชุมชนด้วยกันเอง ให้พูดภาษาบิซูกับลูก ไม่ต้องกังวลว่าลูกจะไม่สามารถพูดภาษาเมืองได้ เพราะหากมีการพูดภาษาบิซูในบ้าน และใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น จะทำให้เด็กเล็กได้ยิน และสามารถพูดภาษาบิซูได้

นอกจากนี้ทางชุมชนจำเป็นต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่า ๆ ที่กำลังจะเลือนหายไปให้กลับฟื้นขึ้นมาในชุมชนอีกครั้ง ทั้งเรื่องการแต่งกาย ประเพณีการแต่งงานที่จัดตามแบบดั้งเดิม เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสืบทอดให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และได้เห็นอีกด้วย ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนได้อย่างจริงจัง ก็จะสามารถเป็นต้นแบบ และก่อให้เกิดการขยายผลไปยังชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้

ภาคผนวก

ตัวอย่างข้อมูล แบบสำรวจจำนวนผู้ที่พูดภาษาบิซูในหมู่บ้านบิซูและความคิดเห็นถึงความ
ต้องการให้มีศูนย์เด็กเล็กหรือร้งภาษา

บ้านเลขที่ 1

ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว

ชื่อ-สกุล	ชื่อเล่น	อายุ (ปี)	อาชีพ	ภาษาพูด
1. นายอ้วน ดิคำ	อ้วน	78	ทำนา	บิซู/คำเมือง
2. นางนวล ดิคำ	นวล	75	ทำนา	บิซู/คำเมือง

สถานการณ์การใช้ภาษาของชุมชน

1. การใช้ภาษาบิซู

- ใช้กับใครบ้าง
 - อ้วนพูดกับคนในครอบครัวและคนบิซูในหมู่บ้าน
 - นวลพูดกับคนในครอบครัวและคนบิซูในหมู่บ้าน
- ใช้เวลาไหน
 - พูดตลอดเวลาและเวลามีธุระก็พูดคุยกัน
- ใช้พูดเรื่องอะไรบ้าง
 - เรื่องชรา การทำมาหากินเรื่องราวในอดีต
- ใช้ภาษาบิซูนอกบ้าน ใช้ที่ไหน กับใคร
 - ไม่ว่าเจอกันในหรือนอกหมู่บ้านเจอกันที่ไหนก็พูดกันที่นั่น
- ต้องการให้คนบิซูใช้ภาษาบิซูมากกว่านี้หรือไม่
 - อยากจะพูดกันโดยไม่ต้องเกรงใจคนเมือง
- ในอดีตคุณใช้ภาษาบิซูมากน้อยแค่ไหน
 - ในอดีตที่ผ่านมาพูดแต่บิซูเหมือนคนลือซุ, อาข่า
- ในปัจจุบันคุณใช้ภาษาบิซูมากน้อยแค่ไหน
 - ปัจจุบันก็พูดภาษาบิซูมาก
- คุณใช้ภาษาอะไรพูดกับบุตรของคุณ
 - ภาษาบิซู

- คุณคิดว่าภาษาของคุณใกล้จะสูญหาย
 - คงจะสูญหายแน่ เพราะเด็ก ๆ ไม่พูดอวย
- สำหรับลูกของคุณ คุณคิดว่าภาษาอะไรเป็นภาษาแรกของเขา
 - ภาษาบีซู

2.การใช้ภาษาคำเมือง

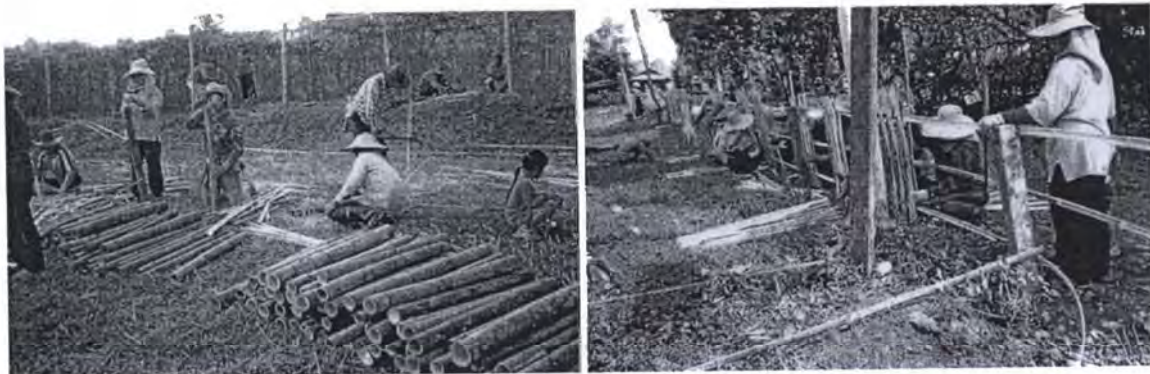
- ใครใช้กับใคร
 - นวลพูดกับคนที่พูดบีซูไม่ได้และกับคนพื้นเมือง
 - อ้วนพูดกับคนที่พูดบีซูไม่ได้และกับคนพื้นเมือง

3.มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการสร้างศูนย์เด็กเล็ก

- ดีมากถ้ามีการติดตามตลอด

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการ ฯ

1. ภาพการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวบิซู

2. ภาพกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ วันที่ 15 ธันวาคม 2553

ภาพเตรียมงานกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

ภาพกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ

ภาพกิจกรรมเปิดตัวชี้แจงโครงการ

3. ภาพกิจกรรมการสร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา วันที่ 17 มกราคม 2554

ภาพกิจกรรมการสร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา

ภาพกิจกรรมการสร้างเครื่องมือสำรวจสถานการณ์ทางภาษา

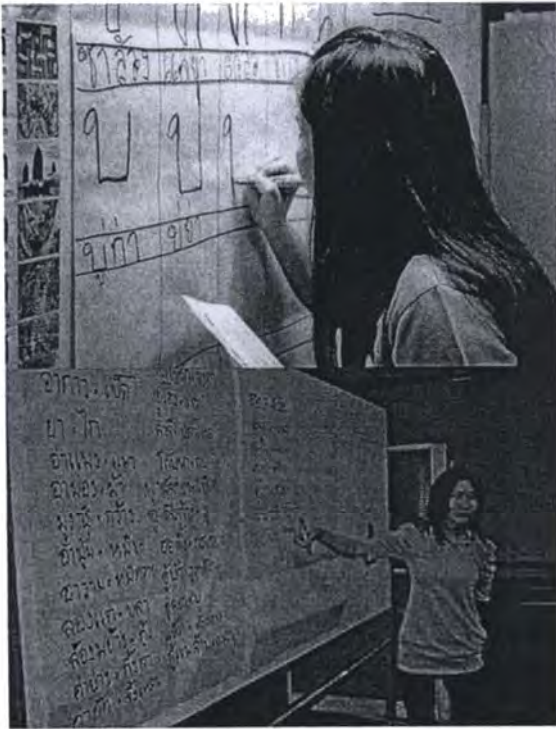
4. ภาพกิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน วันที่ 24 – 25 พฤษภาคม 2554

ภาพกิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน

ภาพกิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน

ภาพกิจกรรมพัฒนาระบบตัวเขียน

5. ภาพกิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา วันที่ 14 มิถุนายน 2554

ภาพกิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ทางภาษา

6. ภาพการเรียนรู้การสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

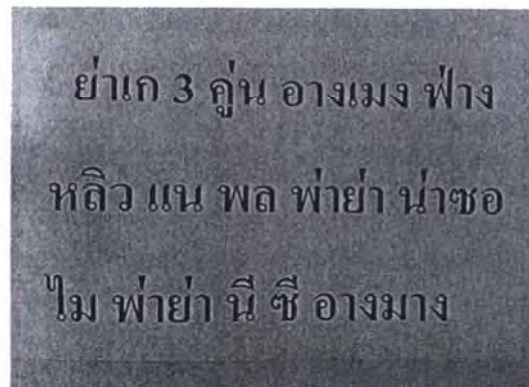
ภาพการเรียนรู้การสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

7. ภาพตัวอย่างสื่อการเรียนรู้การสอน

ภาพตัวอย่างสื่อ นิทานภาพ比丘

ภาพตัวอย่างสื่อ หนังสือเล่มยักษ์ชาว比丘

ภาพตัวอย่างสื่อ จากภาพวัฒนธรรมชาว比丘

8. ภาพกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบรังภาษา

ภาพกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบร้งภาษา

9. ภาพกิจกรรมเวทีปิดโครงการ ฯ

ภาพกิจกรรมเวทีปิดโครงการ (เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน)